

„Z O R A“ Let. X, štev. IV+V.

Po desetih letih.

Spominska knjiga „Danice“.

Per aspera ad astra.

Uredil

Vincencij Marinko.

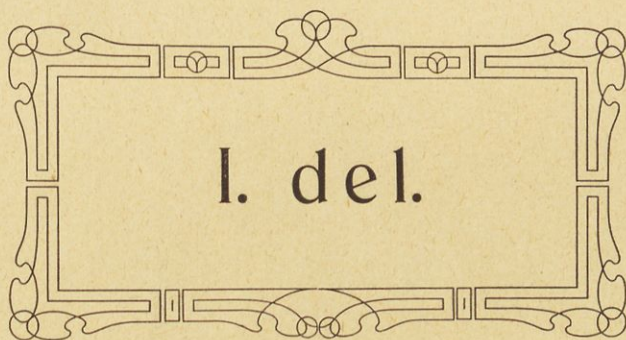

Ljubljana, 1905.

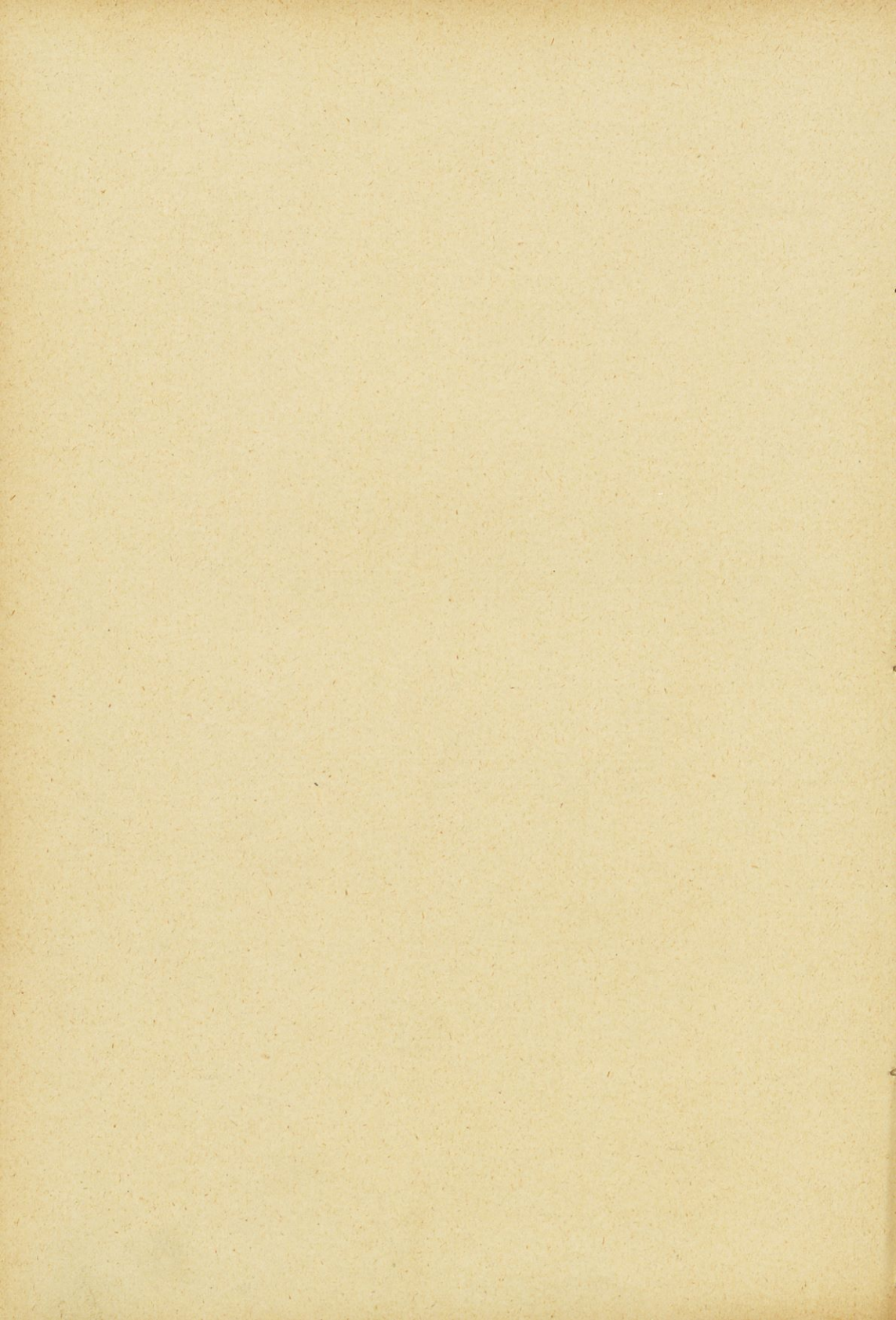
Tiskala Kátoliška Tiskarna.

030023777

l. del.

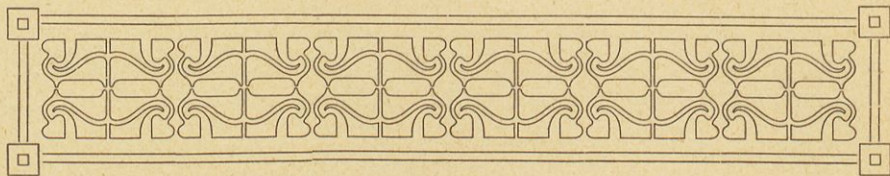

☐ ☐ Idealnost ☐ ☐

in
slovensko dijaštvo.¹⁾

Dr. Josip Srebrnič.

¹⁾ Spis nam je bil doposlan začetkom avgusta preteklega leta.

Idealnost! Komu se ta beseda ne zdi ljubka; komu se srce ne zgane, kadar se spomni na idealnega prijatelja, tovariša; na idealnega moža? In kdo bi mogel tajiti, da se v nas ne poraja spoštovanje in ne vznbuja zanos, kadar zremo in občudujemo take može idealne; dela, ki so jih oni vršili; smotre, ki so jim podarjali vso svojo osebnost in ki so zanje tudi umirali? Da, vzvišena, lepa je idealnost, nekaj tajno-mičnega dehti iz nje! —

A kaj je? Tolikokrat se govori o idealih in idealnosti, a tako redko se čita, kaj so pravi ideali, kaj je prava idealnost. Toliko se tudi toži, da je idealnih mož vedno manj, da je vedno manj smisla za ideale. Odkod take tožbe? Kje temeljijo? Da so upravičene, to priznavajo vsi brez izjeme. In kdo se tudi ne spomni ob njih na sicer male, a vendar kedaj toli pomembne pripetljaje iz lastnega življenja, kjer so se posmihali in rogali temu ali onemu, ki so ga smatrali idealnega, in se norčevali bodisi odkrito, bodisi zahrbtno iz njegove idealnosti? Tudi dijaško življenje nudi nebroj vzgledov za to. In vendar bi moralo biti ravno dijaštvo prvi nositelj idealnosti; saj se zatrja vedno in povsod kot obče priznana resnica, da je mladina idealna. Zakaj je torej i med mladino vedno manj idealnosti? Kaj pomenjajo besede, ki se jih more tolikokrat čuti: Idealen je zapustil „gimnazijo in šel na visoke šole, a domov se je vrnil „trezen“ in „izkušen“? Mar je nujna posledica, da življenje na visokih šolah izganja ideale iz src, in da jih izkušnje morijo? Ali se pa morda idealnost istoveti z neizkušensostjo? Ni mogoče. Saj je otrok gotovo bolj neizkušen kakor abiturijent, a otroku ni še nikdo pripisoval idealnosti. Kaj je torej idealnost? Kaj so oni nujni predpogoji, ki prave idealnosti ni mogoče brez njih ne imeti, ne gojiti in ne ohranjati? Odgovor na ta vprašanja naj izkušajo podati naslednje vrstice; in odgovoriti naj izkušajo potem tudi na prevažno vprašanje, kateri del slovenskega visokošolskega dijaštva neguje pravo idealnost, kateri se ji posvečuje, in kateri je sposoben, pošiljati iz svoje srede idealne može

med narod, idealne — navzlic vsemu življenju na visokih šolah in vsem izkušnjam v tujini: kajti ako narod nima idealnih mož, nima tudi idealov. A komu ni znan oni veleresni vzklic: Gorje narodu brez idealov

Kaj je idealnost?

Idealnega imenujemo človeka, ki si vstvarja vzvišene, na videz kar nedosežne smotre in ki hoče takim smotrom živeti ter jih istiniti navzlic vsem morebitnim zaprekam in oviram. Ono radostno, brezskrbno zaupnost pa, ki ga tako značilno razlikuje od drugih ter ga v prvi vrsti vsposablja, da si more vstvarjati take smotre ter s silno iskrenostjo delati zanje, to zaupnost imenujemo idealnost. Kje tiči bistvo njeno in kaj jo povzrokuje, to bomo pozneje videli. Človeku ni prirojena; more si jo pridobiti, a tudi zopet izgubiti; pri nekaterih je bolj, pri drugih manj razvita. Po zgledu Nemcev jo nazivajo mnogi tudi idealizem; toda s to besedo se pravzaprav zaznamenujejo le oni raznovrstni umski sestavi, ki pripadajo modroslovju, in ki se jih tukaj ne bomo dotikali.¹⁾

Smotri, ki si jih idealno navdahren človek vstvarja, imajo vedno najtesnejšo zvezo s praktičnim življenjem; navadno in skoraj izključno se dotikajo človeške družbe ali pa odnošajev, ki jih imej človek do nje; le redko ostajajo pri posamezniku in njegovem zasebnem življenju. Idealnost je torej pojav, ki ga srečujemo le v praktičnem življenju.

A ni idealnosti brez visokih smotrov, brez idealov. Kaj so ideali, kaj je njih bistvo? Vsak človek, ki more misliti, jih že ima, in vsak jih ima zopet različne za različne stvari svojega življenja. In ako se dobe ljudje, ki hodijo po istih potih skoz življenje, istih idealov vendar ne bodo nikdar imeli. Kaj so torej ideali?

„To je moj ideal.“ Kdor tako govori, ta gleda vedno na določeno konkretno sliko, ki mu jo domišljija stavi pred duha. A odkod so take slike, kdo jih kliče v življenje? — Pač jim domišljija daje obleko; toda domišljija sama ne vstvarja vzvišenih in popolnih slik. To ve vsak že iz lastne izkušnje. Kadar človek sanja ali se vdaja sanjarijam, kadar je torej domišljija sama sebi prepuščena, tedaj so njeni proizvodi fantastični, njeno delovanje brez reda in brez vsakega znaka popolnosti. Da more priti v njeno delovanje red, popolnost, lepota, treba je, da jo vodi in vlada razum; kajti red, popolnost, lepota, vse to izvira le iz razuma. Ker pa gledamo v slikah-idealih vedno nekaj lepega, po-

¹⁾ Kdor se kaj več zanima za idealizem, čitaj krasno Mahničovo razpravo o njem v Rim. katoliku I. 1889.

polnega, zato ne morejo biti ideali nikdar plod same domišljije. Oni so torej delo razuma. V domišljiji jih gledamo le kot čuten odsvit tega dela.

Tak čuten odsvit si je napravil n. pr. Platon, ko si je vstvarjal človeka, ki naj bi bil idealen predstavitelj vrste, ki ji človek pripada, ki naj bi bil torej popolen v vsakem oziru.¹⁾ — Tak čuten odsvit vidimo tudi v znani priliki o izgubljenem sinu, kjer nam stopa pred oči idealen predstavitelj one vrste ljudi, ki so zabredli v pregrehe, a se vračajo k Bogu nazaj. Vidimo torej, ideal je zamisel najpopolnejšega, kar more katera vrsta obsegati. Tako si napravi n. pr. tudi častihlepnež zamisel najpopolnejšega izmed vseh možnih slučajev, ki bi se dali doseči v vrsti posvetne slave; ta zamisel mu stopi potem kot konkretna, določena slika v domišljiji pred duha ter ga spremlja povsod okoli; njej posvečuje svoje življenje, k njej hrepeni, ona mu je ideal.

Zamisel, ki se človeku javlja v domišljiji kot ideal, se imenuje tudi ideja. Radi pomena, ki ga imajo ideje za človeško življenje in idealnost, je gotovo umestno, da se malo natanje razkrije zveza, ki vlada med idejo in idealom.

* * *

Ideja je zelo znana beseda. „Jaz imam krasno idejo“; tak govor se sliši celo v vsakdanjem življenju. Dotičnik pa hoče izraziti ž njim, da mu je razum razvozlal zamotano uganko ter mu nje rešitev postavil popolnoma jasno pred duha. Duh mu jo gleda kakor v zrcalu in se naslaja ob njej; zato tudi vsklik: jaz imam krasno idejo.

Čemu je pa človeku taka ideja?

Človek je razumno bitje, zato ne dela ničesar pod vplivom nagonov, kakor vidimo to pri živalih. Za vsak čin, ki ga hoče na zunaj izvršiti, si napravi najprej zamisel v razumu. Ta zamisel mu služi potem kot vzorec pri njegovem delu. Kadar vresničuje ta vzorec, tedaj dela. Brez takih iz razuma izraslih vzorcev bi ne mogel nikdar delati, vsaj tako ne, kakor mu kot človeku pristoja. Ti vzorci, te zamisli se pa drugače imenujejo tudi ideje, kakor je bilo že zgoraj povedano. Jasno je torej sedaj, zakaj hrepeni človek kedaj tako željno po njih. Brez njih mu ni mogoče rešiti ni ene naloge. Kadar stoji torej pred kako nalogo, tedaj si skuša vedno dobiti najprej idejo, kako bi jo mogel najlepše razrešiti in potem pod vodstvom vstvarjene ideje izvršiti. Dokler take ideje ne dobi, dotlej je nemiren; zdi se mu, kakor da tava v temi

¹⁾ Glej Platonov spis: „Država“, II. 361. — „Vrsta“ pomenja tukaj „species“.

okoli. Kdo ni že tega izkusil? Jasno je pa tudi hkrati, da imajo ideje najvažnejšo ulogo v človeškem življenju. Koliko nešteti večjih in manjših nalog mora vendar človek tekom svojega življenja razrešiti in izvršiti. Brez idej mu tega ni mogoče storiti. Najvažnejša naloga pa, ki se postavlja pred vsakega človeka brez izjeme, je naloga človeškega življenja. Vsak človek mora to nalogo na ta ali oni način razrešiti in izvršiti. In tukaj odločuje zopet ideja, ideja-vodnica človeškega življenja. Ako ta ideja ni bila jasna, ako ni bila prava, tedaj ni človek rešil prav svoje najvažnejše, svoje življenjske naloge. Zaman je živel, njegovi dnevi so bili izgubljeno življenje...

Iz ideje se rodijo tudi ideali. Zamisel, ki podaja človeku razrešitev kake naloge, ista zamisel mu hkrati tudi postavlja pred duha konečni izid naloge same. Ta izid, ki je seveda najlepši, kar jih človek more spoznati za ono nalogo, ta zadobi čutno življenje v njegovi domišljiji, on mu postane smoter, ki mu pričenja živeti, on mu postane ideal. Ideali so torej otroci idej. In kakor so otroci v najintimnejšem sorodstvu z materjo svojo, tako so tudi ideali po svojem bistvu le jasen odsvit idej, ki jim je domišljija dala čutno obleko.

Kdo bi tu vsaj od daleč ne slutil neskončne dalekosežnosti idej? Brez njih človek niti delati ne more; in ako dela, dela zopet v smislu smotrov, ki so mu jih one postavile pred duha. Ideje so torej vsestranski princip vsemu človeškemu delovanju: tukaj je ves njih pomen, vsa njih važnost, vsa njih sila.

Znano je pa, da pojmovanje idej ni vedno isto pri različnih ljudeh. Filozofija nas uči, kaka pota je treba ubirati, da pridemo do pravega pojmovanja idej; uči nas na eni strani, kako vede človeka tako pojmovanje do Boga, ki daje idejam stalno, večno mlado ozadje in nam na drugi strani tudi razlaga, kako vede njih napačno pojmovanje v vse mogoče blodnje, v katere je tekom tisočletij že zašel človeški um. Po njih pravem pojmovanju si človek vstvarja ideje o Bogu, o netvarni duši, o posmrtnem življenju, dokler se končno ne ustavi pri včlovečeni božji ideji; po njih napačnem pojmovanju pa zahaja v zmotno neznanje panteizma, racijonalizma, materijalizma. Evo, kje se loči človeštvo; evo, kje se ločijo svetovna naziranja. — Ni treba pa, da bi se morali vsi tega procesa zavedati. Neizobražene in napol izobražene in dostikrat tudi izobražene množice prisegajo na ideje, ki so jih o svetu in njega namenu zamislili možje, ki sedijo na vzvišenih stolicah filozofije in vede, in ki jih njih verni slušatelji raznašajo od mesta do mesta, od sela do sela.

Vsak človek stoji pred nalogo svojega življenja; vsak jo želi rešiti na najlepši način. Katera ideja mu bodi ideja-vodnica? Katera

ideja mu podajaj zadostni razlog za vse njegovo delovanje? Pretežna večina ljudi nima časa ali pa ni sposobna, da bi znanstvenim potom določevala pravo življenjsko idejo-vodnico. Kaj je torej lažje, kakor da se zavzame tudi za ideje, ki morejo človeka in človeško družbo voditi in privedi v propast? Drugi tako učijo; drugi tako mislijo, zakaj bi tudi jaz ne? S takim dokazovanjem se jim pričenja oddajati ter si tako kaj kmalu napravi zadosten razlog za svoje delo, za svoje življenje, in živi tja vendan idealom, ki popolnoma odgovarjajo idejam, ki so jih vspočeli „prosluli“ filozofi, profesorji, pisatelji . . .

Kar velja za posameznika, isto velja tudi za človeško družbo ter za vsak še tako mali organizem v njej. Največja država, pa tudi najmanjše društvo in sploh vsaka moralna skupina v človeški družbi ima svoje naloge. Ljudstvo, ki si nalog niti ne stavi ali ki se svojih nalog niti ne zaveda, tako ljudstvo nima življenja; le statistika in antropologija je še vpoštevata, a zgodovina molči o njem.

Kjer so pa naloge, tam morajo biti načrti, po katerih se naloge izvršujejo. Načrti pa zopet niso nič drugega, kakor konkretno določene ideje-vodnice. Ideja je torej tudi tukaj! Ako si načrti v bistvenih točkah nasprotujejo, si morajo nasprotovati tudi ideje-vodnice. Kjer so konflikti v človeški družbi, tam so konflikti idej-vodnic. Da, ideje vladajo svet! Iz človeškega uma izhajajo, gredo med množice in zavladajo nad njimi; kot njih vodnice pa silijo zopet zadnjega človeka, da se jim klanja. Ideji, ki jo je sprejel bodisi zavestno, bodisi nezavestno kot vodnico za svoje delovanje, prilagoja tudi vse ideale, ki jih ima za raznolike strani svojega življenja; za vsako stran si vstvari v domišljiji najpopolnejšo sliko, ki bi jo mogel doseči le-tam, v karijeri, v javnosti, v družini, v vživanju, v športu i. t. d. i. t. d. In tem slikam-idealom potem živi. Po sebi umevno pa je, da take slike ne morejo biti popolnoma enake pri različnih ljudeh, tudi če bi drugače vsi priznavali isto idejo kot svojo in hodili po isti poti skoz življenje. Vsak človek ima drugačne zmožnosti in drugačno individualnost, a tem se tudi prilagojajo njegovi smotri in njegovi ideali; zato bodo pri različnih ljudeh vsaj v prigodnostih različni. Navzlic temu pa sklepamo lahko zmerom z vso gotovostjo iz idealov, ki jih ima človek ali kak organizem v človeški družbi, na idejo-vodnico njegovega življenja, na njegov svetovni nazor. „Povej s kom občuješ, in jaz ti povem, kdo si“; resnica tega pregovora velja v vsem obsegu tudi tukaj, in velja še v neprimerno večji meri kakor pa kje drugje radi one tesne zgoraj že označene zveze med idealom in idejo.

A sedaj zopet k idealnosti! Rekli smo, da ni idealnosti brez idealov; a pokazali smo, da ni teh ni brez idej. Ideje bodo tudi zadnji temelj idealnosti ter tiste zaupnosti, ki smo jo zgoraj opisali kot idealno.

Najlepši in glavni znak idealne razpoloženosti je značilen zanosen vzlet duha, ki odvrča od človeka vsako plašljivost, ki mu slika vse težave manjše, kakor so v resnici, in ga radi tega usposablja, da jih vedno naskoči s pogumom in vstrajnostjo, dokler jih ne premaga in se mu ne odpre prosta pot navzgor, naprej. Odkod ta vzlet, odkod ta sila naprej?

Le glejte desetletnega dečka! Kaj brigajo njega skromne razmere, ki se nahajajo v njih njegovi stariši? Na državne stroške stopi v vojaško šolo. S tem začenja. Toda kaj to? On zre naprej! Komaj ima 26 let, že je artilerijski general. Dve leti pozneje pa razbija kot vrhovni vojskovoje stare države po Italiji in ustanavlja nove po svoji volji. Nemčija, Avstrija se morata klanjati. A še mu ni dovolj. Najvišjo oblast hoče doseči. In doseže jo. — Še Vatikan in Kremlj mu stojita na poti; še ta dva, potem je absolutni gospodar v Evropi. A tu se izpodtakne ... Absolutni gospodar Evrope, vladar, ki naj bi mu bili pokorni vsi drugi, to je bil ideal Napoleonov! Kaj ga je gnalo k njemu naprej? Katera ideja mu je bila vodnica pri tem? — Znano je, da je bil Napoleon skrajno častihlepen. A skrajno častihlepje je le skrajna sebičnost, je le izraz ideje, da je lastni jaz absoluten, da mu mora služiti vse, prav vse. Ta ideja je vodila Napoleonovo življenje; ona mu je vstvarjala ideale; v njeno moč je Napoleon veroval, dokler ni slednjič kot žrtva njena padel za vedno.

Drug zgled. Iz bogate plemiške rodbine gre mladenič na visoke šole; postane profesor, prostrano slušateljstvo ga že obkoljuje. A kaj njemu to? Vse pahne od sebe, vsemu se odpove; in brez denarja, sploh brez vseh sredstev se napoti samo s palico v roki daleč v tujino, v Indijo. Kaj mu je ideal? Res, nič manjši mu ni, kakor je bil Napoleonov. Vsa ljudstva hoče podjarmiti od Indije pa tja gor do Japonske — a ne sebi, Bogu jih hoče podjarmiti. In stotisoči ga ubogajo že. A le naprej za Boga! To je geslo Frančiška Ksaverija. Katera ideja mu je je vstvarila, katera mu je vstvarila ideal: vse, pa prav vse tvegati in žrtvovati za Boga in za srečo nesmrtnih duš človeške? To je bila ideja skrajne nesebičnosti, ideja, kakor jo more le vznožje Kristovega križa roditi. Njej je Frančišek Ksaverij živel, vanjo veroval, kot žrtva njena je padel in umrl.

Dasi si ideji-vodnici v navedenih zgledih popolnoma nasprotujeta, vendar sta stremljenje k visokim smotrom in tista značilna sila, ki človeka podi le naprej, obema skupni. Razvidno je tudi iz zgledov,

da se dado stavljeni smotri doseči. Ta vera pa izhaja zopet iz ideje-vodnice. Kajti kdor ni prepričan o resničnosti svoje ideje-vodnice, ta nima tudi prepričanja, da bi se ideali, ki njej odgovarjajo, dali doseči. Vsakdanja izkušnja priča, da je res tako. Človek, ki mu ne ogreva več srca nobena velika ideja, je tudi odmrl visokim idealom, a ž njimi tudi vsakemu idealnemu vzletu; topa indolentnost za vse lepo in vzvišeno je njegova glavna lastnost. — In tako vidimo slednjič tudi, od kod prihaja tisti tako značilni zanosni vzlet duha pri idealnosti. On prihaja iz vere v zmagavno silo idej in ni nič drugega, kakor le zunanji spontanni pojav te vere. Vera z zmagavno silo idej je torej bistveni temelj idealnega vzleta.

S tem pa nismo še pri kraju. Določivši temelj idealnosti, nismo še določili tudi onih nujnih predpogojev, ki se brez njih idealnosti ne more ne ohranjati ne pridobiti. Kdo ne pozna vendar oseb, ki so bile idealne, a ki so idealnost izgubile? Zakaj se je to zgodilo? Tudi ne bo nikdo Napoleona imenoval idealnega. Sama vera v silo kake ideje ne poraja še prave idealnosti. Zgledi, ki so bili zgoraj navedeni, so služili le temu, da se je določilo, odkod prihaja tudi ogenj, ki je tako nerazdružno spojen z idealnostjo.

Idealnost je pojav praktičnega življenja, to smo že poudarili. Praktično življenje pa zahteva nujno od človeka, da vpoštevava razmere, ki se nahaja v njih. Kdor si torej stavi smotre, čijih vresničenje je popolnoma izključeno, ta ne bo nikdar idealen, ta bo fantast, in naj še toliko veruje v silo ideje. Tak bi bil n. pr. mož, ki bi rad delal za človeštvo kot izvrsten govornik, a že osupne in se čuti v največji zadregi pri vsakem celo najmanjšem ugovoru ter vrhu tega še grozno jeclja in ima le šibek, nesimpatičen glas.

Prava idealnost mora torej vpoštevati dejanske razmere praktičnega življenja. Realnost okrožja, kjer se hoče dejstvovati, je njen glavni predpogoj. V tem okrožju morajo biti njeni ideali mogoči, mogoči namreč ne v tem smislu, da bi se dali popolnoma doseči, kajti ideali se ne dado nikdar doseči popolnoma — kdor razume njih bisto, bo tudi te besede takoj razumel, — ampak mogoči na tak način, da se dado dejanski tako vresničiti, da odgovarjajo kolikor možno popolno ideji, ki jih je spočela.

Zaman bi torej kedo trdil, da ga vodi čista idealnost, ako pa pri svojem delu prav nič ne vpoštevava svojega dejanskega okrožja ter hoče delati v njem proti vsem tradicijam, proti vsem razlogom zdravega razuma. Moralno nemogoče je, da bi mogel tak istiniti svoj ideal. On

je podoben potniku v puščavi, ki brezmiselno hiti za fato morgano. Ničesar ne doseže, le samega sebe izčrpava in mori.

Toda realno okrožje je le prvi, dasi glavni predpogoj prave idealnosti. Prava idealnost mora dalje znati tudi vstrajati pri delu za ideale, a vstrajati — ne par tednov, ne par mesecev, tudi ne par let, ampak vstrajati do konca. Idealnost mora umirati za svoj ideal. Trenutnega navdušenja ni še nikdo imenoval idealnost. In ali zasluži ta naziv tudi ono stremljenje, ki se javlja le dotlej, dokler ne zadene ob težave, potem pa prepusti vse skupaj svoji usodi? Nositelj tega stremljenja bi moral tukaj nekaj žrtvovati... To pa je hudo; tega noče. Je-li tak idealen? O ne! — Prava idealnost mora torej imeti jamstvo, da se bode mogla žrtvovati vedno, kadar bi zahtevale to morebitne ovire! Kdo pa ji more dajati tako jamstvo? Nikdo drugi kakor le vera v silo ideje. Le ta sila daje človeku prepričanje, da ne izgubi idealnosti, da bode mogel vstrajati v njej — tudi do konca.

A še nekaj je treba k pravi idealnosti. Ona mora biti tudi dejavna. To je jasno, sicer bi imeli le s sanjarijami opraviti. Človek mora delati; a že naravni zakon mu nalaga, da je treba delati bodisi posredno bodisi neposredno le v korist človeške družbe. Idealnost mora biti torej dejavna v smislu idej, ki so v blagor človeške družbe. Zato je tudi njena dejavnost nujno nesebična. Čim večja bo ta nesebičnost, tem večja bo tudi idealnost. Sebičnost pod katero-sikoli bodi obliko je najhujša nasprotnica idealnemu vzletu. Zato ne pripisuje nihče Napoleonu idealnosti, pač pa jo vsi občudujejo pri Frančišku Ksaveriju.

Dejavna vera v zmagavno silo velike ideje, ki se nesebično dejstvuje v blagor svoje bližje ali daljše okolice v človeški družbi in vstraža stalno pri tem navzlic vsem oviram ter istini v zaupanju na silo ideje vedno bolj in vedno lepše postavljene smotre, to je torej prava idealnost.

* * *

Poglejmo sedaj, kateri del slovenskega visokošolskega dijaštva deluje v smislu te idealnosti. Pač se izplača, tudi to preiskati in jasno pokazati onim, ki so dobre volje in ki jim srca ni zamorila že hladna sebičnost, kaj pomenja, ako mladina in še posebe slovenska akademična mladina take idealnosti ne pozna; kake posledice slede nujno iz tega zanjo in tudi za ubogi narod slovenski.

Svobodomiselno dijaštvo in idealnost.

Slovensko dijaštvo je razcepljeno v tri jasno določene stranke. Dve izmed njih imata svoje javno glasilo; a vsaka izmed njih ima svoja društva, vsaka svoj program, svoje ideje-vodnice, svoje smotre; vsaka tvori organično celoto, ki izkuša edinstveno delati bodisi na vseučiliščih v tujini, bodisi med ljudstvom doma; vsaka si izkuša dobiti zaveznikov ter razširiti svoj delokrog. Nikjer, izvzemši morda edino Belgijo, se ne dobe tako jasno precizirane stranke med dijaštvom, kakor ravno med Slovenci. A ideje-vodnice, ki prisegajo nanje, te so jim zelo zelo različne. Ni mogoče torej, da bi prava idealnost vse vodila, kajti prava idealnost more biti samo ena. Kateri del slovenskega dijaštva jo ima?

Gesla so pač vsem visoka in vzvišena. „Vse za svobodo in narod!“ kličejo prvi. — „Iz naroda za narod!“ pozivljajo drugi. — „Na delo krščansko!“ vabijo tretji. — Ideje, ki jih ta gesla izražajo, so velike, silne ideje. Prostost, narodnost, vera! Da, to so ideje, ki vladajo svet in odločujejo usodo držav in narodov. Toda ravno prostost in narodnost sta ideji, ki ju mnogi različno tolmačijo in ju imajo za svoji celo taki, ki so si drugače najhujši nasprotniki. Kako ju tolmačijo oni, ki se drže prvega gesla, svobodomiselni slovenski akademiki? Kaj je njih ideal, kaj je njih ideja-vodnica?

„Prepričani smo“, pravijo, „da je za naš narod v prvi vrsti potrebno, da smo nespravljivi nasprotniki klerikalcev.“¹⁾ — Blagor naroda smatrajo le „oproščenje od klerikalnega vpliva.“¹⁾ — „Najnujnejša potreba sedanjega časa je“, to je njih prepričanje, „da narašča število onih, ki bodo izkušali omajati vpliv internacionalnih klerikalcev na naše slovensko ljudstvo, da nas bode tim več, ki bomo vedno in vedno zahtevali, naj ne bodo blagoslovljena tla agitacijski odri latinskega Rima.“¹⁾

Evo idejo-vodnico svobodomiselnih slovenskih akademikov: nespravljivo sovraštvo do internacionalnih klerikalcev, do latinskega Rima, oziroma, kar je isto pri njih, nespravljivo sovraštvo do katoliške cerkve, do Kristusa, do Boga — evo idejo, ki vodi svobodomiselne slovenske akademike. Jasno jo izpovedajo. Človek se skoraj zgraža ob tej jasnosti. In njih smoter? Smoter jim je naše slovensko ljudstvo, ki je nekdaj kri prelivalo za

¹⁾ Citati med vejicami so doslovno vzeti iz poziva, ki ga je „Sava“ razposlala v juniju lanskega leta med slovenske abiturjente.

Boga in za cerkev, odtrgati od Boga in njegove cerkve. Proč od cerkve, proč od Boga! to je njih klic.

Z odločno doslednostjo razglašajo svoje ideje in svoje smotre tudi javno na shodih. 26. marca t. l. je predsednik „Save“ javno izpovedal, da je brezverec; smoter svojega delovanja in delovanja onih, ki jih je kot govornik zastopal, pa je označil z besedami: „Naša naloga je nastopati proti vsemu, kar je klerikalnega, katoliškega ali konservativnega.“¹⁾ Pod ta prapor kličejo in vabijo tudi abiturijente v svoje vrste. Tako torej umevajo oni svoje geslo: „Vse za svobodo in narod.“

Večje ironije si gotovo nihče ne more misliti, kakor je med tem bleščečim geslom in pa dejanskim nastopanjem svobodomiselnih slovenskih akademikov. — „Vse za svobodo“, kličejo, a faktično so povsod, kjer le nastopajo, skrajno netolerantni. S pestmi, s palicami, z vpitjem, s terorizmom besnijo proti vsem, ki se njih naziranju ne klanjajo. — „Vse za narod“, kličejo dalje; a kaj hočejo dati pravza-prav narodu?

Vzeti mu hočejo vero, uničiti vse ono, kar ga je ohranilo do sedaj v njegovi eksistenci. To kar je celokupni narod slovenski že opetovano proglasil pri javnih manifestacijskih shodih kot svojo najsvetejšo lastnino in najdražji zaklad, to mu hočejo vzeti. Ali ni to kar blazno početje? Kakor da bi za nje činitelji, ki so do sedaj slovensko ljudstvo vzgajali in je še vedno vzgajajo, docela ne eksistirali; kakor da bi oni njegove preteklosti prav nič ne poznali, sploh brez vseh ozirov na faktične realne razmere, tako nastopajo oni proti slovenskemu ljudstvu. Popolnoma tuje jim je. Že radi tega se ne more niti govoriti pri njih o kaki pravi idealnosti. Saj jim že manjka njen prvi in glavni predpogoj! — A prava idealnost zahteva tudi velike ideale. In tu vidimo, da oni idealov sploh niti nimajo. Ideali zaznamenujejo po svojem bistvu vedno nekaj pozitivnega, a smoter svobodomiselnih slovenskih akademikov je le razdiranje, le uničevanje, le negacija, torej vse ono, kar idealom kontradiktorično nasprotuje. Nikjer ne govore o tem, kaj hočejo dati slovenskemu ljudstvu, s čim bi mu hoteli nadomestiti Boga in vero, ki mu jo hočejo vzeti. Prav tako je njili počenje, kakor počenje človeka, ki nasprotnika smrtno sovraži in nima nič drugega v mislih, kakor le to, kako bi ga končal.

Njih ideji-vodnici bi odgovarjal sicer nazor, da more človeška družba mirno in srečno živeti brez vere v Boga in posmrtno življenje. Toda to je popolnoma nemogoče. Zato ne more biti tak nazor nikdar ideal; imaginaren, fantastičen je skoz in skoz brez vsake pozitivne

¹⁾ Prim. „Slovenec“ z dne 28. marca 1904, št. 70.

vsebine. Vrhu tega je pa svobodomiselno dijaštvo, vsaj kolikor se da soditi iz njegovega nastopanja v javnosti, tudi kot tako docela nespodobno, da bi si moglo vstvarjati kake ideale. Njih nastopi so vedno združeni z napadi na katoliško cerkev; sovražijo jo. Toda kjer gospoduje sovraštvo, kjer vlada strast s svojo silovitostjo, tam ni mogoče zidati, tam tudi ni mogoče idealov imeti.

Strast je sicer silna; sovraštvo do cerkve in do Kristusa je razvnelo tekom stoletij že marsikateri preobrat in marsikatero krvavo revolucijo v človeški družbi, a svetovna zgodovina kar kriči, da nikdar ne v njeno korist. Milijone je že spravila v največje gorje; mar bi izročila drugačni usodi naše ubogo slovensko ljudstvo? To je absolutno, to je za vselej izključeno. Ne, o idealnosti, ki hoče le druge osrečevati, se pri svobodomiselnih slovenskih akademikih ne more govoriti. Vse prej so, kakor pa idealni; kajti oni hočejo le zlo slovenskemu ljudstvu, oni to ljudstvo prezirajo in strastno sovražijo, ker prezirajo in strastno sovražijo njegovo srce, ki je katoliška cerkev.

A idimo dalje; slika je pretožna, da bi se še mudili pri njej.

Narodno-radikalno dijaštvo in idealnost.

„Iz naroda za narod!“ to je geslo narodno-radikalnega dijaštva. Koliko lepega izražajo njegove besede! Mar ne pred vsem to: „Iz naroda smo prišli, poznamo njegove vrline, njegove lastnosti; poznamo ga skozinsko; pripravljeni smo delati zanj in pomagati mu; zato smo sedaj daleč od njega v tujini, da se učimo, kako naj bi se enkrat njemu žrtvoval vsak v svojem poklicu.“ — To so misli, ki se človeku kar vsiljujejo, kadar zre na zgornje geslo. Res idealno-lepe misli! —

Toda tudi narodno-radikalno dijaštvo je združeno v organično celoto, ki se kot taka dejstvuje le po enotnih principih. Te principe hočemo najprej določiti, da bomo mogli potem tudi doznati, kake ideale ima ta del slovenskega dijaštva, kako jih hoče vresničevati; kako slednjič umevajo svoje geslo oni sami.

V svojem glasilu izjavljajo, da stojе „na najodločnejšem narodnem stališču.“¹⁾ Kot postulat tega stališča hočejo biti dalje „demokratski t. j. o napredku naroda je možno govoriti le tedaj, če napredujejo vsi deli naroda, če se toraj povzdigne izobrazba vsega naroda in če v narodu ni gospodarskega izrabljanja razreda po razredu.“²⁾ Narodnostna in

¹⁾ Omladina I., str. 2.

²⁾ Omladina I.

socijalna ideja sta torej ideji, ki ji priznavajo kot svoji vodnici. Isto izpovedajo tudi v lanskem pozivu na slovenske abiturijente. „Vez“, pravijo tukaj, „ki nas druži in je obenem podlaga za naše politiško naobražanje in mišljenje, tvorita: nacijonalizem in socijalizem.“ — Toda kako umevajo narodnostno in socijalno idejo? To treba najprej določiti. Saj trdijo vse stranke med dijaštvom, da so narodne, a se vendar razlikujejo med seboj kakor noč in dan. In socijalna ideja? Komu ni znano, kako se da tezati in prilagajati? —

Narodno-radikalni dijaki ne izpovedajo svojih nazorov tako odkrito kakor njih svobodomiselni tovariši, zato si je treba nekaj več prizadevati, dobiti in jasno določiti njih idejo-vodnico. Oglejmo si torej najprej njih ideal! V idealih se vedno zrcalijo ideje-vodnice.

Ideal, ki ga hočejo vresničevati med slovenskim ljudstvom, je ona kultura, ki sloni na empirični vedi. Le taka kultura, pravijo v svojem glasilu, „se mora razširjati na Slovenskem, ker je le taka kultura za narod trajne vrednosti.“¹⁾ V smislu te kulture hočejo torej v domovini socijalno delati, v smislu te kulture skrbeti za narodov napredek, za narodovo izobrazbo. Toda moderna empirična veda gleda v človeku le najlepše razvito živalsko bitje, ki se samo akcidentelno razlikuje od drugih živalij. Ne pozna v njem nikakega breztvarnega duševnega principa, ne ve tudi ničesar o Bogu. Kultura torej, ki sloni na taki empirični vedi, vpoštevata človeka le z njegove živalske strani. In socijalno delo, ki stremi za tako kulturo, ne more imeti ideje-vodnice nobene druge, kakor le ono, ki je s svoje filozofske strani pravi, goli materijalizem. Da, narodno-radikalno dijaštvo izpoveda materijalistično svetovno naziranje! To jasno svedoči tudi njih filozofsko pojmovanje zgodovine. Izrecno povdarjajo, „da leži glavni vzrok vseh zgodovinskih dogodkov deloma v nasprotstvih med posameznimi narodi, deloma v nasprotstvih, ki nastajajo v narodu samem med gospodarsko različno interesovanimi, med razredi. Okrog teh dveh točk teče vedni razvoj.“²⁾ Niso-li tukaj ista načela, kakor jih je Marx prvi razvijal?

Ostane še vprašanje, kako si oni tolmačijo narodnostno idejo. Tudi njo si morajo le tako tolmačiti, kakor jim to nasvetuje njih svetovni nazor, filozofija, ki pozna le nujno delujoče sile. Tudi narodnostna ideja jim bo ena takih sil. Nazivajo jo absolutno narodnost. To je sila, ki ji je lastna premoč edini zadostni moralni razlog za vsako njeno delo; sila, ki s krutim preziranjem vseh naravnih zakonov ubija

¹⁾ Omladina I., str. 11.

²⁾ Prav tam, str. 1.

šibke in slabotne in priznava le močnejšim pravico do življenja v boju za obstanek.¹⁾ Da si jo v tem smislu tolmačijo, to se more jasno videti tudi iz 4. številke njih glasila, kjer že določno učijo: „Bistvo politike je v sebičnosti. Nasproti si stojita cerkev in narod. Vsak izmed njiju mora biti nujno sebičen zase.“ — Torej povsod mrzel boj za obstanek, kakor ga je učil Darwin. Razvidno je torej, da izvirata pri narodno-radikalnem dijaštvu socializem in nacionalizem iz istega temelja, iz materialističnega svetovnega naziranja.

Njih ideja-vodnica nam je sedaj jasna. V najtesnejši zvezi stoji z idealom, ki ga imajo. Človek jim je le najvišje razvito živo bitje. To bitje hočejo plemeniti, kakor se živali plemenijo. Slovensko ljudstvo jim je torej le skupina bitij, ki se ne razlikujejo bistveno od živali, jim je le četa višje razvitih živali . . .

S čim bi torej oni hoteli temu ljudstvu pomagati, ako bi zagazilo v blato divjaškega spolnega življenja; ako bi med mladino zavladala poltenost in pohotnost; ako bi se narod vdajal pijanstvu; ako bi iz njega izginjala smisel za čednostno, pošteno življenje; ako bi v brezdnu lastnih strasti vedno bolj tonil ter izgubljal svojo življenjsko moč in žalostno hiral in umiral? Pomagali bi mu, kakor se pomaga živalim; skrbeli bi zanj, kakor skrbi za človeka tista kultura, ki sloni na empirični vedi, kultura, ki ne vidi v človeku nesmrtni duše in ne Boga.

O da, to so ideali, a ideali brez Boga.

Da, brez Boga! Sicer povdarjajo opetovano v svojem glasilu, da si za vseučiliškega življenja še le fiksirajo svoj svetovni nazor. A je-li to res? Ne. Imajo ga že popolnoma fiksiranega: materializem je njih svetovno naziranje. Materializem pa je po svojem bistvu zaničanje Boga in vere in vsakega duševnega principa v človeku. Lahko je torej sedaj umeti, zakaj se v svojem programu in v svojem glasilu sploh nikjer ne ozirajo na Boga in na razmerje, ki je imej človeška družba napram Njemu. Ne poznajo Ga. — Pač nihče ne bode verjel bedastemu izgovoru, da je neumestno vedno povdarjati Boga, da pa oni niso proti Bogu.²⁾ Oni ne poznajo Boga.

Zato ponavljajo i oni staro obrabljeno frazo, da je vera privatna stvar; zato pravijo v svojih pozivih: „Politika Rima in slovenska narodna politika sta bili še malokdaj paralelni“; ³⁾ zato obsojajo klerikalizem,

¹⁾ Prim članek: „Narodni radikalizem v dijaštvu“ v „Zori“ IX. str. 2, kjer razkriva Grafenauer „absolutno narodnost“ v vsej njeni absurdnosti.

²⁾ Prim. tudi Grafenauerjev članek: „Naše stališče“ v Zori IX.; str. 137.

³⁾ Mesta med vejicami so vzeta iz poziva, ki ga je koncem lanskega šolskega leta razposlala „Slovenija“ med slovenske abiturijente.

češ „on je politika Rima“; zato torej kličejo: „Proč s tujimi za naš narod neprimernimi idejami.“ Te ideje so jim gotovo le „politika Rima“ in „klerikalizem“. Zato proč s klerikalizmom — a le predobro je znano vsem, da istovetijo nasprotniki krščanstva na Slovenskem klerikalizem s katoliško cerkvijo. Proč torej ž njo, ona je našemu narodu tuja, neprimerna ideja. Ona je „sovražnica narodu“, to izpovedajo že kar naravnost v 4. številki svojega glasila.

In zato je tudi povsem jasno, da si je narodno-radikalno dijaštvo v idejah-vodnicah popolnoma sorodno s svobodomiselnim dijaštvom; temelj, ki na njem stojijo, je obojim skupen; oboji izpovedajo ateizem in sovraštvo do katoliške cerkve. Razložek je le ta, da je svobodomiselnost dijaštvo vedno odločno-odkrito; narodno-radikalno pa boječe-praktično. Samo taktika jih loči; v idejah so si popolnoma isti.

Kjer so ideje iste, tam bode tudi idealnost približno ista. Kako je toraj ž njo v vrstah narodno-radikalnega dijaštva? — V svojem glasilu povdarjajo, da hočejo delati, in sicer pozitivno delati. To bi bilo znamenje, da verujejo v silo materijalističnega svetovnega naziranja ter da hočejo mirno, a vstrajno speti k svojim idealom. Temelj idealnega vzleta bi bil torej tu. Toda videli smo, da mora prava idealnost nujno najprej vpoštevati dejanske razmere svojega časa in svojega realnega in ne kakega namišljenega okrožja. A kaj delajo narodno-radikalni dijaki? Kako stališče zavzemajo napram slovenskemu ljudstvu?

To ljudstvo je katoliško; veruje v Boga, veruje v posmrtno življenje, veruje v vse večno veljavne resnice, ki jih katoliška cerkev uči. Oni pa izpovedajo materijalizem; njih naziranje je, da ni Boga, da ni posmrtnega življenja, da je laž in slepilo vse ono, kar katoliška cerkev uči. V popolnem nasprotju si stojijo torej ljudstvo in oni; in vendar hočejo med njim vresničevati svoje ideale v fantastični premisi, da je ljudstvo tako, kakor so oni sami. Odkod vendar sklepajo, da jih bo slovensko katoliško ljudstvo poslušalo, da se bo pustilo tako kultivirati od njih, kakor se kultivirajo živali? Kje imajo vendar le najmanjši znak kakega jamstva o realnosti okrožja, kjer hočejo delati? So li slepi, da ne vidijo ljubezni, ki veže ljudstvo s katoliško cerkvijo; da ne vidijo udanosti, ki jo ima do svojih duhovnih voditeljev? Mar niso slišali ničesar, kako ljudstvo časti Marijo, kako se ji je poklonilo na Brezjah na tisoče mladeničev in mož od vseh strani slovenskega ozemlja? Mar menijo slednjič, da bodo spali vsi oni, katerim naše katoliško ljudstvo zaupa, kadar bi začeli širiti svoje ideje, ter da jih bodo mirno pustili sejati med ljudstvom indiferentizem ter je tako polagoma privesti h

kulturi, „ki sloni na empirični vedi“? Da, zdi se, da je narodno-radikalno dijaštvo slepo in gluho za vse, kar se godi med slovenskim ljudstvom. Popolnoma tuje mu je; tudi oni so tujci med lastnim narodom. In potem kličejo še patetično: „Iz naroda za narod!“ Kako kričeče nesoglasje je vendar med pomenom, ki ga to geslo ima, in pa med nastopanjem onih, ki so si je napisali na svoj prapor.

Tudi njim manjka torej prvi in glavni predpogoj prave idealnosti.

Pač se gotovo ne bodo zavedali vsi teh jasnih zaključkov. Le nekateri so voditelji; lokavo in potuhnjeno in z zakrinkanim obličjem gredo naprej; drugi jim pa sledijo.

In sledijo jim največ radi tega, ker imajo delo v svojem programu. To vleče, kajti delo je nekaj lepega, posebno delo za narod. Zato pa priznavajo vsi, da se narodno-radikalno dijaštvo ravno radi tega, ker je sprejelo delo v svoj program, zelo ugodno loči od svobodomiselnega dijaštva. „Boj proti indolenci!“ S to devizo stopa na pozorišče, in ta deviza je res lepa. Toda zopet je treba pomisliti, da je vsako delo le sredstvo v dosego gotovega smotra. Ker je pa delo samo na sebi nekaj indiferentnega, zato dobiva svojo moralno vrednost od smotra, kateremu služi. Smoter-ideal narodno-radikalnega dijaštva nam je znan. Vse njih delo bo torej težilo le za tem, da bi se slovensko ljudstvo navzelo one kulture, ki sloni na empirični vedi, kulture torej v smislu materijalističnega svetovnega naziranja. Kaj naj sodimo o takem delu; kdo naj se za tako delo ogreva? Tako delo ni več idealno, ker ni več v blagor človeški družbi. Skrajno škodljivo ji je torej, skrajno škodljivo tudi slovenskemu ljudstvu...

Delo, ki more koristiti človeški družbi, mora nujno vpoštevati v človeku tudi njegov duševni del. Temu mora biti i v človeku i v človeški družbi vse somerno podrejeno. Ako tega ni, tedaj nastane le nered in gorje; izkušnja in zgodovina vedno in vedno spričujeta to.

In zopet smo pri istem dejstvu, ki smo je že konstatirali pri svobodomiselnem dijaštvu: to hoče le zlo našemu ljudstvu; zlo mu hoče tudi narodno-radikalno dijaštvo. — Pač le naravna posledica iz vsega razmatranja. Kjer so ideje iste, tam ne morejo biti tudi učinki iz njih različni, tam so tudi ideali jednaki. — Človek brez Boga — ideal svobodomiselnega dijaštva; kultura brez Boga — ideal narodno-radikalnega dijaštva: o da, ti ideali so si zelo podobni; a taki ideali ne morejo biti nikdar ideali. —

Brez vere v Boga ni mogoča prava idealnost.

Oglejmo si še malo natančneje idealnost svobodomiselnega in narodno-radikalnega dijaštva. Prava idealnost mora svojemu nositelju dajati tudi jamstvo, da bode mogel pri nesebičnem delu v blagor drugih vstrajati do konca navzlic vsem morebitnim zaprekam in oviram. Si morejo li prisvajati svobodomiselni in narodno-radikalni dijaki vsaj to lastnost prave idealnosti? Morejo li s kako upravičenostjo trditi, da bodo znali pozneje žrtve prinašati za narod . . . tudi potem, če bi jim bil za njih morebitno delo celo nehvaležen?

Ideje-vodnice imajo oboji; smotre, ki jim odgovarjajo, tudi; stremjenje k njim, tudi; plašljivosti pred ozirami menda tudi ne poznajo, sicer bi ne prezirali popolnoma dejanskih razmer. Vpraša se samo, bodo li mogli vstrajati na potu k svojim smotrom?

Naj se nikar ne ugovarja, da se na to vprašanje ne dá odgovarjati, da je tako vprašanje le znak prešerne domišljavosti.

Skušnja in zgodovina sta nam tukaj na strani in nas učita, kako je treba odgovarjati. Z logično doslednostjo nam pravita, da pri enakih okolnostih nimajo isti vzroki nikdar učinkov, ki bi si med seboj nasprotovali. Ta resnica je nujne veljave v fizičnem svetu; a vso moralno gotovost ima tudi tam, kjer se umna bitja dejstvujejo. Ideje, ki so vzrok človeškega delovanja, se morajo vedno odsvitati tudi iz človeškega življenja. Kakršne ideje, tako tudi življenje. Ideja, ki izraža po svojem bistvu sebičnost, ne more nikdar življenja vzgojiti, ki bi se moglo nesebično drugim žrtvovati. To je popolnoma nemogoče. In ako se morda dozdeva kedaj, da se nositelji takih idej za druge žrtvujejo, tedaj je to le trenuten pojav. Tako dolgo traja, dokler se človek čuti v izobilju svojih sil, ki poljejo v njem in se hočejo malo umiriti ter zenačiti. Kakor hitro pa zavlada ravnovesje med njimi, mine tudi videz, in človek pričinja kazati ono podobo, ki jo zahteva njegova ideja-vodnica. Od tod tisti preobrati, ki jih opažamo pri tolikih in tolikih, od tod oni grozni egoizem, ki označuje našo moderno dobo, odtod tudi ginevanje idealnosti . . .

Narodno-radikalno dijaštvo ima idejo-vodnico, ki po svojem bistvu izraža sebičnost. Zato tudi vidijo povsod le boj za obstanek; zato se tudi navdušujejo za absolutno narodnost, ki priznava le pravico pesti. Popolnoma nemogoče je torej, da bi jih ta ideja mogla vzgajati za trajno nesebično delo, ki hoče le druge osrečevati; popolnoma nemogoča tudi prava idealnost v njih vrstah; popol-

noma nemogoče slednjič, da bi iz njih vrst izhajali idealni možje med narod.

Isto velja tudi za svobodomiselno dijaštvo. Njih ideja-vodnica izraža le negacijo in razdiranje; v njih vrstah vlada strast, to smo že videli. Toda vsaka strast je skrajno sebična; ona pozna le sebe; le sebi hoče zadoščati, in naj se javlja pod to ali ono obliko; lahko je torej umeti, zakaj išče svobodomiselno dijaštvo pri svojih nastopih le sebe in lastno nadvlado; lahko je tudi umeti pojave, ki označujejo ono stranko v Slovencih, ki podaja temu dijaštvu moralno zaslombo, pojave, ki so tako zelo podobni izdajstvu nad lastnim narodom.

Mar se more še govoriti, da bi mogel ta del slovenskega dijaštva sploh kedaj delati nesebično za slovensko ljudstvo?

Evo še malo komentarja iz vsakdanjega življenja. Kdo izmed dijakov ni že videl v svojih krogih tovarišev, ki so jim tekale solze navdušenja po licih, ko so pri čašah vina ali piva pevali narodne pesni, topeč se ljubezni do jadne domovine? O kako „trezni“ so ravno taki završevali svoje zadnje semestre! Tako „trezni“ so bili, da je človeku kar mrzlo postalo v njih bližini... Predrastičen zgled takih dijakov so nam podali i lanski nemiri v Zagrebu: Tedaj je eden izmed njih demonstriral za narod, ko je le-ta kri prelival, braneč svoja prava. Toda prišel je pred sodišče; šlo mu je za kožo; treba bi i njemu žrtve prinašati... a izgovoril se je, da je bil pijan... in sodnik ga je oprostil.¹⁾ O ironija!

Nad četrto stoletja že stoji narodno vseučilišče v Zagrebu. Stotine in stotine mladeničev je je že posečalo in se navživalo tam ljubavi do naroda in odhajalo v njega sredo nazaj. A kje se pozna njih delo? Kdo polni vrste izdajskih mažaronov? Kdo se vladnim možem priljubljuje? In kdo tako hladnokrvno dopušča, da prehaja domača zemlja vedno bolj v tujčeve roke; kdo, kdo ostaja „trezno“ doma, ko zapušča med žgočimi solzami bežno ljudstvo trumoma svojo rodno grudo, da si išče novega doma daleč, daleč v tujem svetu...?

Da, da, kjer se prave idealnosti ne pozna, kjer ideje-vodnice ne podajajo opore in zaslombe, tam se mora tako goditi.

In prave idealnosti ne pozna ne svobodomiselno, ne narodno-radikalno dijaštvo. Vsi, pa prav vsi predpogoji mu manjkajo za to. Pač trdijo: „Čisti idealizem vodi dijaštvo, da izdaja ‚Omladino‘.“²⁾ A tako je trdil tudi mož, ki ga štejejo med svoje častne člane; in on je

¹⁾ Glej „Zoro“ IX., str. 164.

²⁾ Omladina I. str. 3.

hotel biti poln idealizma ter ga še svojemu ljudstvu deliti, sam pa je tako egoistično skrbel le zase.¹⁾ Da, domišljujejo si tudi oni, da jih idealnost vodi, a kruto se varajo. Iz svojega lastnega življenja bodo prej ali slej jasno spoznali, kako kruto so se varali, ko so menili, da so bili idealni.

In vendar so gotovo med njimi, ki imajo dobro voljo. Ali ni škoda za trud in vse duševno delo, ki se mu oni oddajajo? Čemu jim bo vendar vse to; čemu tudi vse morebitne žrtve, ko jadrajo le k Utopiji?

Nekaj lepega, nekaj bajno-mičnega je idealnost; zato si jo tudi oni prisvajajo. Pozabljajo pa, da je idealnost nemogoča brez vere v Boga in posmrtno življenje.

In zato se ozrimo še k onemu delu slovenskega dijaštva, ki to vero ima in jo neustrašeno izpoveda povsod. Morda je pa tukaj prava idealnost doma...

Gospod, zahvalimo se, da nismo taki...

Idealnost v vrstah slovenskega katol. dijaštva.

„Na delo krščansko!“ je njih geslo. Prav skromno je; nič blestečega nima na sebi. In delo naglašajo že v njem; tega nismo videli pri dosedanjih geslih. Toda delo krščansko povdarjajo. Ta del slovenskega dijaštva izpoveda torej krščanstvo, in sicer krščanstvo, kakor je uči katoliška cerkev.

„Stališče, ki je zastopamo mi, je odločno katoliško.“²⁾ „Princip katoliške vere je temelj naših nazorov,“³⁾ tako povdarjajo javno in odkrito povsod. Ta princip pa je Bog sam. Od Njega izhajajo večno veljavne, objektivne resnice, ki so kot dogme last katoliške cerkve. Tem resnicam se torej oni klanjajo, nje branijo in v njih smislu delajo.

Bog je torej ideja-vodnica slovenskega katoliškega dijaštva. Kdo si more zamisliti lepšo, večjo, mogočnejšo idejo, kakor je ta? Kako malekostno-borne so vse druge ideje v primeri s to idejo, in naj bi bile drugače še tako silne! In hkrati je tudi tako jasna, kakor nobena druga. Tukaj ve človek takoj, s kom ima opraviti.

Najlepši ideji mora odgovarjati tudi najlepši ideal. Najlepši ideal pa je bil že od nekdaj vsem plemenitim srcem popolno usovršenje človeka in človeške družbe. Ravno ta ideal ima tudi katoliška cerkev. On obsega vse čase, vse narode; on obsega torej tudi naše slovensko

¹⁾ Primeri, kar je dr. Mahnič razbral iz Stritarjevega delovanja; „Rimski Katolik“ 1. (1889.) str. 242—254; 362—377, in pred vsem končne zaključke str. 377—379.

²⁾ Glej „Zora“ IX.; Grafenauer: „Naše stališče“, str. 130.

³⁾ V pozivu, ki so ga letos razposlali med slovenske abiturijente.

ljudstvo. To ljudstvo vsestranski popolno usovršiti, to je ideal katoliške cerkve: za ravno tem idealom stremi tudi slovensko katoliško dijaštvo. Slovensko ljudstvo i v pravno-socijalnih i v gospodarskih i v duševnih ozirih povzdigniti, voditi naprej in je privedi k višku one kulture, ki jo je človeška družba le možna doseči, to je njih ideal. Ali ni to velik ideal? Kateri drugi del slovenskega dijaštva ima tak ideal?

Pač pa je prvi in glavni namen katoliške cerkve, da vodi človeka k Bogu, da ga posvečuje, da mu pomaga doseči večno srečo v nebesih. Toda njen božji Ustanovitelj ji je izročil tudi skrb za časno srečo človekovo; saj bi jo drugače ravno beda in revščina najbolj zavirali v njeni prvi in glavni nalogi. Socijalno blagostanje je neobhodno potrebno, da more ljudstvo moralno dobro živeti, uči sam Tomaž Akvinski¹⁾; in na drugem mestu pravi, da bo ljudstvo tem bolj napredovalo v omiki in izobrazbi, čim večje bo njegovo socijalno blagostanje.²⁾ Zato pa nalaga ljudskim voditeljem kot prvo dolžnost, da izkušajo čim najbolj tako blagostanje povzdigniti.³⁾

Tukaj vidi tudi slovensko katoliško dijaštvo pot, po kateri naj se bliža svojemu velikemu idealu. Za prvo nalogo, ki jo cerkev ima v človeški družbi, so odločeni duhovniki; le posredno jo morajo tudi lajiki vršiti. Njih pravo polje je pri drugi nalogi, ki je pa s prvo v najtesnejši zvezi. Delati torej karitativno; delati socijalno; delati organizatorično; delati med mladino; delati na polju šolstva in ljudske izobrazbe; delati za splošni gospodarski narodov napredek; delati za narodov ugled v tujini; delati za njegove raztresene člane daleč od doma; delati na polju vede in umetnosti — evo brez konca in kraja krščanskega dela, izvirajočega iz velike ideje-vodnice. Vsak poklic ima tukaj svoje polje; vsak stan; vsaka starost.

Ideja-vodnica jim pa dalje daje tudi jamstvo, da lahko delajo v smislu ideala ne samo tedaj, ko morda nimajo pri tem posebnih težav, ampak da bodo delali tudi takrat, ko se drugi drugače umikajo, boječ se za lastni interes.

¹⁾ V razpravi: „De regimine principum“, knj. I., pogl. 15 (sredi), kjer piše: „Ad bonam autem hominis vitam duo requiruntur: unum principale, quod est operatio secundum virtutem...; aliud vero secundarium et quasi instrumentale, scilicet corporalium bonorum sufficientia, quorum usus est necessarius ad actum virtutis.“

²⁾ V isti razpravi, knj. I. pogl. I (proti koncu): „oportet, quod tanto sit perfectior multitudinis societas, quanto magis per se sufficiens erit ad necessaria vitae.“

³⁾ Prav tam, knj. I. pogl. 15 (sredi): „... requiritur, ut per regentis industriam necessarium ad bene vivendum adsit sufficiens copia.“

Oni ljubijo svoj dom. A zakaj? Tako jim veli ideja-vodnica; tako je volja božja.¹⁾ Toda kje vidijo jamstvo, da bodo mogli vstrajati pri tej ljubezni? Takoj odgovarjajo: „Katoliška cerkev sama je v stanu, da daje moči in vzvišenosti našemu rodoljubju“,²⁾ in hkrati še slovesno izjavljajo: „Vera je najmogočnejši faktor, da v nas zadrži ljubezen do domovine.“²⁾

Da, tako govorijo oni, ki si ne drznejo zaupati na lastno moč; ki poznajo življenje in vidijo kaj delajo možje, ki so nekda v trenutkih ginjenja in navdušenja prisegali zvestobo domovini, a se sedaj svoji nekdanji „idealnosti“ posmihajo in rogajo ...

Utopija bi bilo sicer pričakovanje, da bi igralo kedaj slovensko ljudstvo vloge, ki so jih v zgodovini imeli njegovi sosedge, Lahi in Nemci. Vendar lahko zrejo vsi oni, ki se žrtvujejo in delajo, da bi narod ostal veren in se moralno vedno bolj izpopolnjeval, z absolutno gotovostjo v bodočnost, da bode imel še svojo vlogo, in ne ravno zadnjo. Kajti bogokletstvo bi bilo misliti, da niso resnične besede, ki jih je izgovorila večna Resnica: „Iščite najprej božjega kraljestva in vse drugo vam bo privrženo!“ — Torej narod, ki ima kot narod le tukaj na zemlji svojo eksistenco, bode svojo narodnost ohranil, bode dosegel i vse ono, kar podaja dobrega in lepega gospodarska, pravno-socijalna in idealna kultura, vse to dobi — toda le ako ostane veren in si bode pred vsem prizadeval živeti v duhu onih naukov, ki jih je Bog izročil svoji cerkvi.“

Zaupanje v konečno zmago, zaupanje v zmagavno silo ideje, kje se more to zaupanje bolj dejstvovati, kakor pa tam, kjer že iz ideje same izhaja absolutna gotovost, da delo in trud in vse žrtve ne bodo zaman? Pod vodstvom take ideje bi morala idealnost najlepše uspevati in procvitati; tu bi klila iz temelja, ki bi se ne dal nikdar omajati.

Slovensko katoliško dijaštvo stoji pod vodstvom take ideje; zato vidimo tudi, da se vsi predpogoji prave idealnosti najdejo najlepše vresničeni v njegovih vrstah. Ideja-vodnica jih usposablja za delo do konca: vodi jih dalje k najlepši nesebičnosti pri tem delu, jamči jim tudi, da bode njih delo prinašalo narodu najlepše sadove, ona jim je slednjič še porok, da se nahajajo s svojo idealnostjo na najrealnejših tleh. Kajti slovensko ljudstvu jim ni več tuje, kakor je drugemu dijaštvu. Srce tega ljudstva je tudi njih srce.

¹⁾ Glej „Zora“ IX.; Grafenauer: „Naše stališče“, str. 138, in njih letošnji poziv na slovenske abiturijente.

²⁾ „Zora“ IX. Grafenauer: „Naše stališče“, str. 138.

To ljudstvo misli in čustvuje, kakor čustvujejo in mislijo oni. Zato so se pa tudi čutili v njegovi sredi vedno domače; zato so se tudi pred petimi leti pri svojem shodu v Ljubljani slovesno pobratili ž njim; zato je iščejo tudi daleč v tujini in občujejo ž njim; zato zveni iz njih vrst že od nekdanj ljubki klic: Pojdimo med narod!

Da, tu je prava idealnost doma! Samo katoliški del slovenskega dijaštva jo pozna in jo neguje. Tu vidimo velike ideje, velike ideale, neomajljivo zaupanje v končno zmago, najrealnejše okrožje, vse, prav vse predpogoje prave idealnosti.

Zato je pa tudi to dijaštvo samo in edino sposobno, v svoji sredi vzgajati člane k oni idealnosti, ki dela za ljudstvo tudi tedaj, ko pričnejo človeku polniti srce skrbi za družino, za vestno vršitev dolžnosti poklica in skrbi za bodočnost. Ideja-vodnica jim je porok, da si more ideale ohraniti vsakdo izmed njih navzlic vsemu življenju na visokih šolah in vsem izkušnjam v tujini; da jim more vsakdo živeti tudi tedaj, ko bode daleč od nekdanjih tovarišev — prijateljev.

In če bi se morda tudi kateri izpozabil kedaj — oh, to je pač lahko mogoče — ter zabredel na pota, ki ne odgovarjajo Ideji-vodnici, idealnost, vera v Idejo ga zopet privede nazaj. In če bi se tudi celo pripetilo, da bi ogenj idealnosti komu v prsah zamrl, ta vera ga lahko iznova vzbudi in zaneti.

Velike požrtvovalnosti, mnogo zatajevanja je treba katoliškemu akademiku, je treba onemu, ki hoče za vedno ostati zvest prelepemu geslu: „Na delo krščansko!“ A gotovo mu za vedno ohrani zvestobo, kdor se ne izneveri nikdar veliki Ideji-vodnici ter onim občutkom, ki so mu srce polnili tedaj, ko ga je predsednik sprejemal v društvo, ko mu je na prsa pripenjal krasni trobojni trak kot simbol ljubezni do Boga, do doma in do društva ter mu kot prijatelj-tovariš bratski stisnil roko v pozdrav.

Da, katoliško dijaštvo more vzgajati može idealne!

* * *

Završujem. Iz malih početkov je vsklil sedanji organizem slovenskega katoliškega dijaštva. Niti toliko jih izprva ni bilo, kolikor je prstov na rokah. A zaupanje v Idejo-vodnico je kipelo v njih. Ni za en hip se niso zbalí strastnih nasprotnikov, ki so jih napadali in nanje prežali od vseh strani. Deset let je minulo od tedaj, deset let idealnega življenja!

Kdo se ne spominja onega znamenitega dneva, ko so se pred šestimi leti slovenski katoliški akademiki — bila jih je samo trinajstotica

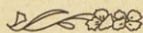
— tako idealno-odločno uprli vsemu drugemu v ogromni množini zbranemu slovenskemu dijaštvu, ki si je ustanavljalo organizacijo na protikrščanski podlagi? Silna se je zazdela ta organizacija t e d a j — a s e d a j? Ni je več! — Rogali so se tedaj katoliški trinajstoriči — a sedaj? Sedaj se katoliško dijaštvo vpoštevava povsod. Tu se vidi, kako silna je njegova Ideja-vodnica. Le naprej jih je zmagovito vodila; silno pomnožila njih vrste, njih vpliv, njih moč!

Nasprotniki so se sicer razdelili, toda vodstvo jim je ostalo isto. Ista ideja jih vodi še vedno. Le direktivo jim je dala sedaj naj bi z drugačno taktiko razbili vrste svojih katoliških nasprotnikov. Svobodomiselnost dijaštvo je prevzelo nalogo, naj bi z brezozirno silovitostjo obračalo pozornost katoliškega dijaštva le nase ter je sililo, da bi se pečalo le ž njim. Med tem pa naj bi si narodno-radikalno dijaštvo pod pretvezo „dela za narod“ pridobivalo vpliva med ljudstvom ter ga v isti meri izpodkopavalo katoliškemu nasprotniku. V ta namen je že pričelo pošiljati v podobi ferijalnih društev svoje predstraže med narod. Na tihem naj bi ta društva tukaj pripravljala tla novim idejam; naj bi vabila abiturijente in srednješolce k sebi; naj bi jih z različnimi mikavnimi vabami privezala nase ter jih slednjič tudi privela v glavna taborišča v Gradcu in na Dunaju.

Načrt je precej bistroumen, a katoliško dijaštvo ga je že razkrinkalo.

„V temeljnih idejah smo si še vedno različni kakor noč in dan.“¹⁾ Tako določuje svoje stališče napram novi taktiki. Če je pa tako, tedaj veljajo v isti meri i sedaj besede, ki jih je pred šestimi leti povedalo svojim načelnim nasprotnikom: „Brez edinstva v verski ideji je složno socijalno delo nemogoče.“²⁾

Neizprosni boj torej še dalje. Kdor ima veselje do tega boja, tukaj so mu vrste odprte. Zmaga mu je gotova! Vzvišen je ta boj in poln idealnosti; saj se tukaj bije za blagor in srečno bodočnost našega ljudstva. Brez zveze z ostalim delom slovenskega dijaštva, ki Boga sovraži in zameta ter hoče naše ljudstvo dovesti v propast; da idealnopolonosno i preko tega dijaštva ter v neizprosni boju ž njim bo slovensko katoliško dijaštvo v zaupanju na svojo mogočno Idejo-vodnico dosegalo in vresničevalo svoje velike načrte in ideale.

¹⁾ Glej „Zora“ X. str. 71. „Omladina“ str. 71.

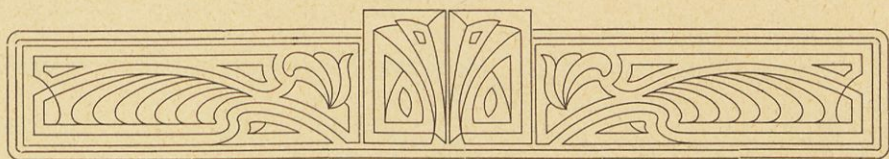
²⁾ Glej „Katol. Obz.“ II. (1898). Dr. Aleš Ušeničnik: „Po shodu slovenskih visokošolcev“ str. 345.

☞ ☞ O nalogah ☞ ☞

slov. katol. dijaštva.

Na slavn. zborovanju dne 15. sept. 1904
na Starem strelišču v Ljubljani govoril

dr. Janez Ev. Krek.

Slovenski katoliški akademiki in njihovi gostje —
zdravi!

Slavnostna desetletnica slov. katol. akademičnega društva „Danica“
slove današnje slavje. Kaj pomenja? Ali je počitek trudnega delavca v
javnem delu, ki se mu ž njim obžari življenja večer? Ali je odmor
potnikov na dolgem romanju, ki meri dovršeno pot z daljnim ciljem?
Ali je izložba trofej, sadov truda in boja, ki ž njimi zmagovavec oslaja
srca svojih prijateljev in spravlja sovražnike v strah? Ali je morda samo
godovanje, ki druží „Daničino“ rodbino in njene ljube znance pri ve-
selem sestanku, da si odkrijejo srca in v krotkih voščilih zarajajo pesem
edinosti in ljubezni? Ne! Drugačno je naše slavje! „Danica“ ne pozna
večera, jutranja zarja ji brez prestanka robí obzorje. Njena doba je
doba vzhajajočega solnca. Odmorov nima na potu. Izložba ji je ne-
prestano odprta: polna žarkov vedno sveže mladosti, ozaljšana s šopki
zlatih rož, s kupo rane sapice pomladne, milo hladilne kakor upanje,
mehke kakor ljubezen. Trofeje so ji svetloba in življenje. Godujemo
pač! „Daničina“ rodbina je zbrana jasnega čela, odprtih src. Pesem
edinosti in ljubezni zveni v polnih akordih. A vendar ni priprosto,
krotko spominsko godovanje, naša slavnost! Bojni vihar divja krog nas,
iz razburkanega valovanja mu žvenkečejo meči!

In mi smo se zbrali, da smo svedoki, ko avantgarda naše svete
vojne obnavlja bojno prisego. To je bistvo „Daničine“ slavnosti. Jeka
navdušene prisege, ki se danes ponosno-zaupno dviga iz mladih prs,
odmeva v daljno bodočnost, krepka kakor jeklo kreše ob kremenu
junaških src svitle iskre, ki razsvetlujejo daljne cilje in zlate kon-
ture bojnega polja slovenskega katoliškega dijaštva.

Boj velja krščanski kulturni renesanci slovenskega naroda. Za boj
je treba organizovanih čet. Liberalizem devlje vse na izolirno podnožnico;
izolira posamnike in družbe, drugega od drugega, drugega proti dru-
gemu. To izoliranje je v svojem temelju protireligiozno. Zato naj si
iščejo organizacije religioznega temelja. Na njem stoji tudi slov. aka-
demična mladina, ki ji velja današnji dan.

Smeri njene organizacije spoznamo najprej po njenem značaju. Akademična je, vedi služi.

Veda! Tisti liberalizem, ki je v gospodarskem življenju izoliral posamnika — *laissez faire, laissez passer* — je razorganizoval tudi vedo. Svobodna veda brez predsodkov, brez temelja, brez odnosa je alfa in omega modernemu svetu. Sklepati hoče brez premis, iskati resnice, ne da bi priznavala resnico! Zato zameta a priori vsako razodetje, smeši religiozno vero. Nebrojnokrat se je že to ovrglo; znani so dokazi, da verski temelj ne more nasprotovati vedi, marveč da jo silno pospešuje. Manjkrat se je pa morda povdarjalo to le: Veda ni absolutno svobodna, ker ima nujen odnos do Boga in do človeštva!

Do Boga! Avtonomija človeškega uma in njegovega delovanja je vezana! Veličastna mu je poljana, a končno so vendar le drobci, ki jih more razbrati po trudapolni poti. Makrokozmos stvarstva je poln nerazrešljivih tajen, še bolj pa mikrokozmos človeške osebnosti. Od vrha lušči um z ogromnimi težavami posamezna zrnica, a ko gleda po jedru, upre vanj nema sfinga resno-otožno svoje skrivnostne oči. In iz teh kakor večnost globokih oči mu doni sodba: Odvisen, omejen si! Tam, kjer vprašuješ za oporo svojim idealom, svojega srca, kjer bi rad gledal svoj izvor in svoje cilje, ti nerešeno odmeva tvoje vpraševanje — v skrivnostnih zagonetkah. In tu ti postane jasen odnos vede do večnega, neskončnega, vsevednega bitja. Na religioznih tleh si! V takih trenutjih se klanja tvoja veda svojemu Bogu. Veda moli. In tu čutiš potrebo razodetja; žarki milosti se razgrnejo nad tvojo dušo. Sfinga zgine; iznad kozma, preko gričev večnosti pa sine luč, ki ti odkriva najgloblje tajne uganke.

In odnos do človeštva! Veda mora služiti napredku, izpopolnjenju človeštva. Absolutna svoboda, ki si jo prisvaja moderna veda, ne pozna tega odnosa. Zato pa sama razorganizovana, drobi in ruši in razorganizuje še dalje. V njenih delavnicah buči šum nepretrgane produkcije. Neumorno proizvaja, nebu in zemlji jemlje sile in si jih vdinjava v službo. A če se vprašuješ: Kje služi veda človeštvu, kje se producira zadovoljnost in sreča in mir, ti pokažejo milijoni svoje vkleknjene žuljave roke in solzne oči in obupna srca. Reka gladu in vzdihovanja, sužnosti in gorja se vali pred teboj — sad razorganizovane vede brez smeri, brez odnosa. Vmes se ti pa reži krutomrzla spaka odurne sebičnosti, ki v splošni dezorganizaciji edina zmaguje. In med sužnji, ki ji vlečejo zmagoslavni voz, vidiš tudi vedo brez temelja in brez odnosa — razcapano deklo, ki je tembolj vredna usmiljenja, ker ji je trinog oslepil oko, da ne vidi svoje sramote. Z viška ji pa done besede skrivnega razodetja: Praviš: „Bogata sem in premožna in ničesar ne

potrebujem.“ Pa ne veš, da si uboga in nesrečna in siromašna in slepa in naga. In zraven zveni usmiljeni opomin: Svetujem ti: „Kupi si od mene v ognju očiščenega zlata, da obogatiš, in belih oblačil, da se oblečeš, da se ne vidi sramota tvoje golote; pomaži si z mazilom oči, da izpregledaš.“

Iz sužnosti egoizma more veda samo, če stopi v službo človeštva. To pa more edino le tedaj, če priznava organizem človeštva in svoj odnos do njega. In to more le, če se vklone razodetju, ki jo uči teh treh temeljnih resnic: 1. Človeštvo je po krvi edino, ker izvira iz enega para; vstvarjeno je tudi po duhu edino z enim, skupnim nadnaravnim ciljem. 2. Človeštvo je po duhu razdrobil odpad od Boga; s tem se pozablja tudi skupni izvor. Ideja človeštvenega organizma gine. 3. Človeštvo po duhu zedinja včlovečeni božji Sin, Jezus Kristus, zbirajoč v eno celoto božje otroke, razkropljene po svetu. On je životvorno počelo edinosti, njegova osebnost princip organizovanja. Katoličanstvo temelji na teh resnicah; v njih je obseženo to, kar imenujemo katoliško svetovno naziranje; na njihovi podlagi je temelj svobodi in napredku.

Katoliški akademiki, vi služite vedi, ki se klanja svojemu Bogu, vedi, ki moli, vedi, ki priznava svoj odnos do Stvarnika in do človeštva. Ta veda ima organizacijsko moč, ta veda pozna pravo socialno delo. Z njo morete napojiti žejni um, pa tudi brisati solze in dušiti jok, in celiti rane in nositi mir in tolažbo in srečo! Ta veda ima vzgojno silo, ki iz nje vzgajate sebe in druge.

Sebe! To je prvi cilj! Vzgoja je harmoniziranje vseh človeških sil v eno veličastno melodijo. Lep je glas vsakršne sile človeškega telesa in duha; a brez vzgoje se spajajo ti glasovi v neizrazno tuljenje, gorje od divjanja viharja, združenega v strašnih diskantih groma in vetra in jecanja cele prirode.

Sebe vzgojiti! Idealisti, ki si igraje postavljajo in rešujejo najtežje probleme, ki snujejo načrte, kako naj se preosnuje svet, pa so sami enaki razmetani groblji, so najslabši izmed mnogobrojnih reformatorjev bednega človeštva. Sebe organizuj, vglasbi svoje življenje, potem boš sposoben za druge! Diskordi zasebnega življenja segajo v javno. Simfonijo človeštva morejo harmonizovati le tisti, katerih življenje je harmoniško vglaseno. Veda, ki moli, te bo organizirala. Z njo si ohraniš trojni potrebni organski stik: z naravo, z ljudstvom in z Bogom. Tu izvira pravo narodno delo.

Politiški, socialni in kulturni ideali tvojega naroda, ki ga ljubiš kot zenico svojega očesa, se tako vežejo v organsko celoto z ideali človeštva. Sebe vzgoji, da ne boš konglomerat atomov, marveč orga-

nizem, in priklopi se z mlado srčno gorkoto tesno organizmu naroda in človeštva. Pluskanje krvi teh dveh večjih organizmov te bo oživiljalo in drobčkino utripanje tvojega srca se bo ubrano čulo ob mogočnih udarcih narodovega in človeštvenega življenja.

A kam naj meri lastna vzgoja? Ali naj stremi po tem, da postaneš politiški voditelj, socijalni reformator, bojevnik za javne ideale? Visoki so ti cilji, a le prevečkrat slone na megli nejasnih sanj. To, da so tako splošni, da vstajajo takorekoč v vsakem srcu, jim pač ne jemlje njihovega sanjarskega značaja. Slovenski, katoliški akademik, upri svoje oko v bližnji cilj, iz katerega se šele morejo razrasti pota k višjim. In ta cilj je: vzgoji se za pošteno krščansko rodbinsko življenje. Krščanske rodbine so naš temelj med ljudstvom; krščanske rodbine naš cilj med izobraženstvom.

Ideal zdravega, čilega rodbinskega življenja, kako vzvišen, kako lep si! Dobre očete, dobre matere, krščansko vzgojo otrok — to nam daj, dobrotno nebo, pa smo rešeni. Krščanska rodbina, zvezana organski z naravo, organizmom naroda in človeštva, zvezana z ljudstvom in z Bogom, naj se zopet pojavi. Moderna kultura jo uničuje; razorganizovana je in zloduh razdora vihti zlasti med izobraženstvom svojo sekuro nad njo. V socijalnih razmerah, pa tudi v zakonodajstvu preže nanjo kleti sovragi. Evo, slovenska katoliška akademična mladina — bojno polje. Na njem izvršuj v prvi vrsti svojo prisego!

V tem imaš že tudi odgovor, kakšen ti je odnos do dnevnih vprašanj, do politiških strank in njihovih bojev. Rodbinsko vzgojen, naslonjen ob blagoslovljeno romarsko palico krščanske rodbine, boš pravo zadel. Organska zveza tvoje osebnosti in z njo tvoje rodbine z naravo, ljudstvom in Bogom, te bo vedno postavila tja, kjer bo po tvojih razmerah in močeh pravo mesto zate!

Samo eno vprašanje, ki se nebrojokrat ponavlja, ki zavoljo njega slovenski katoliški akademik največ trpi, nam je še rešiti. To vprašanje se tiče duhovstva. Kot katolik stopaš pod duhovsko gospodstvo. In to je brezmejno, v svojem jedru trinoško! Tako čuješ. „Le cléricisme, voilà l'ennemi!“ ti odmeva od vseh strani.

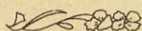
Rešimo načelno tudi to vprašanje! — Cerkevna avtoriteta ima svoj temelj v veri na večno živi princip edinosti, na našega Zveličarja. Izmed ljudi so po njegovi volji izbrani ljudje, da vodijo njegov božje-človeški organizem in posredujejo zedinjevanje človeštva z Bogom. V tem je izražena avtoriteta duhovstva; ne več, ne manj ne obsega, nego kar sledi iz povedane resnice. Kdor se v resnici klone Kristu, jo priznava, kdor zameta Krista, se ji upira. Njen značaj pa ni značaj gospodovanja in samooblastnosti. Človeške zmote in slabosti, še bolj pa

zlobnost lokavih nasprotnikov je iz te avtoritete napravila spako, strašilo, ki ž njim bega nevedne, vznemirja slabiče. Po Kristusovem duhu pomenja samo težko in odgovorno službo, ne pa mogočne vlade. Iz evangelija vemo, da je naš Gospod premnogokrat opozarjal svoje bodoče namestnike na zemlji, naj bodo priprosti, ponižni kakor otroci. Ko vse store, naj vsklikajo: Nerabni hlapci smo; zakaj storili smo le, kar smo bili dolžni storiti. Večno pomenljivo jih uči: Veste, da knezi gospodujejo poganom in njim vladajo poglavarji. Tako pa ne bodi med vami, nego kdor hoče biti velik med vami, bodi vam služabnik. In kdor hoče biti prvi med vami, bodi vsem za hlapca.

Tu je zarisana služba duhovstva. *Servi servorum Dei* so. Vzvišena oblast je samo njihova služba — vsem za hlapce. Večno pomenljive so te besede, sem dejal. Kadarkoli se je v zgodovini Kristove cerkve pojavila gospodstvaželnost duhovstva, kadar so se cerkveni predstojniki izgubili v formalizmu svoje avtoritete, in so se odtujili njenemu jedru, je vedno posegel Bog sam vmes. Pokazal je, da so duhovniki služabniki ljudem; ljudje pa *cooperatores Dei*, kakor jih sv. Pavel tako lepo imenuje. Smelo rečem: izrastle takozvanega klerikalizma trebi Bog sam iz svoje cerkve. Duhovstvo je v službi božjega organizovanja. Ta služba je njegova čast; v tem duhu mora izvrševati svojo nalogo, ne *vituperetur ministerium eius*. Če se mu odtuji, zataji Kristov duh in posledica je — *abominatio desolationis in loco sancto*. V tem smislu je lahko biti vsakemu poštenemu človeku božji kooperator. V živi veri se klanja vzvišenosti službe, ki je „*angelis formidanda*“, naložena duhovstvu na rame, — spoštuje tiste, katere je Gospod določil za prve služabnike svoje organizacije, — za hlapce vsem. Kdor hoče pošteno misliti, zanj je s tem rešeno klerikalno vprašanje.

Po slovenski zemlji se v Krista in Božje Matere imenu družijo izolirana srca, da postanejo *cor unum et anima una* — eno srce in ena duša. Iz razbitih kamenčkov se gradi veličasten hram krščanske organizacije, dom večne prosvete. Na njegovem slemenu pa blesti križna roža iz listov združenih slov. katol. akademikov. Tak hram ni delo enega dne, ne enega rodu. Doba narodovega življenja je delavnik njegovih gradivcev. Marsikomu pade sredi dela iz rok težko kladivo, ki ž njim kleše marmorne sklade, skali se oko, preden zagleda dovršeno svodje. — A blagor mu, kdor v zvesti dnini ogladi le en kamenček, pridene le zrnice k skupnemu domu.

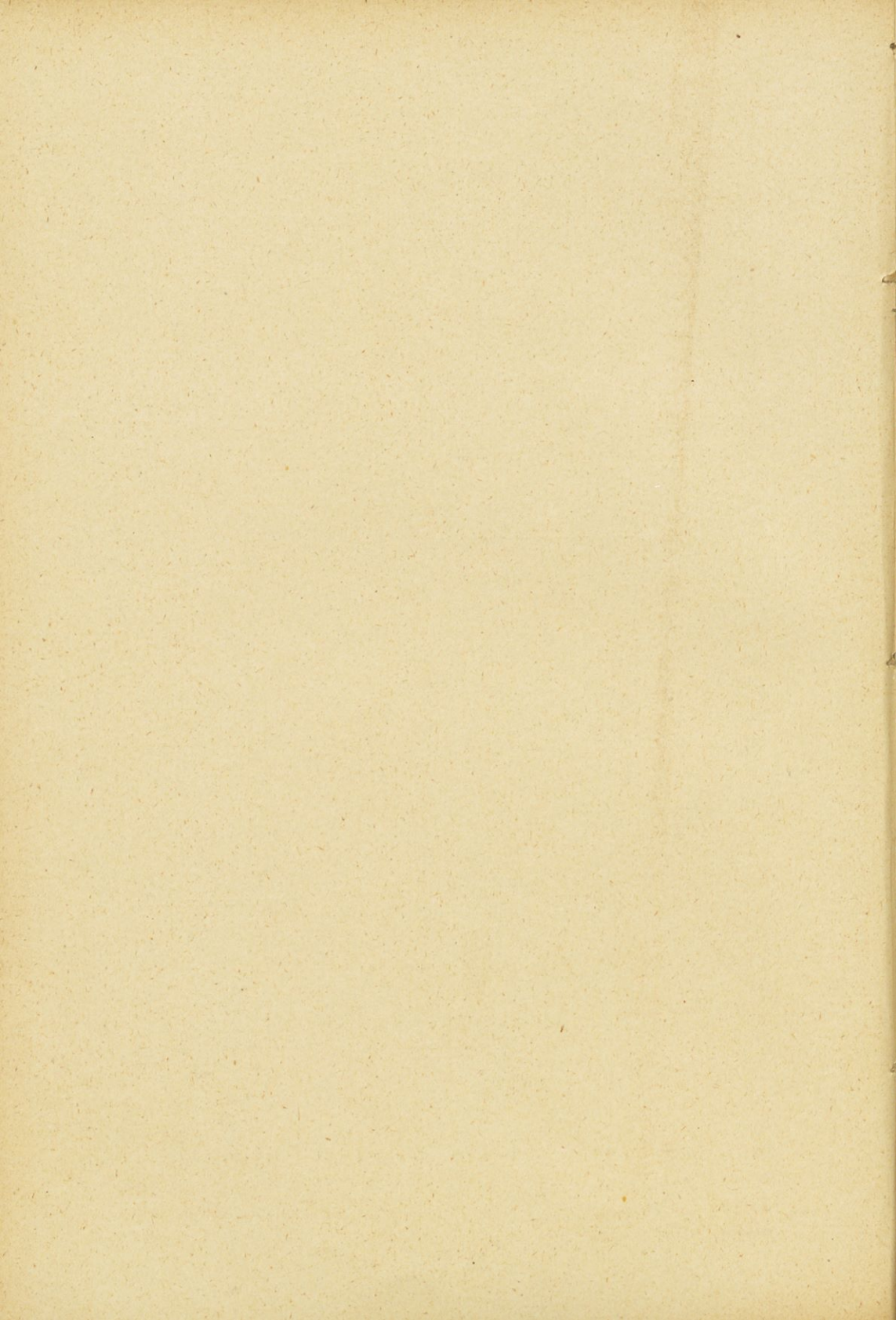
„Danica“, blagor ti! Slovenski katoliški narod bo brojil grajenje svojega doma po dekadah tvojega življenja!

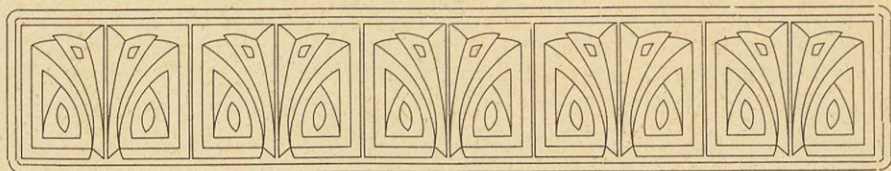

Iz življenja šibkih.

(Črtica.)

Ivo Pregelj.

Zaplul je čoln čez valove in se zazibal in zahrepenel je v dalje neizmerne. Mladi mornar je stisnil vesla, uprl oko pred se, in čoln je plul; mornar pa je gledal na sonce, ki je sevalo veličastno nad njim, in ko je na večer utonilo v valovju neizmernosti, je gledal na zarjo in iskal v nji zvezde, ki naj ga vodi skozi noč novemu dnevu naproti. In sonce mu je bilo naklonjeno in zvezde ga niso zapustile na potu do cilja...

Sedaj pa je sedel Milan na postelji in ni je bilo moči več v njem. Tam sredi morja je bil ostal čoln njegovega življenja in ni mogel naprej. Zgodi se, da pride nenadoma in tiho, in gorje, je srcu, ki čuti to prihajajoče in brez moči umira pod težo, težke, temne sence. Tako je prišlo k Milanu in ga mučilo ono uro, ko je začutil, da je zastal čoln življenja njegovega za večno. „Pred menoj je luč, ne morem do nje; za menoj je tema, ki prihaja in se bliža grozna, težka.“ Čutil je smrt. Smrt, nekdanj si jo je predstavljal sladko, lepo, kot sen, ki pride in leže na dušo, trudno in počitka željno. Zdaj pa jo je čutil in je strmел, trepetajoč v njo...

Tema je bila za njim in je ni umel, in ni umel besed, ki jih je bil rekel tovariš njegov nekdanj, besed, ki so zvene le zdaj iz teme tam daleč težke, moreče: „Močni nismo in bomo poginili; o ta srca naša, ta naša nemoč!“ Tako je govoril prijatelj in je pil, da umori bolešč, ki jo je čutil. Pred letom so ga bili zakopali in Milanu ga je bilo žal in na grobu njegovem se je spomnil pokojnega besed: „Veruj mi, mlad si in navdušen, a povem ti, čez par let te ne bo več, to je naša usoda, šibki smo in poginiti nam je. Kali so v nas dobre, a kdo jih vzgoji, ko nas tirajo v bedo in valovje brezznačajnih sebičnikov... O vzori, kako vas ljubimo in vas ne dosežamo...“ Teh besed se je bil spomnil tedaj in preletelo ga je mrzko, rezko, kot da je nekdo zaškripal z zobmi. Umel ni besed in jih ne ume, a čuti, da so istinite, težke, nespremenljive. In postalo mu je tesno in grozno v polumraku, ki je lil skozi okno večerni hlad, in z drhtečimi rokami je iskal vode, da ga ne umori... Pred par tedni se je bil vrnil iz tujine k materi, stari, oedni. Sprejela ga je ljubeznjivo in niti se ni ustrašila njegovih mrtvih oči.

Vedela sem in sem čakala, božja volja je bila. Šla je in mu pripravila postelj, da leže in ne vstane. Ni ga prašala, kako je živel, kako je zbolel. Videla je v očeh sina toliko bedo, da je trepetala pred njo in je ni želela poznati.

Stradal je in je bil močen, a srce mu je zakrknilo v bedi in je pozabil Boga in zdaj umira. Šla je in jokala za bolno dušo bolnega sina.

Zdaj pa je začutila, da prihaja konec in je stopila v sobo k sinu. Bleda luč je zaplula po mraku, vsesala se v kote, da jih razsvetli. A ni jih razsvetlila, ostale so sence v njih, le tam gori na steni je bilo svetlo, tam gori, kjer se je vil človekov sin na križu. In kakor ni pregnala luč sence iz kotov, tako je ostala bolest in tema na duši sina ob prihodu matere. Zaskelilo ga je huje in težje je leglo na njegovo srce. „Umoril si jo!“ In zahotelo se mu je, da ji razkrije svojo razdeležano preteklost in notranjost. Tako sta sedela pri luči, ki je gorela šibka in majhna v temi, ki je bila velika in silna, boreč se ž njo kot duša Milanova. Le tam gori na steni je trpel Križani in čuden ogenj je bil razlit nad telesom njegovim. In njemu in njej so vstajale slike preteklosti pred dušo in bile so kot zvezde v temi, ki je krila zdaj njiju duši...

Milan diha težko, njegovi koščeni prsti se oprijemljejo boječe materinih. Njej se zdi, kot da sedi sinu nekaj na prsih in ga duši. Mati čuti, da teži preteklost sinovo dušo, a ne vprašala bi ga po njej, vedoč, kako trpi ob pogledu nanjo...

„Mati! Jaz čutim smrt, prav blizu jo čutim!“

„Smrt!“

„In moja duša je težka in ni mi lahko umreti; mati pomagaj mi, olajšaj mojo vest.“

„Sin, govôri!“

Po kotih begajo sence, kot da je polna soba duhov, ki so prišli iz teme in se ne dajo odpoditi in požirajo hlastno, veselo, umirajoče, težke besede bolnikove.

„Mati, Bog ve, da nisem kriv, da je tako, Bog ve, da sem želel za lučjo, da sem ljubil vas in vaše uke; a ostalo je v temi in je bilo kot lep spev in je zvenelo orjaško, da se je dvigala moja duša... In ko je umiralo telo in drgetalo mraza, sem ljubil ideje in knjige, iz njih zajemal moč, pogum. Iskal sem resnice, luči. Šel sem čudna pota in bila so mnogokrat lepa ta pota, a bila so kriva, kriva...“

„Sin, môlči, čemu bi se vznemirjal, Bogu izroči svoj jad, jaz ti ne očitam nič!“

„Glej mati, svet je čuden, morje je, ki besni, in gorje mu, kdor ga ne pozna. Kot lepa bajka te vabi, izvabi — izrabi; in potem se vračaš

truden umirat k njim, katerih si pozabil, kateri so čakali nate in te dočakali — ko si prišel umirat.“

In vstajajo slike in ginejo ob postelji bolnikov.

„O mati, mati, čemu sem šel od tebe, čemu jih je šlo že mnogo? Gredo in se ne vrnejo in ako se vrnejo, niso več oni, ki so odšli!“

„A vrnili bi se, vrnil bi se bil i jaz, da sem hodil drug pot, pot, ki ga slutim zdaj . . .“ In zastal mu je pogled na svetlem na steni; Križani je bil oblit od žarkov luči . . . „V tujino gremo, gremo v boj in smo šibki. In smo šibki“, glas mu je rasel in trepetal bolj in bolj, „ker nimamo Tebe, Tvoje moči in ne hodimo Tvojih potov, s Teboj, do Tvojih ciljev . . .“

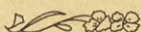
Molk, mati strmi pred se, zdi se ji tako čudno ta hip, da bi jokala in trepetala in umrla . . . Danes umira žalosti, pred leti pa je koprnela veselja njena duša. „Velik bo in ponosna bom nanj, moj Bog, daj mi, daj mi to srečo!“ Zdaj misli na oni trenotek, ko je odhajal. Jokala je, težko je bilo slovo. „Sin, težko te pustim, ljudje so hudobni, čemu hočeš med nje, zakaj nečeš Njega, ki te kliče v svoje vrste in ti da moč, da premagaš mladeniške pomisleke . . .“ Tako je govorila, in dasi je ni ubogal, mu ni odtegnila srca. Molila je zanj z vročo vnemo in vstrajnostjo.

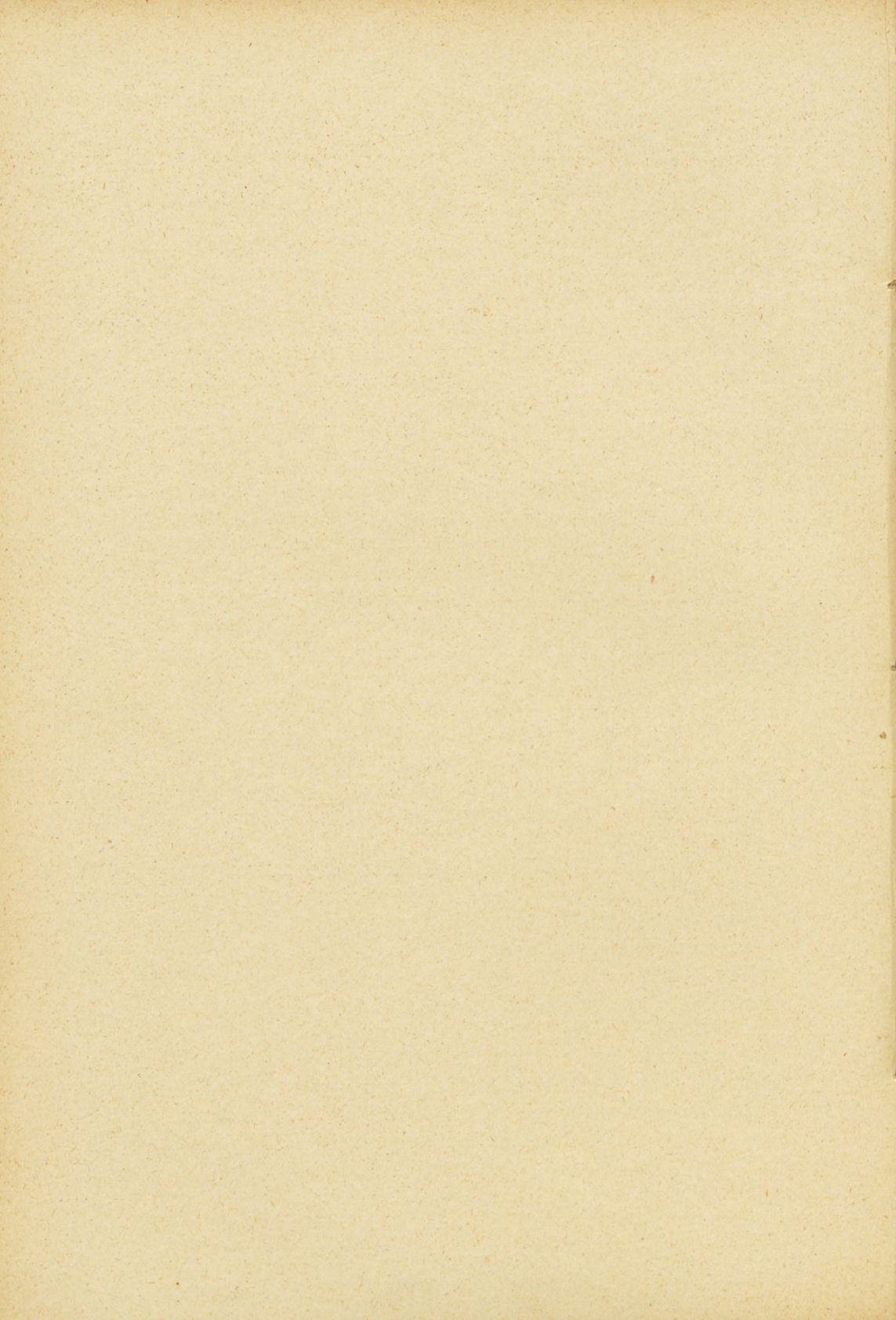
Bolnik je ležal mirno in nepremično, zdajzdaj so se mu razširile oči, kot da gledajo v daljo za cilji daljnimi, nedosežnimi.

In tisti hip je priplaval iz noči zefir in dahnil vanj. Njega pa je zaskel in zažgal, ker je pritaval od konca vasi sem, od razsvetljenega okna, za katerim je močila mlada deva bele blazine in molila: „Daj mi mir, daj mi mir!“

Milan je začutil te besede in stisnile so mu srce. Tam daleč je bilo slovo. In tedaj mu je rekla: „Ideš in se ne vrneš, vem, o vem!“ A vrnil se je in je umiral. A le za hip je prevladala slika zemske sreče v njem; tisti hip so se razširile njegove oči in gledale v daljo za ciljem edinim, svetim . . .

„Težko umiram; bodi ob meni, daj mi moč, vsaj zdaj še vodi moje oči, da gledajo Tebe, edina resnica, luč . . .“ In ozrl se je na mater in zazdela se mu je njena bolečina silna, prav, kot da trpi za vse one, ki so umrli mladi in brez ciljev — strti . . . Mati, mati, meč bolečin bo presunil tvoje srce, ko ti bodo trgali sina za sinom. V tujino pojdejo in pozabijo tebe in Boga in pozabijo, da jih čakaš, močnih, krepkih . . . Mati, mati, do kdaj naj umirajo tvoji sinovi, kdaj bodo močni v Njem? . . . K Njemu, dvigni me, čoln, dvigni, glej on me kliče . . . Prihajam, prihajam . . . k Tebi, k Tebi . . .“

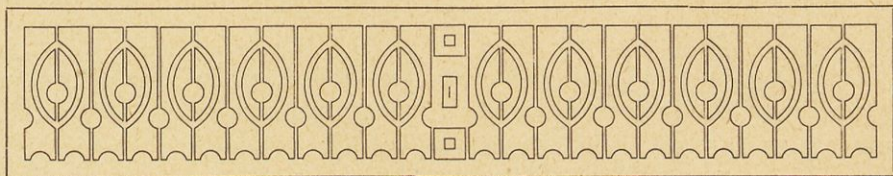

Po desetih letih.

Na slavn. zborovanju dne 15. sept. 1904
na Starem strelišču v Ljubljani govoril

Vincencij Marinko.

Kdor bo pisal kulturno zgodovino našega naroda od l. 1848. sem, jo bo moral brez dvoma razdeliti na dva dela: v dobo narodnega probujenja in dobo kulturnega boja. Dočim je v prvi dobi predvsem silila na dan narodnostna ideja, pod katere elementarno silo se je začel naš narod otresati zarjavelih verig, ki so ga žulile tekom stoletij, in so od vseh strani svobodo prinašajoče ideje pronicale v naše mišljenje in življenje, je moralo v drugi dobi priti do reakcije. Kajti narod mora ideje, ki jih sprejme vase, tudi prebaviti, saj je resnica, da majhen narod živi v majhnem življenju velikega naroda. Iz majhnega naroda prihajajo le redko visoke svet preobrazujoče ideje, marveč njegovo kulturno življenje je večinoma le nekak odsev kulturnega življenja obdajajočih ga narodov. Narodnost ni sama sebi namen. Vsa svetovna kulturna zgodovina bi se uprla taki trditvi. Vsak kulturni narod, od največjega do najmanjšega, ima v zgodovini določeno nalogo, da v svojem krogu posreduje velike ideje, po katerih se razvija sočasna človeška družba, da si ona skupina človeštva, ki živi pod njegovim okriljem, po njih uravna na svoj le njej lasten način svoje posebno kulturno življenje, po katerem misli doseči svoj v družini narodov ji določeni smoter. In čisto naravno je, da se je naš narod, kakor hitro je začutil, da ima v sebi toliko moči, kolikor jih je potrebno, da more živeti svoje lastno kulturno življenje, poleg narodnostnega cilja postavil za nosivca še drugih idej, ki narodnostnemu življenju vdahnejo šele nekako osvežujočo energijo, ki pomenijo za narodnostni razvoj to, kar pomenijo kosti za človeško telo. Vendar vsaka ideja, ki hoče v narodnem življenju udeleževati svojo životvorno silo, mora dobiti, kedar se pojavi, potrebne hrane. Predpogoje za njeno uspevanje ji mora ustvariti bližnja preteklost in drugič mora stati v soglasju z narodno individualnostjo.

Ideje, ki so nam po l. 48. prinesle blaženo troho narodne svobode, niso priklile iz tal, ki bi ugajale v celoti našemu narodu. Ideje svobode, krasne ideje, za katere se mora tlačeni narod zavzeti, bodite mi pozdravljene v tem, kolikor ste našemu narodu prinesle resnične svobode.

Ali kakor skriva vabljiva cvetlica v vonjivi čaši dostikrat poguben strup, tako je bilo tukaj pod blestečo lupino skrito strupeno jedro. V kolikor so te nove ideje povdarjale svobodo, utemeljeno v naravnem pravu, so nam bile gotovo v korist, ali pa niso obenem tudi dvignile na ščit nauk, da je človek absoluten, sam svoj gospodar, edino suvereno bitje stvarstva?

Po napačni logiki socialnih zdravnikov najrazličnejših baž, ki so iz okoliščine, da so one socialne institucije, proti katerim je bila obrnjena njih ost, obstojale v času, ko je vladal v javnosti neomejeno krščanski duh, sklepali, da je bilo tudi krščanstvo vzrok tega zla, in se mora radi tega socialna reformacija obrniti proti krščanstvu kot največji zavori napredka, je prišlo tako daleč, da je bilo izprva vsako tako novotarenje odločno protikrščansko. Osvobodimo najprej človeka od božjega jerobstva, da se bo zavedel svoje lastne energije in moči, potem bo šele postal pravi človek. Vrnimo človeka človeku! In čim več tal je ta apoteoza človeka dobivala v mišljenju naše narodne inteligence, tem bolj je silila na dan v praksi na vseh poljih našega kulturnega javljanja. To postopanje pa je moralo roditi odpor, kakor hitro so se našli možje, ki so uvideli, kaj mora biti končni rezultat tega kulturnega toka. Oni so videli, da mora priti do neizogibne posledice, ako se razmere ne izpremene, da se bo naša narodna kultura popolnoma odtujila krščanstvu in ž njo vred tudi ves narod. In ako so bili oni o tem prepričani, bi se li bili mogli pred lastno vestjo in svojim narodom zagovarjati, ko bi bili molčali in ga ne opozorili na nevarnost? Da pa so v narodu njih prepričevalne besede našle toliko odmeva, temu vzrok je poleg opisanih razmer tudi naša narodna individualnost. Ali ni značilna poteza slovenskega značaja globoka vernost? Meni se zdi, da kdor to odšteje, marsičesa v naši kulturni zgodovini ne more prav razumeti.

Kdor pa to vpoštevja, bo brž uvidel, zakaj je mogel ta boj nastati še, ko smo imeli tako malo narodnih sil na razpolago. Nikakor nisem mnenja tistih, ki trdijo, da so gibanja, katera odločujejo o celih dobah narodne zgodovine, edinole posledica velikih močnih individualnosti; ne samovolja oseb, marveč ideje pišejo pot narodni zgodovini. To velja o majhnih kakor o velikih narodih, in to velja tudi o našem narodu. In danes ob desetletnici „Danice“ bi rad zaklical na glas, da bi se čulo do skrajnih mej naše zemlje: Tega kulturnega boja (ne mislim tukaj na naše politične razmere), ki je pri nas sedaj dosegel svoj višek, niso bile krive osebe, marveč ideje.

Kdor trdi nasprotno, ta ne zna ločiti jedra od lupine, bistva od vnanjosti. To se mi zdi potrebno povdariti, da pojasnim, zakaj se je ustanovila „Danica“, kdo je temu kriv, kajti šele potem nam bo mo-

goče umeti etično važnost našega društva in njegov kulturni pomen v razvoju našega naroda, ki nas opravičuje, da tako slovesno praznujemo desetletnico njegove ustanovitve.

Kako stališče je zavzelo tedaj slovensko dijaštvo napram zgoraj opisanemu gibanju v domovini? Da bomo to umeli, moramo pomisliti, da so one ideje, proti katerim je bilo naperjeno ono gibanje, ravno po dijaštvu prihajale med naš narod. V tujini so se slov. akademiki, ki so pozneje tvorili našo inteligenco, navzeli popolnoma novih, svobodomiselnih nazorov. In mlajše narodne sile, ki so se rekrutirale iz teh krogov, so nam priča, da je bila naša akademična mladina tistega časa skozinskoz nabasana s temi nazori. Ko pa se je začelo v domovini gibati, je moralo tudi tukaj završati. Kajti kje je tista plast, kjer si stopajo ideje najbolj nasproti, ako ne v akademični mladini? In slovensko dijaštvo, tedaj organizovano v „Sloveniji“, se je precej zanimalo za razmere v domovini, kajti stare tradicije, da je dijaštvo poklicano, da vodi narod, ker manjka inteligence in voditeljev, so se še žive ohranile iz prejšnjih let, čemur se ni čuditi, saj delujejo še sedaj v gotovih krogih dijaštva, dasi postajajo že nekoliko smešne. Vplivnejši med dijaštvom so takoj izposlovali brez posebnega truda, da je „Slovenija“ s samozavestjo starega diktatorja obsodila vse pojave, ki so bili naperjeni proti liberalizmu. No glas dijaštva takrat ni imel več tolikega pomena kakor pred kakimi 30 leti, vendar ta uspeh je imel, da so nekateri med dijaštvom — bilo jih je žal le malo — jeli premišljati, ali so bili tisti protesti, nezaupnice in obsodbe res tako na mestu in ali je ono gibanje, proti kateremu je bilo vse to naperjeno, res tako pogubno za naš narodni napredek, kakor je to povdarjalo javno mnenje med dijaštvom. Odgovor je bil negativen, in posledica temu, da so se nasprotja med dijaštvom, obstoječa že radi drugih diferenc, še poostrila, in zgodovina tedanje „Slovenije“ priča, kako razdrapanje so bile tedaj razmere med slovenskim dijaštvom. In nič ni čuda, da je že tedaj nastala v nekaterih misel, ustanoviti novo društvo, ker v starem zanje ni bilo več prostora, in kakor nalašč je prišla resolucija 1. slov. katoliškega shoda, ki priporoča, naj se ustanovi slov. katol. akadem. društvo. Ta resolucija je pokrepila že živo misel ter dala mladim možem poguma, da so se lotili dela, ki jim je v tedanjih razmerah gotovo delalo neizmernih težav. „Danica“ je postala dejstvo.

To so bila torej tla, na katerih je pognala naša organizacija, in razmere pri ustanovitvi „Danice“ so bile take, da se ji ni bilo treba bati za obstanek. Ali zavedni izmed nasprotnikov so to kmalu uvideli in napeli so vse sile, da bi mlademu društvu preprečili uspeh. In res, prva leta se je imela boriti „Danica“ s strastnimi in krivičnimi nasprot-

niki, ki so si prizadejali vse, da bi društvo razvpili in diskreditirali tudi pri tistih, ki so mu bili naklonjeni, kar se jim je večkrat posrečilo. Vendar, kar je bila njih vroča želja in edini namen, uničiti društvo, to se ni zgodilo.

Kajti ideja, v okviru slovenskega naroda na vseh poljih udeleževati krščanska načela, je bila pač premočna, da bi jo bile puhlice in klevete mogle udušiti; in med precejšnim številom nam prijaznih akademikov se je našlo vedno dovolj mož, ki so društvo po nevarnih potih vedli do sigurne eksistence.

Tako je bila prva in največja zasluga „Danice“, da je v odločilnem trenutku pribila svoje krščansko svetovno naziranje ter slovenskemu dijaštvu zaklicala, da mora naša šele porajajoča se kultura temeljiti na krščanstvu. Do tega koraka sta jo dovedla dva razloga: prvič vera v božanski izvir krščanstva in drugič prepričanje, da le taka kultura more uspevati med našim narodom, ker le ta odgovarja narodni individualnosti. To prepričanje je izrekel tudi vseslovenski shod in zastopniki vseh struj so to prepričanje potrdili, kajti njegova upravičenost je bila preevidentna, kakor da bi se ji bili mogli ustavljati. Vseslovenski shod ni rodil pričakovanih uspehov, misel pa je ostala. In to misel skuša „Danica“ ohraniti živo v svojih članih, in nalogo, delati v tem smislu, jim daje kot dedščino, ko jih po študijskih letih pošilja v domovino.

Bog nam je dal en jezik in eno narodnost, da po njej dosežemo svoj smoter. S tem pa nam je obenem določil krog našega delovanja ter nam dal pred vsem dolžnost, skrbeti za časni blagor ljudstva, ki mu je nas postavil za bodoče vodnike s tem, da nam je dal možnost priti med njegovo izobraženstvo. Med tem in ljudstvom mora vladati lepa harmonija, ki je prvi pogoj za uspešno delovanje. Pri velikih narodih ta sloga morebiti ni tako nujno potrebna, kakor pri malih, saj vidimo, da so mnogi narodi prejšnjih stoletij prišli do sijajne kulture s tem, da so nižje sloje izrabljali in pomandrali, radi tega, ker je bilo razumništvo dovolj močno, da je preko ljudskih glav delalo svojo kulturo. Pri majhnih narodih pa bi bil tak poskus ne samo nekrščanski, marveč naravnost samomorilen. Saj pri majhnih narodih ljudstvo brez inteligence ne premore ničesar in obratno je inteligenca brez ljudstva brezpomembna. In ko se je „Danica“ ustanovila, kake so bile tedaj razmere? Imeli smo peščico inteligence, ki, ljudstvu tuja po duhu, tudi ni poznala njegovih potreb. Saj individualistični liberalizem nima smisla za socialno delo. Ne rečemo, da ni bilo mož, ki so tudi tedaj že zasnovali važna socialna podjetja v korist ljudstva; ali to je bilo le bolj delo posameznikov, katerim liberalizem ni mogel zatrei smisla za narodove gospodarske potrebe. In to so častne izjeme, ki stoje v prekem nasprotju s tedanjim duhom časa na Slovenskem, od katerega narod ni

imel družega, kakor lepe besede o narodnosti. Podobne razmere so vladale tedaj tudi med dijaštvom, ki je vedno in povsod povdarjalo delo za narod, ki pa nikakor ni moglo najti načina, kako to delovanje uravnati. Tu pa je „Danica“ posvetila v temo ter odločno izpovedala, da le v socialni ideji pričakuje rešitve našemu narodu. In danes? Društvo, ki se je takrat smejalo socialni ideji v „Danici“, jo je po preteku desetih let sprejelo v svoj program. Koliko zaslug pa si je pridobila „Danica“, da so se razmere vsaj deloma spremenile, ne maram preiskavati, dovolj je, ako rečem, da je naše društvo stalo tekom teh deset let kakor očitajoča vest med dijaštvom ter mu vedno in vedno klicalo: Ni to prava pot, po kateri hodite. Po tej poti narod ne bo prišel do blaginje!

Svoje socialno mišljenje je „Danica“ lepo pokazala ravno lansko leto, ko je ustanovila slovensko katol. izobraževalno društvo „Straža“ na Dunaju. Vendar praktično delovanje je le bolj stranski namen „Danice“, saj ve, da za praktično socialno delovanje ima akademik le bolj malo prilike; glavna važnost leži v tem, v kakem duhu društvo vzgaja svoje člane, kajti s tem daje svojim članom direktivo mišljenja. Namen „Danice“ je, svojim članom pomagati do vsestranske izobrazbe, da bodo pozneje mogli delati po društvenih načelih. Vse njih delovanje bo pozneje namenjeno narodu. Narod pa le tedaj napreduje, ako se vsi faktorji, ki tvorijo njegovo kulturno življenje, okrepe in osamosvoje. Dolžnost domoljubnega akademika je torej, da svoj narod vsestransko pozna. In to ni težko, saj naša domovina je majhna, vendar dovolj velika tudi za največjega duha, da more v njenem okviru udejestvovati svojo stvarjajočo moč. Ker pa je majhna, zato nam jo je tem lažje objeti vso v celoti s svojim duhom. Vse, kar delamo in zamislimo, moramo delati in zamisliti z ozirom na ves naš narod. Vsestransko samostojen, krepak narod, s krščansko kulturo, to je vzor „Danice“. In „Danica“ uči svoje člane, naj vse, česar se lotijo, presodijo s tega stališča, kolikor se s tem približajo označenemu vzoru. In to je vseslovenski duh, ki ga je gojila „Danica“ v svojih članih, saj njena načela so taka, da morajo prodreti povsod, koder bivajo Slovenci; na podlagi teh načel mora in more narod napredovati, da se bo od dne do dne bolj zavedal, da tvori eno kulturno skupino, katera mora težiti ne samo po kulturni, ampak tudi gospodarski enoti in samostojnosti, prvem pogoju politične svobode, po kateri mora hrepeneti vsak narod, ki čuti v sebi še kaj eksistenčne sile.

Desetletnico „Danice“ praznujemo pod vtisom kulturnega boja in mnogo jih je, ki danes z zaničevanjem gledajo na našo slavnost in v gnevu stiskajo pesti, češ, tu imamo poroštvo, da se razmere na Slovenskem ne bodo izlepa obrnile na boljše, kajti „Danica“, pravijo, je zrasla

v znamenju kulturnega boja, „Danica“ ta boj ščuva in neti, ker od njega živi, to je rezerva, ki bo stopila na mesto, ko bodo starim pojenjale moči. Tako govore. Njim v tolažilo in nam v čast bodi povedano sledeče:

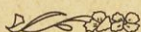
V gotovem smislu je „Danica“ tudi simbol miru. Kajti kakor „Danica“ zahteva od svojih članov, da vedno in povsod branijo svoja načela, ter jim to nalogo kot najsvetejšo zapuščino daje na življenje pot, tako jim skuša vcepiti v srce tudi drug nič manj svet nauk, ki ga ji nareka ljubezen do lastnega naroda, priporočujoč jim posebno še, naj se zlasti tam vestno ravna po njem, kjer preti nevarnost, da mesto hladnega razuma nastopi strast, namreč: Glejte, da to svojo misijo med narodom izvršite tako, da narod ne bo trpel nič na svojem ugledu na zunaj, nič na svoji fizični in politični moči, marveč, da bo, kolikor je od vas odvisno, tudi v tem pogledu z uspehom napredoval.

In zopet drugo pravilo, ki nas uči tudi tuje vrline ceniti, ki ga je izrekel na ustanovnem shodu „Danice“ iur. Fr. Pavletič, rekoč: „Danica“ bo skušala svojim članom vcepiti narodnega ponosa, ne onega, ki obstoja v napačnem preziranju tujih vrlin, marveč, ki se kaže v tem, da nas nič tako ne veseli kakor lepo in slavno dejanje — nič tako ne vžali kakor podlo in nizko dejanje — zvezano s slovenskim imenom.“ In „Danica“ si danes, ko praznuje svojo desetletnico, čestita, da se nikdar ni pregrešila proti tema dvema praviloma.

Majhna je naša domovina in oslABLJENA v vsakem oziru, število nasprotnikov pa raste od dne do dne. Naši narodni nasprotniki pa so vselej tudi verski nasprotniki. Čaka nas v bodočnosti besen boj za našo narodnost, bolj besen kakor je kdaj divjal. Zbirajmo moči za ta boj, saj braniti bomo morali dve svetinji obenem: vero in narodnost.

In ako se „Danica“ danes ozre na svoje desetletno delovanje, ali ni lahko ponosna na to dobo dela? Njeni nasprotniki so ji prorokovali kratko življenje, ali danes stoje osramočeni pred njo, ki se je tekom let razvila v krepko in močno društvo. Kamor pogledamo v domovini, povsod vidimo na večjih krajih mlade delavne moči, ki so prišle iz našega društva. In te sile, ki so vse potekle iz enega vira, tudi v enem duhu delujejo. Naše razumništvo nam je od dne do dne bolj naklonjeno in tako se počasi sicer ali vztrajno bližamo svojim ciljem.

Svoj govor naj sklenem z željo, ki jo je na ustanovnem občnem zboru „Danice“, torej ravno pred desetimi leti, izrekel tedanji iur. Fr. Pavletič, gledajoč na bodočnost ustanovljenega društva, rekoč: „Ti pa, „Danica“, ostani mi taka kakor si bila, in kakor te gledam v duhu v bodočnosti: čista in neomadeževana, bodi res prava vodnica mojemu narodu v temnih dneh, dokler tudi nanj ne posije solnce sreče!“

Izza rojstnih dni „Danice“.

(Spomini.)

Dr. Viljem Schweitzer.

Prvi slovenski katoliški shod je priporočal po vsej pravici organizacijo katoliško mislečih slovenskih visokošolcev. Z njo se je imel storiti prvi, najvažnejši, da, odločilni korak v dosego raliiranja našega izobraženstva, kolikor se ga je srečno rešilo iz takrat sicer uže nekam upadajoče, toda še vedno mogočne povodnji monističnega svetovnega nazíranja ali pa iz žalostne, izgorene puščave indiferentizma.

In slovensko katoliško dijaštvo se je združilo. Do tega pa nas niso dovedli samo oziri na posameznika, ki je brez zveze z enako-mislečimi izpostavljen brez zavetja napadom vseskozi nestrpnih nasprotnikov, marveč merodajni so bili tudi oziri na ves narod.

Prepričani smo bili namreč, da se brez krščanstva ali morda celo v nasprotju ž njim ne dajo rešiti tista velika in pereča vprašanja, ki tvorijo v svoji celokupnosti socijalno vprašanje. Rešitev tega vprašanja je nemogoča, ako se ne premosti prepad med onimi, ki so bili v stanu, pridobiti si višjo šolsko izobrazbo, in med onimi, ki iz kateregakoli vzroka tega niso mogli storiti, torej med takozvano „inteligenco“ in med narodom. Ta prepad je širši od onega med bogatini in ubožci, vse narode loči ta prepad v dva nasprotna tabora.

Nekdaj ni bilo tako. Srednji vek ni poznal tega nasprotja, ker krščanska prosveta je tedaj združevala ljudstvo v enem svetovnem nazíranju, in šele reformacija je s svojo subjektivno kritiko ustvarila ljudstvu od-tujene učenjake. Inteligenca se je potem prva oklenila materijalizma, da lože in od zavesti odgovornosti nemotena uživa privilegije, katere si je s časom znala prisvojiti. Za ljudstvo pa je zahtevala vero, kajti spoznala je, da je vera ljudstvu potrebna, ker brez nje je nevarnost za obstoj družbe. S tem pa je jasna vsa odkritosrčnost materijalističnega razumništva, pa tudi vsa neresničnost in nevarnost njegovega sistema. „Resnična svetovna podoba je pogoj pravilnega ravnanja, in nasprotno ima kriva svetovna podoba napačno ravnanje v posledici“, trdi opravičeno Jørgensen v krasni apologiji „Življenja laž in življenja resnica“.

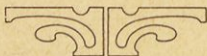
Nazori inteligence, vsaj tiste, ki je v naši javnosti najglasnejše nastopala in izkušala dobiti v svoje roke vodstvo naroda, so se nam torej zdeli ne le iz metafizičnih razlogov napačni, marveč tudi v svojih posledicah narodu škodljivi.

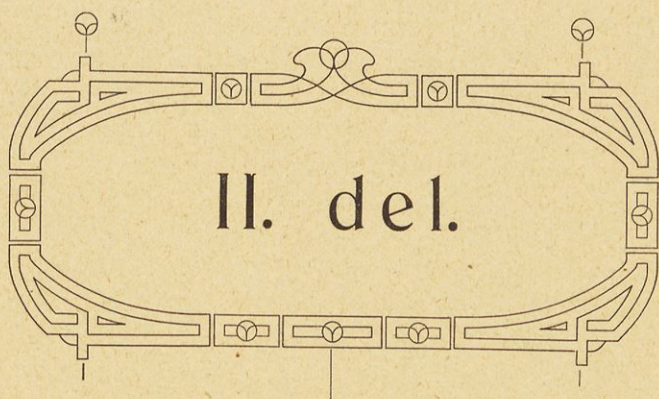
Sad tega izpoznanja je bila ustanovitev „Danice“.

Dobro smo vedeli, kaj bode sledilo temu koraku: napadi nasprotnikov v zasebnem življenju, pa tudi v javnosti. Takoj, ko smo prvič stopili na plan v odkritem nasprotju s tedanjo duševno smerjo naše inteligence, uprizorili so nasprotniki v javnosti nad nami ostrakizem. Toda mi smo vedeli, da je ni večje nestrpnosti kot je protiverska, in zatoorej družega od njih pričakovali nismo; znano nam je bilo tisto, kar imenuje necessarium dedecus fidei, in mirni smo bili.

Ustanovitev društva je pospešil končno nek vnanji razlog. Liberalizem je bil pojme že tako zmedel, da so nekateri, med njimi tudi na pozitivnih krščanskih tleh stoječi, hoteli samo, da bi dalo tedaj obstoječe slovensko akademično društvo prostora vsem brez razlike svetovnega naziranja. S tem bi se bili zadovoljili. Ta težnja je bila zelo nevarna potrebni ustanovitvi katoliškega akademičnega društva. Vse pregovarjanje in prepričevanje je bilo zastonj, in pričakoval sem pomoči edino še od naših liberalnih nasprotnikov. In nisem se motil. Izkazali so se tudi takrat, kakor sicer večkrat, kot dobri in zanesljivi naši sotrudniki in partibus infidelium. Sklenili so, da mora vsak, predno postane član „Slovenije“, nekako slovesno izpovedati liberalni credo. S tem je bila zagotovljena ustanovitev „Danice“, in zgrajen je bil z njo dom težnjam, ki bi v indiferentnem društvu morale zamreti.

Rodila se je torej „Danica“ in katoliško misleča inteligenca naša se je veselila nje rojstva. V boju, ki ga je moralo biti društvo od vsega pričetka pa do danes, se je okrepilo in postalo je močno, kot pri ustanovitvi niti pričakovali nismo. V temi noči pa „Danica“ ne koraka, nje pot pelje po solncu v luči dneva, da vsakdo vidi bōje njene traka. Zato je pa treba poguma mladeniču, da vstopi v to društvo. In to je prav, saj treba našim težnjam, ako jim hočemo priboriti končno zmago, pogumnih bojevnikov. —

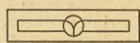

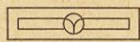
Zgodovina „Danice“

od nje ustanovitve do leta 1905.

Karel Capuder.

Uvod zgodovine.

Uvod.¹⁾

Liberalizem in katolicizem.

Preteklo stoletje je zanimiva doba v zgodovini srednjeevropskih narodov. Novi nazori, ki so se rodili na Francoskem in si tam s potoki krvi zadobili zmago, nastopili so v tem stoletju svojo zmagoslavno pot po svetu. Spremenilo se je javno življenje, in spremembo so spremljali razni pojavi, ki v svoji raznoterosti kažejo individualnost narodov. Mnogo dobrega je prinesla ta doba, toda vse ni bilo dobro. Boj proti absolutizmu je pogosto imel za posledico boj proti vsaki obstoječi avtoriteti.

Čitatelju zgodovine onih časov se zdi, da v tej splošni spremembi Rim ni igral one vloge, kakršno je navadno v svetovni zgodovini. Šele v drugi polovici preteklega stoletja se dvigne zopet katoliška ideja in začne razkrajati moderne nazore in jih, v kolikor so dobri, sprejemati v svoj program. Vsem izrodkom moderne dobe je pa v tem času Rim slovesno napovedal boj.

Ko je leta 1864. izdal papež Pij IX. svojo glasovito okrožnico, je katolik zvedel, kam plove moderni svet in kako naj bo katoliško stališče. Pij IX. in Leo XIII. sta dvignila pomen rimske stolice zopet na ono višino, katero je zavzemala za časa največjih papežev. Vatikanski koncil, po 300 letni brezkoncilni dobi sklican na dan 8. dec. 1869, je pokazal v sijajni luči edinost katoliškega episkopata pod vodstvom svete stolice.

¹⁾ Primerjaj zlasti sledeča dela: Mayer: „Geschichte Österreichs“ II. Aufl. Wien 1900—01. 2 Bde. Vogt: „Welt- und Zeitgeschichte“ von 1862—90, Heidelberg 1892. „Rimski Katolik“, Gorica, 1888 ss. K. Glaser: „Zgodovina slovenskega slovstva.“ Apih: „Slovenci in leto 1848“. „Dom in Svet“ 1888 ss. „Slovanski svet“, Trst, 1887 ss. J. Vencajz: „Spomenica Slovenije.“ Za nadaljnje sem vporabljal poleg navedenih še: „Katoliški Obzornik“, „Slovenec“, „Slovanski Narod“ in nekatere druge slov. politične liste, zlasti pa „Zoro“, Dunaj 1895 ss. Za nekatere zadeve tudi dunajske nemške dnevnike „Reichspost“, „Vaterland“ in „Volksblatt“.

„Rim je padel in ž njm zadnji ostanek posvetnega vladarstva papeževa; ta pa je na svojem vatikanskem koncilu izzval ves moderni svet v boj na življenje in smrt, ter s tem spravil v največjo nevarnost tudi duhovno oblast cerkve nad svetom. Po nekaterih krajih je nastalo sicer nevarno gibanje, toda proti pričakovanju je papežstvo prestalo ta vihar; katoliška cerkev je po tem boju postala celo krepkejša in mogočnejša.“ S temi besedami je označil Vogt v svoji „Welt- und Zeitgeschichte“ tedanji položaj.

Kakor povsod je tudi v Avstriji liberalizem v tem času dobival vedno več pristašev. Po nesrečni vojski leta 1866. je prišel do zmage. Odpravil se je konkordat, vsprejele so se tri glasovite konfesionalne postavbe. Lahko je bilo torej spoznati, kakšen veter da veje v Avstriji. Tudi pri nas nam je ta doba prinesla marsikaj dobrega; storila je vsaj na papirju konec nemški hegemoniji in priznala, seveda zopet na papirju, enakopravnost narodov. Razumništvo je bilo vsepovsod zelo navdušeno za moderno Avstrijo in je odobravalo vse, kar je prinesel novi tok. Toda tudi pri nas ni manjkalo dalekovidnih mož, ki so vedeli, kam lahko pripelje nova pot avstrijske narode. Začeli so torej delati proti liberalizmu. Prav takrat je sveta stolica pokazala pot, po kateri naj hodijo katoliki, in tudi pri nas se je začel boj na celi črti. Katoliški škofje so protestirali proti onim postavam, in rimski papež jih je obsodil. Postave so bile pa vendarle vsprejete in sankcionirane. Pokazalo se je, da katoliki v Avstriji še niso organizovani. Da se temu nedostatku odpomore, je bilo treba ustanoviti politične stranke, ki naj bi v javnem življenju odločno in krepko zastopale katoliške interese.

Tudi med Slovenci je novi čas našel mnogo pristašev, poleg teh pa tudi nasprotnike. Slovenski liberalizem je delal mirno in tiho ter polagoma pripravljaj duhove za sprejem novih idej, ki niso vrasle iz naroda. Ljubezen do katol. cerkve in trdno katol. prepričanje je tako utrjeno in vkoreninjeno v Slovencih, da jih ni moč v kratkem času izruvat. Liberalizem je našel tu pravo sredstvo. Slovenske literature do teh časov še ni bilo mnogo. Pod vplivom probujajoče se narodne zavesti in modernih liberalnih idej, smo dobili Slovenci za mal narod dokaj veliko literaturo.

Bila je gotovo prava misel seznanjati narod z novimi idejami na tak poljuden in miren način. Ravno posvetna slovenska inteligenca je kazala do tedaj malo zanimanja za slov. književnost. Sedaj pa se začenjajo v vedno večjem številu na polju slov. književnosti prikazovati lajiki. Bilo pa je v vsem početju še prav malo sistema in malo jasnosti glede namena. Posvetna slov. inteligenca, izobrazena po tujih mestih med tujimi narodi, kjer je liberalizem že slavil svojo zmago, se je

nehote morala navzeti tujega duha in tujih nazorov. Mladi slovenski izobraženci so iz tujine prinesli v domovino nek strah pred „mračnjaštvom“ in „nazadnjaštvom“ in v katolicizmu so videli glavnega sovražnika nove dobe. Začeli so v mladostnem navdušenju širiti nove ideje. „Dunajski zvon“, „Slovan“, „Ljubljanski zvon“, „Slovanski svet“ itd. so zastopali te ideje. Že mnogo gradiva je bilo nabranega. V one kroge, ki so dobili omenjene proizvode najprej v roke, nekaj srednji stan, je začel prodirati liberalizem; kazati so se začeli verski dvomi, širila se je verska mlačnost. Le še nekaj let nemotenega delovanja in slovenski narod bi bil v celoti postal vsprejemljiv za nove nauke.

Kakor se je liberalizem širil potom književnosti, tako se je morala tudi v književnosti pričeti proti njemu reakcija. Že za časa prvih pojavov liberalizma v naši književnosti je dr. A. Jeglič nastopil proti „slovstvenemu liberalizmu“. V „Zgodnji Danici“ je pokazal slabe strani Stritarjevega „Dunajskega zvona“ že leta 1871. Do ostrega razdora takrat radi narodnostnih bojov — bili so to časi taborov — še ni prišlo. Združeni so takrat Slovenci 1879 premagali pri volitvah narodne sovražnike, Nemce. Nova doba se je za Slovence šele po teh narodnostnih bojih pričela. Dva odlična slovenska moža sta v tem času zastavila svoje moči, da ustavita povodenj liberalizma in ohranita stari slovenski značaj. Eden, dr. A. Mahnič, je zastavil pero in Slovincem ustvaril moderno kat. književnost, drugi dr. J. Missia, knezoškof ljubljanski, je pa s svojim političnim delovanjem organiziral na katoliških shodih katoliško-narodno stranko, ki si je idejo katolicizma izvolila za vodilno, in s svojim delovanjem kot duhovni višji pastir ohranil slovenskemu narodu njegovo vero.

Dr. A. Mahnič je markantna osebnost. Njegovo življenje in delovanje je posvečeno idealnemu smotru dvigniti slovenski narod s pomočjo katolištva in mu v tem dati trdno podlago. Prvi nastop njegov je bil naperjen proti neslovenskim in nekatoliškim idejam v slov. književnosti. „Nove nevarnosti nam prete; krivi nauki, ki niso vzrasli na njivi katoliški; nauki ne le nekrščanski, ampak tudi nenaravni; nauki tuji, ki se ne vjemajo niti z značajem niti z zgodovino slov. naroda. Ti nauki privedo k odpadu od krščanstva, ki bi bil pogubnejši, kakor povrat k staremu poganstvu“, s temi besedami je začel svoje delovanje v „Rimskem katoliku“. Odločen način, nepremagljiva logika sklepov so zbudili pozornost na strani onih, ki so že dolgo čutili enako, in skrajno sovraštvo onih, ki so spoznali, da se začenja čas, ko ne bodo več mogli na tihem širiti svojih idej. Mnogim seveda ni prijala ostra oblika. Toda tudi tu se je pokazalo, da odločnost, brezobzirnost in jasnost vedno najhitreje privede do cilja. Dr. Mahnič je tako postal najbolj

znana oseba po Slovenskem. Svoje prve razprave je zbral v zborniku „Dvanajst večerov“, ki je izšel leta 1887. Leto pozneje je začel izhajati „Rimski Katolik“, ki je povzročil tudi med dijaštvom novo gibanje ter naposled privedel do ustanovitve „Danice“.

Ni je novejše katoliške ustanove med Slovenci, katere ne bi bil dr. Mahnič zasnoval v svojem listu. Vse tedanje razmere: literarne, socijalne, državne, politične, dijaške itd. je obdelaval. Sotrudnikov je imel malo, pisal je sam, kar je posebno značilno.¹⁾ Razkrival je brez-ozirno, kar se mu je zdelo za naš narod škodljivo. Fino izobražen čut za vse, kar se strinja s katol. svetovnim naziranjem, ga je vodil, da je lahko izpoznal, kaj je krščansko in kaj nekrščansko. Razbistriti pojme, je njegov namen, temu namenu služijo vse njegove razprave. Pokazati nasprotnike krščanstva in katoličanstva v pravi luči, je drug njegov namen.

Ni mu bilo za trenutne uspehe. Gledal je dalje in, ker je vedel, da je bodočnost tistega, ki ima mladino, prizadeval si je pridobiti zlasti to za svoje nazore. Temu namenu je posvetil mnogo prostora v svojem listu. Pozival je srednješolce, bogoslovce in pozneje tudi visokošolce, naj stopijo ž njim v pismo zvezo. Navduševal jih je za delo. Na stotine nalog oziroma kratkih razprav je sprejel in jih deloma v „Dijaški prilogi“ „Rimskega Katolika“ objavil, deloma na kratko ocenil. Zanimivo je čitati naslove teh nalog, katere je sam stavil. Iz njih že izprevidimo, da je njegov namen navdušiti dijaštvo za ideale, in je privaditi na dosledno mišljenje. Tako si je vzgojil svojo generacijo, ki je imela širiti njegove ideje in jim gladiti pot do zmage.

Na visokošolce s početka ni mogel misliti, ker je hotel začeti od spodaj.

Ves svoj trud pa je zastavil zlasti za to, da se skliče I. slovenski katoliški shod. Neprenehoma se v njegovih spisih ponavlja vprašanje: „Kdaj se vrši pri nas katol. shod?“ Tu so mu prišli nasproti tudi drugi odlični slovenski katol. možje, v prvi vrsti knez in škof dr. J. Missia. V avgustu 1892. leta se je izpolnila vroča želja slov. katolikov, vršil se je prvi katol. shod v Ljubljani, katerega pomen za razvoj slovenskega naroda sedaj še nikakor ne moremo primerno ceniti. Katol. shod l. 1892. je rojstni dan katol. organizacije na Kranjskem. Z velikim veseljem se je tudi dr. A. Mahnič podal v slovensko središče na katol. shod in se pridno udeleževal vseh posvetovanj v odsekih. Posebno delavnost je kazal na polju, ki je bilo njemu najljubše. Verska šola, ustanovitev

¹⁾ „Katol. Obzornik“, nadaljevanje „Rimskega Katolika“, piše v prvi številki: „Pri-jateljce prosimo podpore, gmotne a še mnogo bolj duševne, zakaj urednik ni — Mahnič.“

katol. dijaških društev in katol. znanstvenega društva za Slovence so resolucije I. slov. katol. shoda, za katere se je posebno zanimal.

Nasprotniki novega gibanja so začetkoma še upali spraviti celo prireditev v sebi ugoden tir; toda naleteli so na može, ki se niso dali premakniti s svojega stališča. Prenatanko je že vsakdo vedel, kaj da hoče in namerava katol. shod. Odločni in pomenljivi govor knezoškofa dr. J. Missie v stolnici 30. avgusta in krepki nastop voditeljev shoda je pokazal, da ima slovenski narod še dovolj odločnih mož, ki se upajo postaviti v bran za njegove svetinje.

Ne dr. Mahnič ampak časovne razmere so povzročile boj na Slovenskem. Dr. Mahnič bil je le eden bojevnikov, ki je pač največ vplival, da se je ideja katolicizma tako določno spoznala in da se je razdor tako hitro izvršil. „Boj proti slovstvenemu liberalizmu bi se bil vršil tudi brez Mahniča, ker je bil potreben.“¹⁾ Kdor pripoznava opravičenost katol. gibanja, kakor ga je začel papež Pij IX. in nadaljeval Leo XIII., tisti mora pripoznati, da je tudi na Slovenskem bilo to gibanje primerno in da smemo imenovati one može, ki so v tem smislu delovali med nami, zaslužne može za slov. narod. Ako bi bilo res, kar so pisali tedaj mnogi Slovenci, da nimamo liberalizma, potem ne bi bilo prišlo do razdora, ker pripravljavni odbor za katol. shod je javno pozval vse Slovence, naj se shoda udeleže ter s tem pripoznajo, da so katoliki. Toda temu pozivu se večina naše inteligence ni odzvala. Le še hujši napadi na cerkev in na katol. shod so bili odgovor povabilu. Od tedaj naprej ni bilo več govora o tem, ali imamo liberalizem ali ne. „Pri prvem katol. shodu smo se še prepirali o tem, je li boj med nami oseben ali načelen; pri drugem s tem ne bomo gubili časa.“²⁾ Tako se je glasil poziv na II. slov. katol. shod.

Današnje razmere med Slovenci jasno dokazujejo, da smo imeli liberalizem, ki hoče uničiti vsako pozitivno vero. Danes piše „Slovenski Narod“ tako protikatoliško, kakor malo katero glasilo prepričanih ateistov in slovenski visokošolci se s ponosom na javnem shodu³⁾ proglašajo za popolne ateiste.

Slovensko dijaštvo.

Ko je bil torej po I. slov. katol. shodu razdor na Slovenskem dokončan, nastalo je tudi za slov. visokošolsko dijaštvo vprašanje, kakšno stališče naj zavzame napram novim razmeram. Da bolje umevamo, zakaj

1) Besede dr. Fr. Lampe-ta v „Dom in Svetu“ I. 1887.

2) „Katol. Obzornik“ III. št. str. 286.

3) Ustanovni shod „Prosvete“ v Ljubljani 30. sušca 1894 v Narodnem domu.

da se je ogromna večina izrekla za liberalizem, treba nam je nekoliko premotriti zgodovino slovenskega dijaštva.¹⁾

Večina slov. dijaštva študira na vseučilišču na Dunaju, manjši del v Gradcu in v novejšem času so napete narodnostne razmere na omejenih vseučiliščih povzročile, da so Slovenci začeli v večjem številu zahajati v Prago.

Dijaško življenje kaže veliko zvezo s političnim položajem. Znano je, kako ulogo je igralo dijaštvo ravno pri raznih prevratih v preteklem stoletju. Mladostni idealizem vodi v boj za ideje in le mladostni idealizem se ne ostraši nobenih ovir, zato vidimo v notranjih bojih navadno dijaštvo na prvem mestu.

Do leta 1848. ni skoro nikdar prišlo na dunajskem vseučilišču do kakega pravega narodnostnega pojava. Šele to leto je zbudilo, kakor drugod v Avstriji tudi med dunajskim slov. dijaštvom narodno zavest. Dijaštvo se je ideje z vsemi silami oklenilo. Takrat je na Dunaju nastala ideja „Zedinjene Slovenije“, ki je še danes aktualno, toda še ne rešeno vprašanje. Dunajsko slov. dijaštvo si je takrat priborilo priznanje slovenske trobojnice, katero so prinesli odposlanci kranjskega deželnege zbora v avlo vseučilišča. Ono je dalo inicijativo za velikansko peticijo za „Zedinjeno Slovenijo“ z 11.000 podpisi. Toda to začasno združenje dunajskih Slovencev, takoimenovana „prva Slovenija“ je kmalu izginila vsled neugodnih političnih razmer. Šele okoli leta 1860. se je slovensko dijaštvo začelo zopet živahneje gibati. Vendar tudi takrat še ni prišlo do pravega društva, dasi se je osnovala one čase „druga Slovenija“.

Šele novi duh, ki je začel vladati v Avstriji od nesrečne vojske leta 1866., duh liberalizma je zbudil tudi za Slovence na Dunaju prvo slov. akad. društvo „Sava“, ustanovljeno leta 1867., ki pa je prva leta združeno v jugoslovansko društvo le slabo uspevalo, ter privedlo do ustanovitve slov. akad. društva „Slovenije“. 26. maj 1869. je ustanovni dan tega društva, ki je dalo Slovincem mnogo voditeljev, mnogo zašlužnih mož, ki pa je rojeno v dobi zmagujočega liberalizma tudi ostalo zvesto tej struji in je s tem imelo že načrtano pot za slučaj, da si kdaj druga liberalizmu nasprotna ideja začne osvajevati slov. dijaštvo. Kot geslo si je izbralo novo društvo: Vse za svobodo in narodnost.

Na II. slov. dijaškem shodu v Ljubljani l. 1869. je prišlo že na dnevni red vprašanje: „Ali je vpliv duhovščine na slov. politiko in literaturo narodu koristen ali ne?“ Voditelji so bili pač odločni liberalci in so sovražili vse, kar je imelo zvezo s katoliško cerkvijo. Značilno pa je, da se jim ni posrečilo prirediti nameravane „reformatoriško-

¹⁾ Za naslednje primerjaj „Spomenico Slovenije“.

demonstrativne“ slavnosti na čast Trubarju, Bohoriču in Dalmatinu. Demonstracijo so morali opustiti.

Bila je takrat tudi doba vatikanskega koncila. Tedaj se je v „Sloveniji“ debatiralo o tem, se li naj pošlje škofu Stroßmayerju zaupnico za njegov nastop proti proglašitvi dogme o papeževi nezmotljivosti. Ker pa je bila večina mnenja, „da koncila niti ni možno priznavati“, se je tudi ta namera opustila.

Duševni vodja v prvih letih je bil phil. Fr. Šuklje, čigar slog se kaže v vseh tedanjih društvenih objavah. On je bil tudi leta 1871. izvoljen predsednikom „na radikalno-liberalni program“.

Tudi od zunaj je smer društva dobivala hrane, kar dokazuje govor mladoslovenskega poslanca dr. Vošnjaka na zabavnem večeru „Slovenije“ 12. nov. 1873.: „Videli smo, da mladina, učeča se v tujih mestih, kjer je prodrla ideja svobode že davno v javnost, od dne do dne bolj odpada, ker zna, da vlada pri nas še vedno mračnjaštvo. Da se to dalje ne godi, da ne izgubimo naše inteligence, vzrasle iz naroda, zaradi ultramontanskih domoljubov, zapisali smo si na naš narodni program znak sedanjega veka: svobodo. Kar nam je vstvarilo sicer starih sovražnikov, a dovedlo nam še več mladih prijateljev.“¹⁾

Da je tudi pri teh razmerah „Slovenija“ izrekla zahvalo mladoslovenskim poslancem za njih nastop v konfesionalni debati leta 1874., ko je padel konkordat — glasovali so proti konkordatu — je umevno. Takrat so bili pojmi še nejasni, in Slovenci niso znali, oziroma niso hoteli ločiti pojmov katolicizma in absolutizma, šele po katol. shodu so se tudi pri nas razjasnili pojmi in se spoznal program modernega katolištva.

Po teh dogodkih „Slovenija“ ni imela več toliko prilike javno kazati svojega liberalnega prepričanja in se je na zunaj prav lepo razvijala. Skoro vsak, kdor je pozneje igral v slov. javnem življenju kako ulogo, je bil član „Slovenije“. Bila je velika čast postati častni član „Slovenije“. V skrivnem kotu so ostale stare liberalne tradicije, ki so čakale trenutka, da se zopet pokažejo.

Novo živahno gibanje se prične sedaj v domovini. Moralo je vplivati tudi na dijaštvo. Dr. A. Mahnič ustvarja moderno katol. književnost mej Slovenci. Pri tem dobi sedaj eden sedaj drugi častni član „Slovenije“ udarec. „Slovenija“ je sklenila dné 15. jun. 1889, sledeče: Odboru se nalaga, da se zahvali na daljnem brezplačnem pošiljanju „Rimskega Katolika“. Obenem naj odbor javno izrazi svoj protest proti napadom dr. A. Mahniča na častnega člana „Slovenije“ dr. J. Voš-

¹⁾ „Spomenica Slovenije“ str. 61.

njaka.“¹⁾ Tudi v politiko je posegla „Slovenija“ in obsodila „željo in napore klerikalne stranke po gospodstvu“. ²⁾

Vedno bolj so se začele razmere jasni, vedno bolj so se ločili duhovi. Že so tudi v „Sloveniji“ sami bili nekateri odločni pristaši katoliškega gibanja. Že se je bil v „Sloveniji“ sami tihi boj med dvema skrajno nasprotnima idejama. Stara tradicija svobode duha in neomejene prostosti je bila v nevarnosti. Življenje v društvu je postajalo nezno. Načelni prepiri so se pogosto zakrivali z osebnimi. Nezaupnost je vladala. Energični novi struji, katero je zastopal zlasti med. Fr. Jankovič, se je celo posrečilo za moment dobiti zmago. Ko se je 21. febr. 1891. iz „Slovenije“ izobčil vnovič „Rimski Katolik“, zgodilo se je isto malodostojnemu humorističnemu listu „Brus“. Tudi takratni predsednik phil. J. Žmavc ni bil nasprotnik novega gibanja. Liberalna četa se je morala za trenotek umakniti, toda delala je nadalje in se navduševala pri sorodnih duhovih med češkim dijaštvom, ki je prav takrat priredilo II. sestanek slovanskega naprednega dijaštva. Pod pritiskom notranjih razmer moral je odstopiti predsednik phil. J. Žmavc in s tem je bilo tudi stališče „Slovenije“ v bodočnosti odločeno. Hitro so si sledila odločilna dejanja. 2. nov. 1892. je sklenila „Slovenija“, ne več pošiljati objav v „Slovenca“ in se zahvaliti za nadaljnje brezplačno pošiljanje. Nekaj mesecev za tem je sklenila sledečo izjavo: „Akad. društvo „Slovenija“, neomahljivo stoječ na slovanskem stališču vobče in na napredno-slovenskem v posebej, jemlje z obžalovanjem na znanje dr. Mahničev članek: „Sumljiva znamenja v slov. akad. in dijaških krogih“ v „Rimskem Katoliku“ V. tečaj I. zvezek ter smatra zajedno nepotrebnim, da bi se javno odgovarjalo tem napadom, kateri ne zaslužijo drugega nego krepko preziranje.“³⁾ Da bi se nikdar več ne moglo pripetiti kaj sličnega, kakor se je, da so namreč prepričani katoliki vstopili v društvo, je stavil odbor „Slovenije“ pri novem vstopanju pogoje, katerih pristaši novih idej niso mogli izpolniti. V „Spomenici Slovenije“⁴⁾ je ta zadeva označena takole: „Slovenija“, doslej edino slov. akad. društvo na Dunaju, je v tem imela dobiti posestrimo. Ker je odbor stoječ na marčevi izjavi stavil nekatere pogoje za vstop, se je odvrnila kopica slov. visokošolcev od „Slovenije“, povzročila v „Slovenca“ vrsto dopisov, radi katerih se je iz „Slovenijine“ čitalnice izločil omenjeni list — in zasnovala novo katoliško akademsko društvo „Danica“.

* * *

¹⁾ „Spomenica“ str. 110. — ²⁾ Ibid. str. 113. — ³⁾ Ibid. str. 124. — ⁴⁾ Ibid. str. 124.

Tako je prišlo do ustanovitve „Danice“. Upamo, da smo z nekoliko natančnejšim premotrivanjem tedanjih razmer pokazali, da je „Danica“ produkt katoliškega gibanja med Slovenci, da je čas z jekleno konsekvenco zahteval njeno ustanovitev. „Danica“ ima v teh časovnih razmerah svoje tradicije in dokler imamo med slovenskim dijaštvom nasprotnike katolištva, toliko časa ima „Danica“ pogoje za obstanek, ker ima vršiti svojo nalogo.

Ona mala četica slov. katol. dijakov pa, ki se je nekaj časa krepko borila za idejo katolištva v krogu stare „Slovenije“, je bila primorana izstopiti in si poiskati drugega ognjišča. Stara liberalna tradicija je zmaga in ta zmaga je pokazala, da je bil že zadnji trenotek, da je prišlo do ločitve, ker pretežna večina dijaštva se je bala in sramovala katoliškega imena.

Od te secesije naprej ni bilo več zveze med novim in starim društvom. „Akad. društvo ‚Slovenija‘ vsikdar popolnoma ignoruje ‚Danico‘“¹⁾, ta sklep je takoj označil taktiko, katere se je „Slovenija“, kolikor se je pač dalo, tekom preteklih let tudi držala, pač ne v škodo novoustanovljenemu društvu. V tem sklepu pa je izrečeno tudi vse, kar je imelo mlado društvo trpeti od strani slov. dijaštva v prvem desetletju svojega obstanka.

Ustanovitev „Danice“²⁾

Mladostni ogenj v boju za načela je povzročil v kratkem času razmere, ki so neizogibno morale privedi do ustanovitve novega društva. Resolucija I. slov. katol. shoda glaseča se: „Kat. shod priporoča, naj se ustanovi za slov. visokošolce na Dunaju in v Gradcu posebni katol. dijaški društvi po vzgledu dunajske „Avstrije“ pod pokroviteljstvom odličnih slovenskih katoličanov“,³⁾ se je imela v kratkem uresničiti.

Celo leto 1893. je napolnjeno z nekakim literarnim bojem obeh strani. Skrajno liberalna struja „Slovenija“ izkuša svoj nastop pred slovensko javnostjo opravičiti. Toda tudi odločni zastopniki kat. misli ne molče ter ob enem pridno delujejo za ustanovitev novega društva. Kot nekak poskus ima veljati zaupnica, katero je poslalo takrat deset slovenskih dunajskih visokošolcev dr. A. Mahničju. Za zaupnico je najbolje deloval odločni pristaš Mahničevih idej jurist Jos. Jaklič, ki se nikakor ni bal javno priznati svojega prepričanja. On je sestavil prvo

¹⁾ „Spomenica Slovenije“ str. 124.

²⁾ Na tem mestu se zahvaljujem vsem onim gospodom starešinom, ki so mi z raznimi nasveti pomagali sestaviti zgodovino „Danice“.

³⁾ Poročilo pripr. odb. o I. slov. kat. shodu 1893 str. 63.

zaupnico, ki je bila pa po mnenju nekaterih „preklerikalna“. Previdnejši jurist V. Schweitzer je pa imel že pripravljeno drugo zmernejšo, katera se je vsprejela in odposlala.¹⁾ Zaupnica se glasi:

„Veleučeni gospod doktor!

Dandanašnji, ko se bije po vesoljnem naobraženem svetu boj mej resnico in lažjo, ko liberalizem gmotno in duševno uničuje narode, ter mogotci brez Boga skušajo rešiti socialno vprašanje, bili ste Vi prvi, ki ste brez strahu dvignili mej Slovenci prapor katoliški.

Vam, zastopniku onih idej, katere ste prvi začeli določno širiti mej Slovenci, čestitajo na odlikovanju²⁾ najiskrenejše katol. slov. visokošolci na Dunaju.

Josip Jaklič, stud. iur.

Fran Pirnat, stud. med. vet.

Viljem Schweitzer, cand. iur.

Viktor Zupanc, cand. iur.

Janko Brejc, stud. iur.

Josip Langer, stud. med.

Fran Jankovič, stud. med.

Zvonimir Dokler, stud. phil.

Franc Prosenc, stud. phil.

A. Mihalič, dr. med.“

Med podpisanimi samo Langer in Prosenc nista bivša „Slovenijana“.

Dr. A. Mahnič je svoje pristaše še bolj navduševal za katoliški nazor in posvetil v tem kritičnem trenutku veliko svoje pozornosti akutnemu dijaškemu vprašanju. V letu 1895. si slede v Rimskem katolikumu temeljiti in za tedanji položaj slov. dijaštva znameniti spisi: „Sumljiva znamenja v slov. akad. in dijaških krogih.“³⁾ „Vesna“ nje okrožje in nje ozadje,⁴⁾ „nasvetovana pravila Slovenske Leonine“⁵⁾, in „Dijaško gibanje na Slovenskem“⁶⁾. Najhujše je zadel prvi omenjenih člankov. Pisan je z gorko ljubeznijo do dijaštva in priča o visokem mnenju, ki ga je imel pisatelj o pomenu dijaštva. „Visoke šole, vseučilišča, določujejo usodo narodov in tire zgodovinskega razvoja.“ Kam pa plove slovensko dijaštvo, kaže na vzgledih iz njegovega tedanjega glasila: „Vesna“. Da svojim mladim pristašem pokaže, da niso osamljeni, temveč, da jim hoče pridobiti mnogo inteligentnih starejših prijateljev, objavlja pravila slov. kat. znanstvenega društva „Leonina“ in „Akademičnega starešinstva“. V članku o dijaškem gibanju poziva svoje čitatelje in pristaše, naj se zanimajo za dijaštvo.

¹⁾ Rimski katolik V. s. 367.

²⁾ Dr. Mahnič je takrat postal papežev komornik.

³⁾ R. K. V. s 53 ss.

⁴⁾ Ibid. V. 225 ss. „Vesna“ je bila glasilo slov. naprednega dijaštva, ki je pa po par letnikih prenehalo.

⁵⁾ Ibid. V. 269 ss.

⁶⁾ Ibid. V. 356 ss.

Tako so bili dani vsi predpogoji, da se je lahko osnovalo novo akad. društvo. 20. maja 1893. je predložil med. Fr. Jankovič, kot proponent in tovariši dr. iur. V. Schweitzer, dr. med. A. Mihalič, cand. iur. V. Zupanc, stud. phil. A. Dokler ter stud. med. Ivan Plečnik od dr. Sedeja in dr. K. Štrekelja pregledana pravila slov. kat. akad. društva „Danica“ nižjeavstrijskemu namestništvu.¹⁾ Kmalu nato, 27. maja i. l. je poslal pripravljalni odbor pravila tudi knezoškofijskim ordinarijatom ljubljanskemu in mariborskemu. Oba škofa sta pismeno pozdravila ustanovitev društva in odobrila predložena pravila v popolnem obsegu.²⁾

Med slov. dijaštvom in v domovini se je sprejela vest o snovanju „Danice“ z različnimi čustvi.³⁾ Na eni strani veselo upanje v bodočnost, na drugi pa besnenje nasprotnikov katoliškega gibanja. Liberalni visokošolci so napadli snovatelje novega društva z očitanjem, da so „Slovenijo“ vladi denuncirali. Ti pa so celo zadevo pojasnili⁴⁾ kot zadnji ponesrečeni poskus reformirati „Slovenijo“ v nevtralnem smislu.⁵⁾

Že ta slučaj je pokazal, kako orožje so se nasprotniki namenili rabiti napram novemu društvu. Z zavijanjem resnice so hoteli spodmakniti tla „Danici“, diskreditirati člane pred slovensko javnostjo in med slovenskimi abiturijenti zbuditi nekak strah pred vstopom v novo društvo. Le predobro se jim je namera posrečila, ker še do danes niso izginili vsi predsodki do „Danice“.

Toda ne samo od te domače strani zadeli so snovatelji ob nasprotstva, ampak tudi od one strani, od katere so kaj takega gotovo najmanj pričakovali. Novo društvo je hotelo biti popolnoma slovensko. Za zunanji znak si je izbralo trobojnico, za poslovni jezik slovenščino. Tedanje razmere v Avstriji so bile za Slovane precej neugodne. Nemštvo je zlasti v zadnji Taaffejevi dobi začelo napenjati vse sile, da ohrani svojo premoč v državi in birokracija je šla pri tem stremljenju, kakor vedno Nemcem na roko. Nižjeavstrijsko namestništvo je vrnilo pravila „Danice“ nepotrjena z motivacijo, da dunajska policija nima dovolj slovenščine zmožnih uradnikov in bi torej ne mogla nadzirati društvenega delovanja.⁶⁾ Ta odlok pa ni preplašil

¹⁾ Original v društvenem arhivu l. 1893. U., „Slovenec“ l. XXI. št. 245.

²⁾ Orig. dr. arh. l. 1893, U., Slov. 1894 št. 220.

³⁾ Slov. 1893 št. 117.

⁴⁾ Ibid. št. 126.

⁵⁾ „Slovenija“ je namreč dobila takrat nova pravila, ki pa še niso bila potrjena, in vsak ud je moral s častno besedo izjaviti, da se bode držal novih pravil. Ta nepostaven način odborovega postopanja je nekdo naznanil policiji.

⁶⁾ „Slovenec“ l. 1893, št. 200.

snovatelj. Izročili so celo zadevo dr. J. Lenchu, ki je vložil pritožbo na c. kr. ministrstvo notranjih zadev 2. julija 1893. Toda tudi ministrstvo je pravila vrnilo z motivacijo, da policija nima slovenščine zmožnih uradnikov in zlasti še, da je društveni znak belo-modro-rdeč trak demonstrativno znamenje. Zgodilo se je to z odlokom dne 24. sept. 1893. Ta odlok je moral razburiti vso slovensko javnost brez izjeme mišljenja. V soboto 7. okt. 1893. je prinesel „Slovenec“ med dnevnimi novicami poročilo o tem odloku in obljubil, da to ni zadnja beseda v tej zadevi.¹⁾ Takoj v ponedeljek je prinesel „Slovenski Narod“ uvoden članek z naslovom: „Naš jezik nedopusten, — naše barve — demonstracija!“ Društvo samo sicer pisatelju ni simpatično, a tu se gre za narodne pravice in vse strankarske antipatije morajo prenehati. Slovenski poslanci naj pokažejo, da si ne puste od vlade dajati za-ušnic, zlasti, ako se vlada dela nepristransko.²⁾ — Le goriška „Soča“ je smatrala zadevo za bagatelo in ni pripisovala odloku ministrstva nobene važnosti, ker je le prav, da se klerikalna „Danica“ ne ustanovi.³⁾

Ker je bil ravno takrat sklican državni zbor, imeli so tudi slovenski poslanci priliko poseči v to zadevo. Dne 25. okt. 1893. stavili so drž. poslanec Klun in tovariši na ministrskega predsednika kot vodjo ministrstva notranjih zadev sledečo interpelacijo:

„Iz slov. slušatelj. dunajskih velikih šol sestavljen odbor je dne 20. maja l. l. c. kr. dolenjeavstrijskemu namestništvu predložil v potrjenje načrt pravil novo ustanavljajočega se društva z imenom: Slov. katol. akad. društvo „Danica“ na Dunaju. C. kr. namestništvo je prepovedalo osnovo nameravanega društva na podlagi § 6. zakona z dne 15. nov. 1867., drž. zak. št. 134., ker bi bil po § 22. predloženega načrta pravil poslovni jezik snujočega se društva slovenski in bi torej oblastvo ne moglo uspešno izvrševati po § 18. zakona z dne 15. novembra 1867., drž. zak. št. 134., priznanega nadzorovalnega prava, ker je deželni jezik na Dolenje-Avstrijskem nemški in torej oblastvo nima zmiraj na razpolago organov, zmožnih slovenščine.

Proti temu odloku c. kr. namestništva se je vložila pritožba na ministrstvo notranjih stvari, toda temu rekurzu se ni ustreglo z odlokom dne 24. sept. 1893, št. 20.350, iz razloga navedenega v odloku, kateremu se je ugovarjalo in pa iz daljšega razloga, ker ni umestno v § 1., odstavek 3., navedeno društveno znamenje zaradi njegovega demonstrativnega značaja. V teh določbah se razlaga na dosedaj še

¹⁾ „Slovenec“ l. 1893, št. 230.

²⁾ „Slov. Narod“ l. 1893, št. 231.

³⁾ „Slovenec“ 1894, št. 32.

nenavaden način državni temeljni zakon z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 142, ki določuje v 12. členu: „Avstrijski državljani imajo pravico zbirati se in snovati društva. Izvrševanje teh pravic določi se s posebnim zakonom.“

Ti posebni zakoni glede društvenega prava so cesarski patent z dne 21. nov. 1852, drž. zak. št. 253, in društveni zakon z dne 15. novembra 1867, drž. zak. št. 134, in potem za akademična društva še ukaz visokega c. kr. učnega ministrstva z dne 20. jun. 1876, št. 7814, s katerim se rektoratom vseh velikih šol naznanja naredba ministrstva notranjih stvari z dne 1. junija 1876, št. 2209.

Deželno oblastvo mora po teh zakonih in naredbah le tedaj osnovo prepovedati, če je društvo po namenu, ali po svoji upravi protizakonito, ali pa državi nevarno, kar se o „Danici“ ne more trditi in tudi oblastva ne trdijo.

Do zdaj so oblastva tudi tako postopala; poslovni jezik ali pa društveni znak še nikoli ni bil povod prepovedi. Malo dni poprej, preden se je prepovedala osnova „Danice“ zaradi slov. poslovnega jezika, je ravno isto c. kr. dolenjeavstrijsko namestništvo dovolilo akad. društvo s poljskim poslovnim jezikom in mej različnimi društvi, katera so na Dunaju, jih je mnogo, katerih poslovni jezik ni nemški. Mej njimi je že več let slov. akad. društvo „Slovenija“ z imenom, katero se poslužuje in katerega člani nosijo belo-modro-rdeče znake, ne da bi se kdo izpodtikal nad tem. Nedavno je to društvo predložilo c. kr. namestništvu premembo pravil v potrjenje, katero jih je tudi potrdilo, ne da bi bilo imelo najmanj pomislekov proti slovenskemu poslovnemu jeziku ali društvenemu znaku.

Če se pri tem pomisli, da so barve, katere je izbralo društvo „Danica“ za znamenje, popolnoma redno priznane za svojemu vladarju v vedni in neomahljivi zvestobi udano vojvodino Kranjsko z ukazom c. kr. ministrstva notranjih stvari v septembru 1848., št. 2778,¹⁾ in intimacijo deželnega predsedstva kranjskega z dne 29. sept. 1848., št. 241/zap, se pač v tem, da se nosi tako znamenje, more manj najti kak demonstrativen pomen, kakor v različnih drugih znamenjih, n. pr. v črno-rdeče-zlatih trakovih, katere imajo člani raznih društev, ne da bi se kdo nad tem izpodtikal.

¹⁾ Kolacijoniran prepis tega za zgodovino naših barv zelo zanimivega dokumenta hrani Daničin arhiv l. 1893 U., ker si ga je moralo društvo nabaviti za nastop pred upravnim sodiščem. Daljše razpravlja o zgodovini slovenskih barv tudi Apih: Slovenci in leto 1848, str. 111—115.

Podpisani torej naslednje vprašajo njega ekscelenco:

1. Če je njega ekscelenci znana prepoved katol. akad. društva „Danica“ na Dunaju. In če je znana:
2. kako more njega ekscelenca opravičiti odlok c. kr. namestništva in ministrstva notranjih stvari;
3. misli li njega ekscelenca preklicati ta ukaz.

Na Dunaju, dne 25. oktobra 1893.

Slede podpisi slov. poslancev.¹⁾

Valovi tedanjega časa so pogreznili tudi to interpelacijo, kakor mnogo drugih v morje pozabljenosti. Novo zbranemu državnemu zboru predložil je namreč tedaj grof Taaffe, ki je od leta 1890. se začel dogovarjati z nemško levico, že v oktobru 1893. razširjenje volilne pravice. Čehi, Poljaki in Hohenwart s svojim klubom so se temu predlogu zoperstavili in vlada je bila prisiljena odstopiti. Prišlo je 11. novembra 1893. na krmilo znano koalicijsko ministrstvo Windischgraetz-ovo, ki je začelo dolgo vrsto naglo se menjajočih vlad v Avstriji, v času, ko je narodni šovinizem dosegel do vrhunca.

Snovateljem „Danice“ je ostala edina pot v teh nerednih časih, pritožiti se na državno sodišče. Tudi te poti se niso ustrašili in so po istem zastopniku dr. Lenochu vložili pritožbo na državno sodišče. Razprava se je vršila dne 11. januarja 1894. Ker je zadeva radi trobojnice postala zanimiva za širšo javnost, je bilo pri razpravi navzočih mnogo žurnalistov vseh slovanskih narodov. Državno sodišče pritožbi ni ugodilo, ker je bilo glede poslovnega jezika istega mnenja, kakor namestništvo, v vprašanje glede trobojnice se pa sploh ni hotelo spuščati.²⁾

Torej tudi ta pot ni nič pomagala. Treba je bilo na vsak način opustiti nesrečni § 22. predloženih pravil, da se oblasti niso imele več nad čim izpodtikati.

Snovatelji so predložili v toliko spremenjena pravila vnovič namestništvu, ki jih pa zopet ni potrdilo z odlokom z dne 22. aprila 1894, št. 27.922, češ da je znak demonstrativen.³⁾ Bil je to zopet samo iz poznanja tedanjih razmer razumljiv čin avstrijske birokracije.

Vkljub vsemu nasprotovanju snovatelji v prvi vrsti med. Jankovič niso še obupali. Nastopili so zopet pritožbo na takratno koalicijsko

¹⁾ „Slov.“ 1893, št. 245.

²⁾ Orig. dr. arh. 1894. U.

³⁾ Orig. dr. arh. 1894. U. Slov. 1894, št. 103,

ministrstvo. To pot njih prijatelji med slovenskimi državnimi poslanci niso delali z brezuspešnimi interpelacijami, ampak bolj osebno. Predstavljen po grofu Hohenwartu je interveniral poslanec Fr. Povše pri ministru notranjih zadev Bacquehemu v zadevi „Danice“. ¹⁾ Dosegel je, kar se prej vsem naporom ni posrečilo. Že 21. julija je dobil ljubljanski „Slovenec“ brzojavko z Dunaja: „Danica“ potrjena! ²⁾ Ministrstvo je slednjič vendar-le z odlokom z dne 11. julija 1894, številka 14.221, odločilo, da naša trobojnica ni demonstrativno znamenje. ³⁾

Tako se je izpolnila maloštevilnim sicer pa odločnim slov. katoliškim akademikom njih vroča želja. „Danica“ je postala dejstvo. Bil je pravi boj za ustanovitev in snovatelji so zmagali. Toda eden onih, ki so najbolj željno pričakovali novega društva in ki so tudi najbolj delali v tem smislu, jurist Josip Jaklič, ni doživel sadu svojega truda. Nadebudnega mladeniča je pobrala v Ljubljani dne 27. januarja 1894. v cvetu njegove mladosti neizprosna smrt. „Slovenski visokošolci! Pokojnik gleda na vas s skrbnim očesom, jeli ostanete zvesti dani obljubi!“ je pisal takrat dr. J. Pavlica v „Rimskem Katoliku“. ⁴⁾ Smelo trdim, da brez Jakliča ne bi bilo „Danice“. ⁵⁾ Po težkih duševnih borbah je spoznal potrebo verskega življenja, zlasti še med dijaštvom, kjer je posledica brezverstva dosledno nemoralno življenje, ki uniči mladeniško čilost in idealizem ter privede že mladega moža do ciničnega in blaziranega zaničevanja vsacega idealnega vzleta. Uvidevši, da se v „Sloveniji“ ne dajo izvesti njegove ideje, jo je zapustil in začel delati za „Danico“. Bil je prvi, ki nam ga je pobrala smrt v najlepših letih, žalibog tudi ne zadnji.

Bile so ravno velike počitnice, ko je ministrstvo potrdilo pravila „Danice“, jako nepripraven čas, ker so bili vsi pristaši novega društva raztreseni. Vse delo je moral prevzeti predsednik pripravljalnega odbora med. Fr. Jankovič, ki je bival takrat v domovini na Štajerskem. Značilno, da je bilo $\frac{2}{5}$ prvih Daničarjev Štajercev. Jankovič je pridno delal in pisal raznim prijateljem novega društva. Naznanil je najprej v „Slovincu“ ustanovitev in zatem objavil v daljšem članku na uvodnem

¹⁾ Za ta podatek in za še mnogo drugih zanimivih podrobnostij se imam zahvaliti častnemu članu „Danice“ g. drž. poslancu Fr. Povšetu, ki je bil „Danici“ od začetka sem največji prijatelj.

²⁾ „Slov.“ 1894, št. 166.

³⁾ Orig. dr. arh 1894.

⁴⁾ R. K. VI. 26.

⁵⁾ Vsi snovatelji zlasti še g. dr. Jankovič so mi osebno in pismeno isto vedno zatrjevali,

mestu zgodovinski pregled osnovanja „Danice“ in njen program.¹⁾ Objavil je tudi imena do takrat pristopivših ustanovnikov in starešin.²⁾

Slovenski abiturijenti so bili s tem opozorjeni na novo slovensko akad. društvo. Toda tudi od nasprotne strani se je delalo mnogo. Klerikalizem je bil še preveliko strašilo za slov. visokošolce, zato je mogla imeti „Danica“ malo upanja.

Prvi občni zbor.

Dne 24. oktobra 1894. se je zbralo v restavraciji pri „Kastnerju“ v I. okraju nekaj dunajskih Slovencev, med njimi tudi drž. poslanca kanonik K. Klun in Fr. Povše in ne ravno veliko število slovenskih visokošolcev in še med temi mnogo takih, katere je samo radovednost prignala. Taka je bila udeležba na ustanovnem občnem zboru „Danice“. Povabljeni so bila vsa slovanska društva in vsa katoliška akademična društva. Povabilu so se odzvali z deputacijami slovanska akad. društva: „Zvonimir“ (hrvatsko) in „Balkan“ (bolgarsko), in nemške katol. akad. zveze: „Austria“ in „Norica“. Nekatera akad. društva so poslala opravičila in pozdrave. Navzoč je bil tudi vladni zastopnik.³⁾

Predsednik pripravljalnega odbora med. Fr. Jankovič je poročal o delovanju tega odbora in naznanil, da šteje društvo 15 ustanovnikov, 45 starešin in 12 rednih članov iz vseh slov. pokrajin.⁴⁾ Med temi dvanajsterimi člani je bilo 5 Štajercev, skoro polovica, 4 Kranjci, — poleg teh sta med letom še dva vstopila, — 2 Goričana in 1 Korošec.

Za predsednikom je govoril jur. Fr. Pavletič o programu „Danice“. Začrtal je jasno in določno „Danici“ njen program in pojasnil njeno stališče napram vsem drugim društvom. Navzočim načelnim nasprotnikom je pokazal, v čem se društvo razlikuje od drugih in v čem lahko gre skupno ž njimi.

„Danica“ je katoliško društvo“. Povdarjati je treba to zlasti akademično izobraženim ljudem, katerih velika večina je popolnoma zapadla brezverskemu toku časa, ki izkuša vero izločiti iz javnosti. Resnica je le v veri in proti tej se bori laž. „Danica“ stopa odločno

¹⁾ Slov. 1894. št. 194, 220.

²⁾ Ustanovniki so bili štirje in sicer: Peter Bohinjec, kurat v Trnjam, 30. V. 1893., dr. A. Mahnič, profesor bogoslovja v Gorici 2. I. 1894., Avg. Šinkovec, kapelan v Stari Loki 23. VIII. 1894., Andr. Kalan, stolni vikar v Ljubljani 4. IX. 1893. Starešin je štelo društvo takrat 25.

³⁾ Kolikor je razvidno iz zapisnikov, menda prvič in zadnjič.

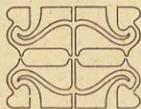
⁴⁾ Za vse društvene zadeve se sklicujem na zapisnike občnih zborov prijateljskih večerov, odborovih sej in na dopisno knjigo.

na stran vere. „Indiferentizem in neodločnost v teh najvažnejših vprašanjih človeštva imamo za veliko lahkomišelnost, kajti od njihove rešitve je odvisna usoda posameznega človeka in celih narodov. Vera ni potrebna samo prostakom, ampak še bolj olikancem, da ne izrabljajo svoje premoči. „Danica“ hoče gojiti radi tega v svojih članih versko prepričanje. V „Danici“ je prostor samo za značaje in „Danica“ ne bo zavod za preskrbljevanje kameleonov.“ Katoliška ideja bode „Daničarjem“ vodilna ideja pri vsem njihovem delovanju.

„Danica“ je akademično društvo.“ Visoki poklic akademične mladine hoče „Danica“ vedno imeti pred očmi in vzgojiti hoče narodu pravih voditeljev in buditeljev. Navduševati hoče svoje člane, da se oklepajo vede in se strokovno temeljito izobrazijo. Obenem hoče pa tudi pozornost obračati zlasti na tako važno socialno vprašanje. Akademična čast se nikakor ne da braniti z orožjem in se s krvjo pač ne da oprati, ako je omadeževana. Barbarski dvoboj „Danica“ odločno obsoja.

„Danica“ je slovensko društvo.“ Slovensko društvo je „Danica“ vkljub vsem nasprotnim klevetam. Kot slovensko društvo je pripravljeno delovati vedno in povsod skupno z vsakim Slovencem, ki dela za narod. Kot katoliki smo in moramo biti narodnjaki. „Ideje absolutne narodnosti ne razumem.“ Krepiti hoče „Danica“ v svojih članih naroden ponos. Toda ona noče prezirati vrlin tujih narodov in ne hvaliti slabosti lastnega naroda. „Daničarji“ ne bodo nikdar janičarji!“

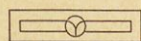
„Danica“ naj sveti slovenskemu narodu do lepše bodočnosti.¹⁾ V tem govoru je načrtana smer delovanja „Danice“. V tem okviru je skušalo društvo delati na zunaj in na znotraj. Časovne razmere so nanesle v teku desetih let, da se je sedaj ta sedaj ona stran bolj povdarjala, a nikdar ne v škodo drugim stranem.

¹⁾ Celoten govor se nahaja v „Zori“ 1 I. in. „Slovenču“ 1. 1894, št. 250.

I. del zgodovine.

I. del.

Splošni pregled.

Notranje zadeve „Danice“.

Na čelu novoizvoljenega odbora je stal mnogozaslužni med. Fran Jankovič, ki je spretno vodil v prvih dveh tečajih mlado „Danico“. Treba je bilo urediti notranje zadeve društva, preskrbeti prostorov in jih opraviti s potrebno opravo. Urediti je bilo treba čitalnico in poskrbeti, da dobi društvo s časom knjižnico. Gledati je bilo treba na to, da se člani društva med seboj spoprijateljijo, ker „Danica“ je zahtevala vedno ozko vez med svojimi člani. Le s tem, da je vsakdo vedel za družega, kaj da dela in kako da misli, moglo se je priti v okom različnim napadom, ki so imeli namen zaupanje med člani omajati in v društvo zasejati osebne prepire. Vedno se tudi tem ni bilo moči izogniti, toda vsi taki prepiri so se poravnali mirnim potom, in sloga med člani „Danice“ v teku desetih let ni bila trajno nikdar kršena.

Mnogo je seveda k temu pripomoglo zlasti skrbno in natančno izvrševanje § 2. društvenih pravil, ki se glasi: „Namen društva bodi, krepiti med svojimi člani versko in narodno zavest, znanost ter družabno življenje. V prvi vrsti je tu delovala „Akademična Marijanska kongregacija“. Že 13. januarja 1895. je pisal knezoškofijski tajnik Josip Šiška po naročilu prevzv. g. knezožkofa dr. Jak. Missie „Danici“, da namerava P. M. Limbourg S. J. s katoliškimi akademiki vsaki mesec imeti v dvorani „Zur Ente“ disertacije in da bi bilo knezoškofu zelo všeč, ako bi se jih udeleževali tudi „Daničarji“. ¹⁾ Toda šele od leta 1898. se je začela vedno bolj povdarjati potreba, da postane vsak član „Danice“ tudi ud „Congregatio acad. minor“, ki je tedaj stala pod vodstvom P. Limbourga in prirejala vsako nedeljo ob devetih v kapelici stare univerzitetne cerkve sv. mašo z govorom. Tedanji predsednik „Danice“, phil. J. Bergant je pri odborovi seji 19. oktobra 1898. prvič

¹⁾ Orig. pisma dr. arh. 1895.

opominjal člane odbora, naj delujejo na to, da postanejo vsi člani društva tudi udje kongregacije. Od sedaj naprej je redno vsak novoizvoljeni predsednik v svojem nastopnem govoru omenil veliki pomen kongregacije za notranje življenje v „Danici“. Prišlo je celo v zimskem tečaju leta 1898./99. do debate, ali naj se vsprejme pri spremembi poslovnika tudi točka, ki svetuje vsakemu članu vstopiti v kongregacijo. Tozadevni predlog phil. J. Berganta je sicer iz formalnih pomislekov propadel, vendar je zlasti tedaj nanovo vstopivši član phil. Jos. Srebrnič delal z velikim uspehom na to, da je bila zveza „Danice“ s kongregacijo najožja.

Ko je med nemškim katoliškim dijaštvom v teku časa dobila akad. zveza „Norica“ vedno večjo veljavo, je stopila v letu 1901. z „Danico“ v dogovor glede volitve kongregacijskega prefekta. V smislu tega dogovora se voli vsako drugo leto prefekt izmed članov „Danice“.

Toda že se je začela od leta 1901. naprej vedno večja pozornost obračati na ustanovitev jugoslovanske akad. kongregacije. V „Danici“ se je osnoval poseben odbor, da zbira informacije. Ker je „Danica“ bila do takrat še edino slovansko katol. akad. društvo na Dunaju in v akademični kongregaciji ni bilo razun „Daničarjev“ nobenega Slovenca, oziroma Slovana, se ta misel do danes še ni uresničila.

Kongregacija je imela pa tudi velik vpliv na zunanje odnose „Danice“, zlasti ker je vsako leto enkrat priredila skupno s „Congregatio acad. maior“ takoimenovane „sodalske večere“. Te zadeve bomo pa še obravnavali na drugem mestu.

Prezgodnja smrt odločnega pristaša „Danice“, jur. J. Jakliča je dala povod, da so se začele redno vsako leto darovati sv. maše za umrle¹⁾ in kmalu za tem tudi za žive člane „Danice“. Navadno je daroval te sv. maše kak član-duhovnik in sicer navadno v cerkvi pri oo. piaristih v VIII. okraju. Udeležba je bila oficijelna in je redno združila vse člane pri svetem opravilu.

Društvo se je tudi takoj, ko se je po številu članov nekoliko okrepilo, začelo oficijelno z znaki udeleževati se cerkvenih svečanosti, zlasti redno procesije sv. Rešnjega Telesa. Prvič se je v odboru sklenilo leta 1898. udeležiti se procesije v farni cerkvi IX. okraja, kjer so se udeleževala tudi nemška katol. akad. društva. Pozneje se je društvo udeležilo še procesij v farni cerkvi v XVIII. okraju in zadnje leto pri oo. piaristih v VIII. okraju.

Tudi predavanja v društvu so imela izpočetka ob raznih prilikah verski značaj, zlasti so se obdelavale apologetične stvari.

¹⁾ Prvič dné 24. februarja 1895.

Jako važna za izobrazbo društvenikov je bila knjižnica. V prvem tečaju izvoljeni odbor je posvetil ravno knjižnici v prvi vrsti svojo skrb. Začeti je bilo treba popolnoma iznova. Manjkalo je vsega. Že na drugem rednem občnem zboru 24. novembra 1894. se je sklenilo del glavnice porabiti v namen, da se knjižnica razširi. Gledalo se je v prvi vrsti na to, da si društvo omisli mnogo strogo znanstvenih knjig. Ker je bilo juristom menda najlažje nakupiti knjige njih stroke, se je to tudi storilo. Vendar se nam zdi danes, da se je takrat postopalo brez pravega načrta in da bi se bila dala knjižnica veliko bolje zasnovati, kakor se pa je. Še danes kaže društvena knjižnica veliko pomanjkanje onih knjig, katere bi morale akad. društvo imeti v svoji knjižnici, na drugi strani pa je veliko število taci del, ki nimajo za akademike pravega pomena.

Vkljub nedostatkom pa je število izposojenih knjig vedno bolj rastlo, zlasti so se izposojevale znanstvene knjige in pa slovenske leposlovne. Že v letu 1895. je doseglo število izposojenih knjig pri malenkostnem številu članov 159 in v letu 1902. 239.

Ker je bila večina knjig podarjenih, prišle so v knjižnice knjige, ki za akad. društvo niso bile primerne. Mnogo knjig se je radi tega izločilo že prej iz knjižnice, zlasti temeljito je pa v tem oziru postopal knjižničar phil. B. Remec v XI. tečaju. Del iz knjižnice izločenih knjig se je takrat namenil za ljudsko knjižnico, za katero je „Danica“ zbirala knjige. Definitivno je pa uredil knjižnico šele knjižničar XIII. in XIV. tečaja. Knjižnica je takrat štela 633 del. Vkljub rastočemu številu del pa izposojevanje ni rastlo sorazmerno s številom članov. Kazala se je vedno bolj potreba bralne sobe, kjer bi se knjige iz knjižnice lahko vedno izposojevale.

Glede naročanja listov se je pokazala tekom časa neka izprememba. V prvih letih si je društvo naročilo vse slovenske liste, nekaj hrvatskih in nemških. Večina jih je dohajala brezplačno, „Slov. Narod“ pa je društvo plačevalo. Tudi „Ljubljanski Zvon“ je dohajal v društvo. Med nemškimi sta bila najvažnejša lista „Vaterland“ in „Reichspost“. Pozneje je bil naročen še „Volksblatt“. Ko pa so nekateri slovenski listi začeli vedno bolj zastopati protiverske tendence in nekateri nemški vedno bolj protislovenske, so se v društvu začele ponavljati debate o „časnikarskem vprašanju“. Ena stran je bila za naročanje vseh listov, ker se je potrebno vsestransko informirati o položaju, druga je stala na stališču, da društvo nikakor ne sme podpirati nasprotnih listov, ni pa pri tem trdila, da bi jih ne bilo potrebno čitati. Društvo naj bi po mnenju teh naročalo le vedno več dobrih katoliških listov, ker bi bilo to društvu le v korist.

Merodajen za nadaljnje postopanje je bil XI. tečaj. Tedaj se je na predlog phil. A. Vadnala „Slovenski Narod“ izbacnil iz društva, „ker se društvo klanja nasvetu svojega škofa“. ¹⁾ Iz istih razlogov se je opustil tudi „Ljubljanski Zvon“.

Drugačno je bilo stališče pri nemških listih. Merodajno je bilo narodnostno vprašanje in to je ravno v zadnjem desetletju 19. stoletja postalo v celi Avstriji silno akutno. Narodni ponos, ki je tudi v „Danici“ imel vedno dovolj prostora, se je čutil naglo razžaljenega in tako je prišlo do naglih sklepov, ki so se pa pozneje, ko so se duhovi zopet pomirili, pogosto spremenili. Po treznem prevdarku so člani vselej izprevideli, da itak vsak list sedaj v tem sedaj v onem vprašanju pokaže svojo narodno barvo. Vedno pa je še lahko mogoče, da pride do nepremišljenih sklepov v tacih manj važnih vprašanjih. Za časa akutnega celjskega vprašanja se je opustila „Reichspost“, ker je pisala prenemško. Prav tako se je zgodilo v drugem slučaju z „Deusches Volksblatt“. ²⁾

Mnogo se je v teku časa tudi predavalo v društvu. Najbolj plovovit, če vpoštevamo število članov, je bil v tem oziru I. tečaj. Takrat se je osnoval slovstveni odsek, v katerem se je redno vsak teden predavalo. Ko pa je zatem začelo število društvenikov padati in je prišlo do krize v letu 1897., so tudi predavanja postala bolj redka. Po preporodu „Danice“ od leta 1898. se je v tem oziru začelo prav živahno gibanje. Posebno pozornost so člani obračali takrat na socialno in narodno-gospodarsko vprašanje. Tudi narodni prosveti se je posvetilo mnogo zanimanja. Ideja „socijalnega doktorja“ o ljudskih knjižnicah je padla pri „Daničarjih“ na rodovitna tla. Začeli so zbirati knjige in jih 300 poslali na Westfalsko med tamošnje slovenske delavce, nekaj se jih je pa poslalo med ogrske Slovence. ³⁾

Točno in zanesljivo merilo društvenega stanja je bilo cel čas njegovo glasilo „Zora“. Ob ustanovitvi „Danice“ je prenehalo glasilo liberalnega dijaštva „Vesna“, ⁴⁾ ki je pač mnogo pripomogla, da se je

¹⁾ Ljubljanski knez in škof dr. A. B. Jeglič je v svojem božičnem pastirskem listu leta 1899. opozoril svoje vernike na slabe posledice, katere ima čitanje nekaterih slov. političnih in beletrističnih listov.

²⁾ Časnikarsko vprašanje je vedno ostalo na dnevnem redu, ker društvo vsem potrebam svojih članov pri malih sredstvih nikakor ugoditi ne more. Nezadovoljnost z obstoječim je pa že star znak mladine, v prvi vrsti še zlasti akademične.

³⁾ Na drugem sestanku kršč. mislečega dijaštva dné 13. septembra 1899. je predaval „Daničar“ B. Remec o ljudskih knjižnicah. „Zora“ VI. 32.

⁴⁾ Značilno je, da vsaka struja, ki si hoče pridobiti zmago, toliko časa pridno deluje, da zmaga, potem pa postane zopet brezdelna. Tako je tudi liberalno dijaštvo v „Sloveniji“ iz strahu pred klerikalci delalo.

osnovala „Danica“; kajti opozorila je s svojimi spisi v prvi vrsti dr. A. Mahniča na nevarne ideje, ki so začele prevladovati med slovenskim dijaštvom. Že v „Rimskem Katoliku“ je obstojala dijaška priloga, v katero so dopisovali visokošolci, bogoslovci in srednješolci. Ko se je „Danica“ ustanovila, nastalo je važno vprašanje, kako naj širi svoje ideje med dijaštvom. Bilo je samo treba male inicijative, in katoliško misleče slovensko dijaštvo je dobilo svoje glasilo.

Od kod bode prišel ta migljaj, je tudi prav lahko uvideti, če se spominjamo onega, o čemur smo že v uvodu razpravljali.

V pismu z dne 31. decembra 1894.¹⁾ razvija sedaj že umrli Ignacij Kralj, prefekt v goriškem semenišču in odločen pristaš Mahničevih idej, cel načrt, kako naj bi se ustanovilo glasilo slov. katol. dijaštva. Ondi piše: „1. Da bi „Daničarji“ svoj list imeli, bi bilo dobro; med njimi samimi bi bila ožja vez, vplivali bi na srednješolske dijake in si lahko zagotovili naslednikov. „Daničarji“ bi neprestano obračali pozornost slovenskega izobraženega občinstva nase. . . . 2. Da bi spisovanje in urejevanje lista bilo lažje, bi bilo morda prav, ako bi „Daničarji“ pozvali tudi slovenske bogoslovce na sodelovanje. . . . 3. Inicijativa, poziv na akademični list bi pa moral vsekako iti od Vas „Daničarjev“. „Daničar“ bi ga moral urejevati, list bi moral veljati in biti njih duševna lastnina.“ Nadalje še natančneje označi program lista in daje nasvete gledé izhajanja lista ter predlaga ime: „Klasje slovenskih katol. akademikov.“ Priporoča tudi, naj bi se list razpošiljal za prvo skupno z „Rimskim Katolikom“.

Že 1. januarja 1895. piše²⁾ dr. A. Mahnič: „Z velikim zanimanjem sem prebral Vaše cenjeno pismo. Ne morete nam verjeti, kako nas je razveselila vest, da ste enoglasno sklenili izdajati posebno dijaško glasilo. Mi nismo s svojim predlogom, ki Vam je znan iz g. Kraljevega pisma nič družega namerjali, kakor olajšati Vam izdajanje takega glasila, ker dobro vemo, kako težko bi bilo gg. vseučiliščnikom materijelno vzdržavati tako podjetje. . . .“ Pisalo se je še nekoliko semintje; med tem pa se je pod vodstvom jur. Fr. Pavletiča prav pridno zbiralo gradiivo za prvo številko, ki je izšla že v začetku februarja 1895. in se takoj odposlala dr. A. Mahniču, da jo z „Rimskim Katolikom“ razpošlje.

Tako se je zasnova „Zora“, ki je dosedaj doživela deset letnikov, nenavadno število za dijaško podjetje. Ko jo je „Rimski Katolik“ vpeljal in je kmalu nato sam prenehal, postala je „Zora“ samo-

¹⁾ Orig. dr. arh. 1894. Iz pisma je izprevideti, da je nekdo izmed tedanjih „Daničarjev“ že moral napram gosp. Kralju izprožiti to misel, kar kaže cel slog pisma. Vendar nisem dobil o tej stvari natančnejih podatkov.

²⁾ Orig. dr. arh. 1895.

stojna in se je vkljub temu še vedno do danes razpošiljala v nad tisoč izvodih na vse kraje, kjer prebivajo Slovenci. Naročnike pa ima v vseh slojih slovenskega naroda, največ seveda med slovensko duhovščino, ki jo s svojo požrtvovalnostjo v prvi vrsti vzdržuje, in med slovenskim dijaštvom, ki se vedno zelo zanima za življenje po visokih šolah.

Pri malem številu članov je bilo naravno, da je „Zora“ zahtevala skoro vse pisateljske moči v društvu zase, zlasti, ker je večina spisov izšla iz „Danice“. Slovenski bogoslovci sicer tudi sodelujejo pri „Zori“, vendar le v mali meri in v raznih časih tudi različno. Tudi gmotno je moralo društvo „Zori“ v prvih letih večkrat priskočiti na pomoč, dasi ni prevzelo za glasilo nobenega jamstva. Natančneje se je stališče „Zore“, katero je do takrat popolnoma samostojno upravljal tačasni upravnik jur. P. Valjavec, določilo v že omenjeni dobi V. tečaja. A. Vadnal, tedanji urednik, je v svojem predlogu, da društvo prevzame za „Zoro“ jamstvo, zlasti naglašal sledeče: „Zora“ širi „Danicine“ ideje. „Zora“ pobija napade na „Danico“. Jamstvo za „Zoro“ nositi mora le „Danica“. Če preneha „Zora“, dobi preostanek „Danica“, če se „Danica“ razdruži, ostane „Zora“ samostojna. Urednik mora biti „Daničar“. Le zadnji stavek je postal sklep, jamstva „Danica“ pa ni prevzela.¹⁾ Pod spretnim urednikom A. Vadnal-om se je povspela „Zora“ v letih 1898. in 1899. na zelo visoko stopinjo. Mnogo pozornosti so vzbujali zlasti temeljiti članki o socialnem vprašanju. Pisatelji so bili po veliki večini „Daničarji“. „Zora“ je postala tako trdna vez, ki je vezala člane na društvo in je mnogo pomagala, da društveno življenje ni postalo brezplodno in da „Danica“ ni nikdar zabredla v brezdelnost.

Petje se v malem društvu radi pomanjkanja pevcev dolgo ni moglo razviti. Po slabih poskusih v III. tečaju je petje prenehalo in šele v XIII. tečaju je dobilo društvo dovolj pevskih močij,²⁾ da se je začelo redno poučevanje; do takrat so pa nekateri člani-pevci zahajali v slovensko pevsko društvo. V zadnjem tečaju je obstojal v društvu že močan pevski zbor, ki je sodeloval zlasti pri slov. katol. izobraževalnem društvu „Straža“ na Dunaju. Z gojitvijo petja je družabno življenje dobilo novih impulzov in se je začelo vedno lepše razvijati.

Prve društvene prostore je dobila „Danica“ v IX. okraju v Schlagergasse. V IX. tečaju se je preselila v XVIII. okraj³⁾ na Währingergürtel 53,

¹⁾ Stališče „Zore“ napram „Danici“ potemtakem še ni dovolj precizno izraženo in bode gotovo treba celo zadevo še enkrat natančneje obravnavati, zlasti če se financijelno stanje „Danice“ zboljša.

²⁾ V tem tečaju si je društvo tudi kupilo za pevski klub harmonij za 240 K.

³⁾ Okraj Währing se prišteva najzdravejšim delom mesta, ker leži prav visoko na severozahodni strani. Odtod se lahko prirejajo najlepši izleti v okolico, zlasti na Kahlenberg, Leopoldsberg, Nussdorf itd.

kjer je spočetkom v pritličju, nato pa v III. nadstropju imela malo stanovanje, obstoječe iz predsobe, kabineta (odborova soba s knjižnico) in glavne sobe (čitalnica). Tu je ostala „Danica“ do leta 1903., ko se je preselila bližje središču mesta v VIII. okraj, Langegase 11.

Tudi svoja privatna stanovanja so si člani redno poiskali prav v bližini društvenega stanovanja, tako da jih je včasih celo po več stanovalo v isti hiši.

V bližini se je izbrala vedno nekaka stalna gostilna, kjer so se člani shajali, se pogovarjali o raznih vprašanjih in se zabavali. V prvih letih so hodili zlasti v XVIII. okraju k „sv. Duhu“, potem pa vedno bolj k Schlagerju („zum ewigen Leben“) v Kreuzgasse, kjer je stari Schlager točil pristna avstrijska vina in jako rad poslušal petje svojih slovenskih gostov. Bili so lepi večeri pri očetu Schlagerju, katerih se vsak starejši Daničar z veseljem spominja. Ko pa je postalo število članov v zadnjih letih vedno večje, se tudi niso mogli tako polnoštevno shajati in stare navade so se opustile.

Društveni sestanki so se deloma vršili v društvenih prostorih, deloma v gostilni. Že v III. tečaju 1896. se je sklenilo, da naj se člani redno shajajo vsako nedeljo v društvu¹⁾. Vsled vedno naraščajočega števila članov se je začelo misliti na to, kako bi se dalo društveno življenje bolj osredotočiti, da bi člani imeli več prilike spoznati se med sabo. Iz te potrebe so v XV. tečaju nastali prijateljski večeri, kjer se je predavalo in so se obravnavale manj važne društvene zadeve. Vršili so se redno v gostilni.

Da bi se društvo izognilo raznim neprilikam, ki so nastale radi vstopa nekaterih visokošolcev, ki društva niso poznali, ali pa so imeli pri tem tudi svoje postranske namene, se je že v I. tečaju sklenilo uvesti neko poskušno dobo za novovstopajoče člane. V tej dobi naj bi novi člani spoznali društvo in njegove tendence in stari člani naj bi spoznali svoje tovariše. Še-le po tej dobi — dolgost izprva ni bila določena — je bilo mogoče prositi za vsprejem v društvo. Radi malega števila članov v prvih semestrih se ni zdelo potrebno strogo se držati tega pravila. Šele v XIII. tečaju se je staro določilo precizneje izrazilo in se sklenilo, da ostanejo vsi na novovstopajoči člani v dobi od enega do drugega občnega zbora „društveni gostje“, ki imajo pravico in dolžnost zahajati v društvo in se posluževati društvene čitalnice in knjižnice brez vsakih drugih obveznosti. Po preteku te dobe jih odbor, če za vsprejem vnovič prosijo, vsprejme kot redne člane. Določilo je gotovo za mir in red v društvu velikega pomena.

¹⁾ Ta sklep nam že kaže, da je moralo takrat vladati malo zanimanja za društvo.

Najvažnejša doba za „Danico“ je bila že nekolikokrat omenjena prehodna doba 1897. V V. tečaju je namreč prišlo v društvo mnogo mladih, idealnih zlasti za socijalno vprašanje se zanimajočih članov.¹⁾ Prvi člani „stare Danice“ so takrat že večinoma odšli in mlada struja je imela proste roke. V kratkem so se pokazala nasprotstva med staro bolj konservativno in mlado socijalno-napredno strujo. Načina, po katerem bi društvu vdihnili svoje misli, mladi „Daničarji“, še niso poznali, in to je povzročilo, da so se v društvu začeli prepiri, ki so pa na posled vendar razjasnili pojme in privedli mlado strujo do popolne prevlade. Že pri prvi seji predlaga med. Fr. Dolšak, naj se društvo izpremeni v „zvezo“. Ker menda nihče ni razumel, kaj naj to „Danici“ koristi, predlog tudi vsprejet ni bil. Tudi staro geslo „Danice“ ni ugajalo. Začeli so se notranji boji. Nezadovoljnost je rastle na obeh straneh, člani so izstopili. V VI. tečaju že ni bilo mogoče izpopolniti odbora. Tedaj so posegli vmes društveni častni člani in starešine. Bilo je ravno zasedanje državnega zbora. Na občne zборе so začeli redno dohajati državni poslanci, v prvi vrsti: Fr. Povše in dr. J. Krek. Zanimiva je bila zborova seja dne 11. julija 1897. Ob navzočnosti častnih članov Fr. Povše-ta in Jos. Žičkarja in drž. poslancev dr. J. Kreka, dr. I. Žitnika, Robiča in Pogačnika ter mnogo drugih starešin je priznal tedanji predsednik phil. A. Vadnal, da društvo propada. Poslanec dr. J. Krek je nato v temeljitem govoru pojasnjeval namen društva sploh in povdarjal, da se vsako društvo nahaja vedno v nekem „fieriprocesu“, ono ni nikdar dovršeno že po svojem bistvu ne, ker dovršenega društva sploh treba ni. Da se društvo zopet okrepi, je nasvetoval pogoste sestanke, kjer naj člani pridno proučavajo razna vprašanja, zlasti še posebno zanimivo socijalno vprašanje. V nadaljno debato so posegli vsi navzoči starešine in obljubili pri reorganizaciji „Danice“ svojo pomoč. Vendar proces s tem še ni bil končan.

Šele, ko je nova struja s svojim nastopom na I. sestanku krščansko-mislečega dijaštva v počitnicah leta 1897. in potem na vseslovenskem dijaškem shodu v avgustu leta 1898. pokazala svoje velike zmožnosti, se je tudi na predlog A. Vadnala z vsemi glasovi proti enemu izpremenilo staro društveno geslo. Od 27. okt. 1898. ima „Danica“ geslo: „Na delo krščansko!“ Ko je predsednik med. Fr. Dolšak koncem IX. tečaja poročal o svojem delovanju, je lahko popolno opravičeno izrekel besede: „Danica“ je prekoračila svoj embrijonalni štadij; razvoj

¹⁾ To so bili večinoma učenci sedanjega častnega člana „Danice“ dr. J. E. Kreka, ki se sploh mnogo zanima za naraščaj naših izobražencev in dela na to, da se isti vsestransko pripravi za svojo bodočo nalogo.

je vsestranski.“ Od te dobe se je število članov od leta do leta množilo, a pri tem notranje življenje ni trpelo. Kot nekak zunanji znak utrjene „Danice“ ima veljati „Naša pesem“, ki se je prvič zapela kot društvena pesem na občnem zboru 24. oktobra 1901. Besede je zložil dr. M. Prelesnik, uglasbil pa je pesem dr. E. Lampe. Prvo „Našo pesem“ je zložil že dr. Krek, drugo pa A. Medved. Istočasno z „Našo pesmijo“ dobilo je tudi društvo skupno z novoustanovljeno „Zarjo“ priročne znake: Pozlačena igla z zlatim križem in lipovim pesesom na belo-modro-rdečem polju. Novi znak naj bi bil nekaka zunanja vez organizovanega slov. katol. akad. dijaštva, dokument njegove edinosti.

Zunanji nastopi „Danice“.

Omenili smo že, kako zelo se zanima velikošolsko dijaštvo za vse pojave v našem narodnem življenju. Prvo se ogreva za nove ideje, jih v mladostnem navdušenju širi in se bori v prvih vrstah za njih zmago. Vedno je slabo znamenje za narodovo bodočnost, ako je njegova visokošolska mladina apatična, ako ne kritikuje, bodisi v še tako ostri obliki pojave njegovega javnega življenja. Naglost je znak mladega naraščaja in njegova naloga je dajati narodu novih impulzov in z mladostnim ognjem tudi starejše izkušenejše može navduševati za ideale. Zunanji nastop „Danice“ v teku desetih let nam dokazuje, da slovenska mladina še ni postala blazirana, ampak da v njenih žilah še vedno teče živahna nepokvarjena slovenska kri.

Narodnostno vprašanje je ravno v preteklih desetih letih z elementarno silo bruhnilo na dan in dijaštvo se je smatralo za poklicano to idejo širiti med narodom.

Slovensko vseučiliško vprašanje, posledica akutnega narodnostnega vprašanja, je združilo vse politične nasprotnike v skupni zahtevi in slovensko dijaštvo je v tem važnem vprašanju vedno pokazalo edinost.

Ob ustanovitvi je sicer „Danica“ pri večini slov. dijaštva zadela ob strasten odpor. Obe tedanji akad. društvi „Slovenija“ in „Triglav“ sta sklenili „Danico“ prezirati. To javno preziranje je bilo pa združeno s tihim ne ravno častnim delovanjem proti novemu društvu. Orožje je bilo podlo: Obrekovanje in častikraja. V razmotrivanje teh zadev se ne bomo spuščali. Komur je na tem, da prečita tudi ta sramotni list v zgodovini slov. dijaštva, najde dovolj gradiva v „Slovanskem svetu“ letnik 1895., kojega si je napredno dijaštvo po prenehanju „Vesne“ 1894 l. izbralo za svoje glasilo, in v „Slovenskem Narodu“ od ustanovitve „Danice“ do danes. Tudi oficijelna „Slovenija“ se ni popolnoma mogla

zdržati napadov.¹⁾ Oficijelno „Slovenija“ z „Danico“ ni občevala. Ko se je v letu 1902. započel v „Sloveniji“ nekak razdor med staro strogo liberalno-konservativno strujo in mlajšimi idealnejšimi člani, je „Slovenija“ sklenila v narodnostnih vprašanjih skupno postopati z vsemi akademičnimi društvi. Bil je pa to le formalni sklep, ker je „Slovenija“ že prej navadno tako postopala, na primer pri l. slov. vsedijaškem shodu. Odnosaji obeh društev pa se s tem niso prav nič spremenili. Oholo in nesmiselno preziranje se je zamenjalo s strastnim agitacijskim bojem, ki sedaj karakterizira naše dijaške razmere. Preustrojena „Slovenija“ je javno proglasila agitacijo kot nujno potrebno. Njeno glasilo „Omladina“, prvi letnik izšel l. 1904., je že v četrti številki začelo prav krepko zabavljati proti „Danici“. S „Triglavom“ v Gradcu „Danica“ ni imela nikakega stika.

Prvo slovensko posestrimo pa je dobila „Danica“ v slov. katoliškem akad. društvu „Zarja“ v Gradcu. Prvi slov. katol. shod je sklenil tudi resolucijo, ki izraža željo, naj bi se v Gradcu ustanovilo katoliško akad. društvo. Graški slov. katol. visokošolci so imeli proti ustanovitvi katol. akad. društva v Gradcu še na ll. slov. katol. shodu mnogo pomislekov, ki so bili več ali manj opravičeni zlasti z ozirom na razmere v Gradcu, kjer tla za katol. akad. društva niso tako ugodna, kakor na primer na Dunaju.²⁾ „Danica“ se je zelo zanimala za ustanovitev novega društva. V Gradcu je študiral „Daničin“ pristaš in nekak izvanreden član „Danice“ med. A. Breclj. Vendar dolgo ni bilo upanja, da se ustanovi novo društvo. Zlasti po ll. slov. katol. shodu se je iz „Danice“ pisalo več pisem v Gradec osobito phil. E. Jarcu. Že se je v „Danici“ mislilo, da v letnem tečaju l. 1901. ne bode nič z ustanovitvijo. Toda graški katol. visokošolci niso bili brez dela. Nepričakovano je skoro prišla vesela novica iz Gradca, da se 6. junija 1901. vrši ustanovni občni zbor slov. katol. akad. društva „Zarja“ v Gradcu. „Danica“ ni bila več osamljena, dosedaj se je povsod čutila nekako tujo. Bili so sicer „Daničarji“ z veseljem pozdravljeni gostje v nekaterih dunajskih slovanskih akademičnih društvih, zahajali so tudi v nemška katol. akad. društva, toda povsod jih je nekaj ločilo od onih. Ustanovitev „Zarje“ pa ni dala samo zaslombe „Danici“, ampak je tudi pokazala, da ideja, katero zastopa „Danica“ med dijaštvom, napreduje. Tako so umevali ta pojav

1) Primerjaj pisma v društvenem arhivu v zadevi predsednika „Slovenije“ Nagode-ta. Gospodje so se znali sicer malo častno izviti, ako se jih je prijelo. Nesreča je zadela še le leta 1903. iur. L. K., ki je za svoje preglasno kričanje pri zabavnem večeru „Zvezde“ na Dunaju: „Abzug plačani, Daničarji!“ bil z ozirom na olajševalne momente obsojen na kazen 20 K. Dokaza resnice si ni upal nastopiti.

2) Poročilo o ll. slov. katol. shodu.

tudi nasprotniki. Razmerje med obema društvoma je bilo že naprej znano. Kar je „Danica“, to je „Zarja“. Če „Daničar“ pride v Gradec, postane eo ipso že „Zarjan“ in nasprotno.

Bilo je ravno na praznik sv. Rešnjega Telesa 1. 1901., ko se je odpeljala deputacija „Danice“, broječa pet članov, v Gradec na ustanovni občni zbor.¹⁾ Do „Judendorfa“ poleg Gradca je prišla „Daničarjem“ nasproti velika večina bodočih „Zarjanov“, toda pri veliki gnječi, ki je na praznik vladala na mali postaji, smo se zgrešili in dospeli v Gradec sami. Toda tudi tu nas je že čakal za vsak slučaj „Zarjan“, ki nam je potem razkazal mesto. Zvečer smo se sešli na občnem zboru. Ni bil sijajen in mnogoštevilen zbor. V majhni sobici smo se zbrali in vsakdo je lahko spoznal vse navzoče. Po dokončanih formalitetah smo se v prijateljskem pogovoru razgovarjali o vsem. Med. J. Hubad je v imenu „Danice“ želel mnogo uspeha bratskemu društvu in ostali člani deputacije so po svojih močeh skrbeli za to, da se je ta večer sklenilo trajno prijateljstvo med „Zarjo“ in „Danico“. Vsi pomisleki, katere so nekateri v skrivnem kotu svojega srca hranili proti ustanovitvi „Zarje“, so se razpravljali in izkušali ovreči. Najboljši dokaz pa, da je bila „Zarja“ ustanovljena o pravem času in je dobila tudi prave člane, je njen napredek, ki ji je v krajšem času kakor „Danici“ zagotovil obstanek.

Tudi v Pragi 1. 1902. ustanovljeno slov. akad. društvo „Ilirija“ je stopilo z „Danico“ v prijateljske odnose, da si se ni osnovalo na isti podlagi. „Danica“ je takrat poslala „Iliriji“ pismo, v katerem se nahajajo tudi besede: „Upamo in želimo, da bi se pri resnem delu za blagor ljudstva vselej našli na istih potih...“²⁾

S slovenskim društvom „Zvezda“ na Dunaju je „Danica“ občevala prijateljsko, vendar so bili ti odnosi čisto pretrgani³⁾ vsled izzivajočega nastopa liberalnih slovenskih visokošolcev⁴⁾, ki so ob vsaki priliki izkušali žaliti navzoče „Daničarje“, zlasti še ko je „Danica“ začela vedno bolj naraščati. V zadnjem času so se odnosi napram „Zvezdi“ vsled energičnega nastopa njenega sedanjega predsednika g. veleposestnika J. Pukla zopet boljšali.

Občevanje z „Zvezdo“ opozorilo je „Daničarje“ vedno bolj na mnogoštevilne dunajske Slovence. Vedno bolj se je spoznavalo v „Danici“, da „Zvezda“ nikakor ne more pri velikem številu dunajskih

¹⁾ Pisatelj teh vrst je bil sam zraven in se z veseljem spominja lepih ur, katere je takrat preživel v Gradcu.

²⁾ Orig. pisma dr. arh. 1902.

³⁾ Tako leta 1900 in 1903.

⁴⁾ Primerjaj opombo 1 na str. 85.

Slovencev¹⁾ izpolnjevati svoje naloge. Tudi razmere v „Zvezdi“ so kazale, da to društvo ni sposobno biti edino ognjišče dunajskih Slovencev, ker je le prepogosto postalo torišče za nastope raznih liberalnih elementov med slovenskim dijaštvom. Ko je v l. 1899. vstopilo v „Danico“ več duhovnikov, katere je poslal na vseučilišče knezoškof ljubljanski, so se zlasti ti začeli brigati za delavski element med dunajskimi Slovenci. Vedno bolj je prodirala misel²⁾, da je ravno za te treba osnovati neko shajališče, da ne izgube svojega verskega čuta in svoje narodnosti. Ni bila lahka naloga raztresene slovenske delavce zbrati, vendar se je z veliko vnemo lotil te naloge phil. Fr. Rebol, kateremu se je tudi posrečilo dolgo gojeno misel uresničiti. Veliko število Slovencev se je zbralo dne 8. decembra 1903. v dvorani dunajske „Ressource“ za parlamentom na ustanovnem občnem zboru „Straže“, novega slovensko katol. izobraževalnega društva na Dunaju. „Daničarji“ so prišli vsi, tudi nekaj nasprotnikov akademikov se je prikazalo, ker pa vsled gnječe niti prostora niso dobili, so menda spoznali, da tu nič ne dosežejo in so odšli. Na čelu pripravljavnega odbora je stal „Daničar“ jur. Miha Pintar, ki je v kratkih besedah pojasnil namen shoda. Pri volitvi je bil predsednikom izvoljen starešina „Danice“, odvetniški koncipijent dr. P. M. Valjavec, v odbor je bil tudi izvoljen phil. Franc Rebol. Namen novega društva, ki je že prvi dan štelo okoli 80 članov, je pojasnil v temeljitem govoru phil. J. Grafenauer.

Najvažnejše delo novega društva je bilo, da je preskrbelo dunajskim Slovencem slovensko službo božjo³⁾, ki se vrši vsako drugo nedeljo popoldne ob pol treh v sv. Antona cerkvi v XV. okraju. Mlademu društvu je „Danica“ posvetila mnogo truda. V kratkem času je osnovala v „Straži“ mešan pevski zbor, ki svojo nalogo i v cerkvi i v društvu lepo izvršuje. Redno je tudi „Danica“ oskrbljevala predavanja na vsakomesečnih društvenih sestankih. Koncem letnega tečaja je „Straža“ s pomočjo „Danice“ priredila na odru „Češkega narodnega doma“ večjo slovensko igro, kjer so že „Stražani“ sami igrali več ulog.

„Danica“ je z ustanovitvijo „Straže“ prevzela lepo a tudi težko in trudapolno nalogo. „Daničarji“ bodo pa imeli pri svojem delu zavest, da tudi v tujini nekaj pozitivnega store za svoj narod in pri tem ostanejo ž njim v vedni dotiki, kar je za poznejše življenje velikega pomena.⁴⁾

¹⁾ Pri zadnjem štetju l. 1900 se je na Dunaju oglasilo 1192 Slovencev.

²⁾ V tem času je dobro poznal razmere dunajskih Slovencev Daničar-duhovnik phil. J. Gnidovec.

³⁾ Tudi to je zasluga phil. Fr. Rebola, ki opravlja sam slov. službo božjo.

⁴⁾ Glede ustanovitve „Straže“ primerjaj še „Zoro“ X. S. 29 ss.

„Danica“ je v svojih prvih desetih letih vedno v prvi vrsti iskala zveze s slovanskimi društvi in se rada udeležila vsake važnejše prireditve v korist slovenskemu narodu. Ko je v IV. tečaju slovenski klub na Dunaju oziroma g. J. Pukl iskal novega poverjenika za družbo sv. Mohorja, se je najprej obrnil na „Slovenijo“, ki pa te naloge ni hotela prevzeti, nato je pozval „Danico“, ki se je njegovemu pozivu brez obotavljanja odzvala. „Danica“ je to nalogo do danes izvrševala. V pismu na slov. klub z dne 13. marca 1896. nahajamo zapisane besede: „... truda se ne branimo, ako s tem komu ustrežemo in delujemo za dobro stvar.“¹⁾ L. 1901. se je poverjeništvo družbe sv. Mohorja natančneje uredilo s posebnim določilom v poslovniku, da se osebe poverjenikov ne bi preveč menjavale in bi se število udov tem bolj množilo.

„Danica“ pa ni pozabila drugega važnega slov. društva, namreč družbe sv. Cirila in Metoda. Na predlog phil. Št. Podboja se je sklenilo dne 9. dec. 1901., „da se v društvu osnuje nekaka podružnica sv. Cirila in Metoda, da vsak član „Danice“ daje po 10 v. na mesec in da polovica vsega dobička pri igrah za denar pripade družbi tako dolgo, da se nabere pokroviteljnina 200 K.“ Prvi nabiratelj je bil predlagatelj sam. V teku dveh let se je zbrala med člani samimi ona svota in l. 1904. je poslala „Danica“ družbi pokroviteljnino.

Slovensko vseučiliščno vprašanje.

Od leta 1897. postaja to vprašanje vedno bolj aktualno in zanima ne samo akademične kroge, ampak je zlasti po zaslugi slovenskega dijaštva prodrlo tudi v širše sloje našega naroda. Povod, da je to vprašanje s tako silo stopilo na dan, je še v jako živem spominu. Ko je v aprilu 1897. l. izdal ministerski predsednik Badeni znane glasovite jezikovne naredbe za Češko, se je vzdignil ves nemški tabor proti tem, nemški nadvladi v Avstriji nevarnim odredbam. V prvi vrsti je stalo seveda dijaštvo, na čelu jim njih profesorji, katerih je 70 protestiralo ta čas proti omenjenim naredbam.

Nemško dijaštvo dunajske univerze je z burnimi demonstracijami kazalo svojo nevoljo. S tem se je začelo na univerzi ono neznosno stanje, ki je tako ozko zvezano z dogodki v državni zbornici in ki je v naslednjem letu privedlo do zaključitve univerze. Nemci so kazali ta čas skrajno sovraštvo napram svojim slovanskim kolegom na univerzi. Ko so v arkadah dunajske univerze 4. julija 1897. odkrili Miklošiču

¹⁾ Orig. dr. arh. 1896.

spomenik, tedanji rektor slovenskemu dijaštvu ni dovolil položiti pred spomenik velikana med slovanskimi učenjaki venca.

Z novim šolskim letom 1897./98. se je začela pravcata revolucija na dunajski univerzi. Nemški šovinizem je začel presegati vse meje. Slovanski slušatelji so postali brezpravni. Tedanji rektor Toldt je stal popolnoma na strani najhujših nacionalcov. Dopusčal je, da so se v avli vršile demonstracije od strani nemškega dijaštva, a slovenskemu dijaštvu je prepovedal 18. novembra shod, ki pa se je potem zunaj univerze vršil po § 2. Ko pa je hotelo slovensko dijaštvo izročiti rektorju na omenjenem shodu sklenjene in v latinščini spisane resolucije, jih ni vsprejel, na kar se je šla deputacija slovenskega dijaštva pritožiti k naučnemu ministru, ki je pa tudi ni hotel vsprejeti, ker ni prišla z rektorjevim dovoljenjem.

Dne 26., 27. in 28. novembra so dosegli škandali v državni zbornici in obenem tudi v avli svoj vrhunec. Policija je oblegala univerzo, kjer so Nemci peli naravnost revolucionarne pesmi. Rektorju se je za njegov nastop ob tej priliki nemško dijaštvo dne 11. decembra zahvalilo.¹⁾ Po božičnih počitnicah so se nemiri takoj zopet začeli. Nemci so štrajkali in ko so Slovani na shodu 2. februarja proti temu protestirali, so jih Nemci drugi dan vrgli iz avle. Da naredi konec tem razmeram, je ministrstvo zaprlo vse avstrijske univerze.

V teh burnih časih so se zblížali vsi slovanski slušatelji dunajske univerze. Prenehali so vsi strankarski prepiri in začelo se je delati za organizacijo vseh slovanskih visokošolcev z namenom, da brani njihov prava na dunajskih visokih šolah, ki so postale torišče nemške oholosti. Toda do pravega uspeha slovensko dijaštvo tu ni prišlo. Komaj je bila namreč univerza zaprta in je zopet nastal mir, je cela zadeva zaspala.

Največ je pod temi razmerami seveda trpelo slovensko dijaštvo, ki ni imelo svoje univerze, ampak je vedno moralo okušati grenki sad nemške gostoljubnosti.

Ni čuda, da je v tem času zahteva po slovenskem vseučilišču bolj ko kedaj prej postala popularna ne le med slovenskim dijaštvom, ampak tudi med celim slovenskim narodom. Med dijaštvom pa se je tedaj rodila misel, med velikimi počitnicami prirediti v Ljubljani vse-slovenski dijaški shod, ki naj bi slovesno manifestiral za slovensko vseučilišče in obenem tudi slovensko javnost opozoril na to važno vprašanje. Dne 28. marca so se začeli glede tega shoda prvi dogovori. Tudi „Danica“ se jih je udeležila. Svoje stališče v tem vprašanju je

¹⁾ „Zora“ III. 144.

pa javno označila v raznih člankih v „Zori“.¹⁾ Z navdušenjem je „Danica“ pozdravila misel in do danes vedno in ob vsaki priliki tudi delala na to, da se slovenska univerza ustanovi. Ni je bilo do sedaj manifestacije za najvišjo kulturno zahtevo našega naroda, da se je ne bi „Danica“ udeležila. Na svojem občnem zboru dne 1. aprila 1898. je vsprejela „Danica“ sledečo resolucijo: „Spričo nečudenega terorizma od strani nemških dijakov, kateremu je izpostavljeno slovensko akademično dijaštvo na vseučiliščih v Gradcu in na Dunaju, in pristranskega postopanja akademičnih oblastev, dalje z ozirom na dejstvo, da ves avstrijski jug nima še svojega vseučilišča in je zlasti za nas Slovence ustanovitev slovenske univerze glede kulturno-narodnega napredka največjega pomena, pozdravlja slov. katol. akad. društvo „Danica“ z zadovoljstvom sklepe občinskega sveta ljubljanskega in deželnega zbora kranjskega v smislu ustanovitve slovenskega vseučilišča v Ljubljani in pričakuje od slovenske državnoborske delegacije, da stori vse potrebne korake v dosego tega Slovencem potrebnega kulturnega zavoda.“

O nameravanem vseslovenskem dijaškem shodu je pisala „Zora“ sledeče: „Občedijski shod v Ljubljani, ki se je lani opustil, se bo letos, kakor se kaže vresničil. Zbrani slovenski akademiki, bogoslovci²⁾ in abiturijenti bodo razpravljali o slovenski univerzi in o organizaciji dijaštva (ali preosnovi ferijalnega društva „Sava“). Pri prvi točki bomo vsi edini. Pri drugi pa ne bomo vsi edini. Eni bomo liberalni, drugi bomo klerikalni.“³⁾ Tako je tudi bilo. O tem hočemo razpravljati pozneje, sedaj pa hočemo še na kratko opisati razmere na dunajski univerzi po omenjenih dogodkih.

Tri leta je sedaj vladal mir na univerzi. Ko pa so v novembru l. 1901. začeli italijanski visokošolci z demonstracijami za italijansko vseučilišče, zbudilo je to tudi Slovence. 8. novembra so se zbrali vsi Slovani, v največjem številu seveda Slovenci in Hrvatje v avli ter vsprejeli memorandum na rektorja, v katerem se je nahajala tudi zahteva slovenskega vseučilišča. Nemci na ta nastop Slovanov niso bili pripravljeni in niso mogli proti velikemu številu Slovanov ničesar opraviti. Zgodilo se je menda prvič, da se niso maščevali nad Slovani. Poleg „Wacht am Rhein“ je mogočnejše donela slovanska himna: „Hej Slovani!“ Bila je najlepša in najdostojnejša slovanska demonstracija na

¹⁾ Primerjaj „Zoro“ IV. letnik.

²⁾ Bogoslovcev se pozneje ni še posebej vabilo in jih razun nekaterih Korošcev tudi na shod ni bilo. Debatiralo se je v pripravljalnem odboru mnogo o tem, v katero kategorijo dijaštva pravzaprav spadajo bogoslovci!

³⁾ „Zora“ IV. s. 104.

dunajski univerzi v zadnjih letih, ker je vendar enkrat pokazala solidarnost mej vsemi Slovani.

Dočim rektor pred demonstracijo deputaciji slovanskega dijaštva ni dal dovoljenja, da bi smeli Slovani prirediti javen shod o vseučiliškem vprašanju, je sedaj hitro izposloval, da se je dovolilo „Sloveniji“ prirediti v „Ressourci“ za parlamentom shod vsega slovanskega dijaštva, ki se je vršil 13. novembra 1901. Bila je to lepa manifestacija za razna slovanska vseučilišča. Osnovel se je takrat slovanski vseučiliški odsek, v katerem je bila zastopana tudi „Danica“. V njem se je zlasti razpravljalo o potrebi ožje organizacije mej slovanskim dijaštvom dunajskih visokih šol. Namen te organizacije bi imel biti varovanje pravic slovanskega dijaštva na dunajskih visokih šolah. Kakor pa je že navadno, je tudi ta odsek v kratkem mirno zaspal. Prav tako je bilo pri novih narodnostnih nemirih na dunajski univerzi v letu 1904. Nemško dijaštvo je konsekvентno in z uspehom delovalo na to, da izgine iz dunajskih visokih šol vse, kar ni nemškega. V tem letu se je to tudi na tehniki posrečilo, kjer se od tega časa naprej ne sme objaviti noben dvojezičen oklic. V vseh teh nemirih je slovansko dijaštvo pokazalo premalo vstrajnosti, ki bi edina mogla obvarovati naše pravice. Danes smo Slovenci kot narod gostje na vseh avstrijskih univerzah, kjer nam bodo, če gre po tej poti naprej, nemški dijaki v kratkem lahko prepovedali celo govoriti med seboj slovenski.

„Danica“ je v teh nemirih bila vedno na mestu. Ni imela vodilne vloge, kar ji ni v sramoto. Vodili so drugi, a privodili niso do ugodnih uspehov.

V enem slučaju pa je „Danica“ s svojo lastno inicijativo ohranila vsaj eno pravico slovanskim akademičnim društvom na dunajski univerzi. Dolgo namreč že ni bilo v navadi, da bi se slovanska društva promocij svojih članov udeleževala oficijelno s trakovi. „Danica“ se je pa te pravice ravno še v pravem času poslužila. Na občnem zboru 20. februarja 1902. se je sprožilo vprašanje oficijelnega udeleževanja promocij društvenih članov. Ko je kmalu potem promoviral bivši predsednik „Danice“ phil. Josip Srebrnič, je „Danica“ rektoratu naznanila, da se hoče oficijelno udeležiti s trakovi promocije svojega člana. Ker je takrat na univerzi vladal mir, rektor ni imel povoda, da bi ta nastop prepovedal. Tako je „Danica“ po dolgem času nemškim dijakom zopet dala priložnost si v slavnostni dvorani ogledati slovensko trobojnico. Proti pričakovanju nemško dijaštvo proti temu ni začelo dosedaj nobene akcije. Na ta nastop pa se od sedaj sklicujejo pri promocijah poleg „Danice“ tudi ostala slovanska akademična društva. Tako je „Danica“ ohranila mali znak internacijonalnosti dunajske univerze.

„Danica“ in akademična društva.

Kot slovansko društvo je „Danica“ občevala z vsemi slovanskimi akademičnimi društvi na Dunaju. Najožja vez je vezala „Danico“ s Hrvati združenimi v hrv. akad. društvu „Zvonimir“. „Zvonimir“ je poslal že na ustanovni občni zbor „Danice“ svoje zastopnike in se tudi nadalje pridno udeleževal „Daničinih“ prireditvev. Nasprotno so pa tudi „Daničarji“ radi zahajali k „Zvonimirovim“ sjednicam, kjer se je zabavni del vršil vedno po strogih križevačkih štatutih. Ko pa se je v letu 1903. začelo snovati hrv. katol. akad. društvo, so se razmere med „Zvonimirovimi“ in „Danico“ vedno bolj slabšale. Povod prvemu razporu je dala „Leonova slavnost“. „Danica“ je na to slavnost poleg Slovanov povabila tudi nekatera nemška katol. akad. društva, ki so se povabilu tudi odzvala. „Zvonimiraši“ so se takrat prvič začeli zgražati nad „internacionalizmom“ „Danice“ in so celo pismeno zahtevali od „Danice“, naj zvezo z nemškimi društvi pretrga. „Danica“ je „Zvonimiru“ pojasnila svoje stališče in zveze seve ni pretrgala. 1) Treznejši elementi v „Zvonimiru“ so premagali in so opustili ono zahtevo. Prejšnja zaupljivost je izginila.

Nadomestilo je dobila „Danica“ v hrv. katoliškem akad. društvu „Hrvatska“, ki se je osnovala leta 1903. Obe društvi stanujeta v istih prostorih in imata vse skupno. To razmerje koristi i Hrvatom i Slovincem, ker se medsebojno vedno bolj spoznavamo in na lahek način proučavamo obojestranske razmere. Ko se je zveza z „Zvonimirovimi“ začela v zadnjem času vedno bolj omejevati na samo pismeno občevanje, je postajala vez s „Hrvatsko“ tem bolj ozka. 2) „Danica“ je v teku let vedno bolj uvidevala, da more pričakovati prave zaslombe le tam, kjer vladajo ista načela in isti program.

Kot katol. akad. društvo je „Danica“ stala v prijateljskih odnosih tudi z drugimi neslovanskimi katoliškimi akademiki. Na njenem ustanovnem shodu so bile navzoče nemške katol. akademične zveze „Austria“ in „Norica“. Tedanji predsednik med. Fr. Jankovič je pozdravljajoč jih, izrekel za „Danico“ vedno merodajne besede: „Narodnost nas loči, veže nas pa katoliško načelo pravičnosti.“ Občevanje je bilo prva leta dokaj prisrčno. Redno so zahajali „Daničarji“ na prireditve nemških katoliških društev, kjer so se spoznavali z različnimi dunajskimi katoliškimi krogi in obenem z zanimivim življenjem

1) Orig. pisma v dr. arh. 1903.

2) V 19. tečaju sta se društvi pobratili in od tedaj naprej nosita predsednika pri slovesnejših prilikah trakove obeh društev.

nemškega dijaštva. Samo po sebi je umevno, da so dohajali „Daničarji“ na vse take prireditve kot zastopniki „Danice“ s slovenskim trakom, ki je v nemški družbi zbujal dokaj pozornosti.¹⁾ Nasprotno so pa tudi Nemci začetkom radi prihajali v „Danico“, zlasti oni, ki so razumeli slovenski.

Ko je pa v letu 1898. vsled že omenjenih političnih dogodkov nemški šovinizem začel presegati vse meje, se je tudi ta vez začela trgati. V zimskem tečaju leta 1897./98. so se čutili člani „Danice“ vsled skrajno nemško - nacijskega govora med. Neunteufela pri komerzu „Austrie“ žaljene, na kar je „Danica“ pretrgala občevanje z omenjenim društvom. Kmalu nato je bila tudi „Norica“ vsled pritiska drugih društev primorana v neki izjavi zatajiti vsako zvezo s slovanskimi društvami, ne da bi bila pretrganje zveze prej javila „Danici“. Vsled tega je „Danica“, ne oziraje se na opravičevalno pismo „Norice“²⁾, tudi ž njo pretrgala vsako zvezo.

Ker so pa nekateri člani nemških katol. akad. društev tudi kongreganisti, se je v kratkem že v zimskem tečaju leta 1898./99. po posredovanju tedanjega vodja kongregacije P. Ludwiga občevanje z obeh strani zopet začelo. Toda stare razmere se niso več povrnila. Nacijskega je le pregosto pri Nemcih premagal katolicizem in šibka vez je bila vedno v nevarnosti. V letu 1904. so se tudi nemška katoliška društva izjavila solidarna s postopanjem nacijskega dijaštva in sicer na način, ki se je malo ujema z njih katoliškimi načeli. Posledica je bila, da je „Danica“ zopet pretrgala zvezo z vsemi dunajskimi nemškimi katol. akad. društvami.³⁾ Danes občuje „Danica“ le še pismeno z nemškim katol. akad. društvom „Unitas“ v Černovicah. Vendar stoji „Danica“ še vedno na prvotnem principijelnem stališču, občeovati z vsakim društvom, ki ne žali njenega slovenskega in katoliškega prepričanja.

Tudi z italijanskim katol. akademskim društvom „Unione cattolica academica italiana“, ki se je na Dunaju ustanovilo leta 1897., je stopila „Danica“ takoj v prijateljsko zvezo, ki se do danes še ni pretrgala. Razmere so bile merodajne za to zvezo, ki je bila sedaj intimnejša, sedaj pa se je zopet omejila na samo formalno pismeno občevanje.

„Danica“ je vedno čutila potrebo, da je treba v boju katolištva z liberalizmom in veri nasprotnimi strujami združiti vse sile. Treba je, da se prepričani katoliki vseh narodov med seboj spoznajo in se

¹⁾ Ob neki priliki je navzočnost „Daničarjev“ dala županu Luegerju priliko, da je v svoji napitnici izrazil veselje nad prijateljskim občevanjem med Slovenci in Nemci, ker le na tak način je mogoče priti do miru v Avstriji.

²⁾ Orig. dr. arh. 1898.

³⁾ Orig. dr. arh. 1904.

med seboj pogovore o skupnih potrebah, ker zastopajo iste ideje. Narodnost pri tem ne pride v poštev. Vsled tega je „Danica“ občevala s katoliškimi Nemci in Italijani. To je tudi vzrok, da se je po svojem odposlancu jur. Jos. Dermastiu udeležila mejnarodnega kongresa katoliških dijakov, ki se je vršil leta 1900. v velikih počitnicah v Rimu.¹⁾ „Danica“ je bila tedaj edino na shodu zastopano slovansko katoliško akademično društvo. Shoda se je udeležilo po zastopnikih 12.000 katoliških akademikov. Podpredsednikom shoda je bil izvoljen Josip Dermastia, ki se je s predsednikom šel v imenu shoda poklonit sv. Očetu Leonu XIII. Sv. Oče se je ob tej priliki z zanimanjem informiral o slov. katol. akademikih. Bil je lep prizor, ko je sivi starček blagoslovil mlade akademike, ki so svečano obljubili, boriti se za idejo, katero reprezentira on. Na tem shodu, ki se ponavlja vsako leto v drugem kraju, se je tudi sklenilo izdajati mejnarodni zbornik katoliškega dijaštva. Določilo se je, da naj izhaja vsako leto in za dopisovalni jezik se je poleg drugih izbral tudi slovenski.

Preobširno zasnovana organizacija ni mogla takoj imeti uspeha; morebiti se v prihodnosti vresničijo sklepi tega shoda. Tudi za katoliško vseučilišče v Solnogradu se je „Danica“ zanimala in je od leta 1898. prispevala za njegovo ustanovitev malo svoto, katero so člani večinoma zbrali med seboj. Gmotno stanje društva in ozir na važnejše narodne potrebe je povzročil, da so se ti prispevki z letom 1903. opustili.²⁾

Slavno vladajoči papež Leon XIII. je zbujal v „Danici“ mnogo občudovanja. Člani so se zanimali za njegovo delovanje. Ob priliki njegovega jubileja leta 1903. je „Danica“ priredila dne 22. februarja dunajskim Slovencem lepo „Leonovo slavnost“. Po dolgem času je bila zopet enkrat na Dunaju sv. maša s slovenskim petjem v jezuitski cerkvi. Pel je zbor „Danice“ in zvečer se je vršil slavnostni večer, katerega se je udeležilo mnogo gostov. „Danica“ je takrat tudi poslala sv. Očetu udanostno izjavo, na kar je sprejela zahvalo sv. Očeta po kardinalu Rampollu.³⁾

Sestanki krščansko mislečega dijaštva, vseslovenski dijaški shod in II. slov. katol. shod.

Predno se ločimo od splošnega pregleda društvenega delovanja, se hočemo ozreti še na eno važno stran razvoja „Danice“. Ko

¹⁾ „Zora“ VII. s. 900.

²⁾ Navadno se je vsako leto prispevalo 20 K.

³⁾ Orig. pisma dr. arh. 1903. Sv. Oče se je tudi ob drugi priliki, ko je bil v avdienci bivši predsednik „Danice“, sedaj gojenec Germanika dr. J. Srebrnič, natanko informiral o delovanju slov. kat. akademikov in je podelil „Danici“ apostolski blagoslov.

se je namreč leta 1897. ponesrečila ideja vseslovenskega dijaškega shoda, je priredila „Danica“ v zvezi s slovenskimi katoliškimi bogoslovci in abiturijenti vkljub slabim notranjim razmeram¹⁾ I. sestanek krščansko mislečega dijaštva. Sestane se je vršil dne 28. julija v Ljubljani. Namen je bil, določiti natanko stališče slov. katol. dijaštva v važnih narodnih vprašanjih. Razpravljalo se je o sledečih točkah: 1. O narodnem vprašanju (theol. E. Zore); 2. O sodelovanju posvetne in duhovske inteligence (med. A. Breclj); 2. O socialnem vprašanju (theol. E. Lampe); 4. O leposlovnem vprašanju (abit. J. Šinkovec); 5. O položaju in organizaciji krščansko mislečega dijaštva (vet. Fr. Černe); 6. O razmerju med vero in vedo (dr. Jos. Debevec). Vsprejetih je bilo 21 resolucij. Nekatero teh resolucij so danes še ravno tako moderne kakor leta 1897. Tako se je n. pr. sprejela pri I. točki sledeča resolucija: „Obsojamo odločno vsak narodnostni fanatizem kot škodljiv lastnemu narodu in krivičen drugim. Obsojamo zlasti absolutno narodnost, ki se stavlja nad vero.“ Nadalje k točki 2.: „Akademiki in bogoslovci začno male, ljudstvu namenjene poučne brošurice pisati, razširjati in dobra katoliška društva podpirati. V ta namen se voli danes odsek, kateri urejuje in nadzoruje pisanje brošuric, katere naj zalagajo katoliška podjetja.“²⁾ K točki 3.: „Slovenski krščansko misleči dijaki priznavajo, da je socialno vprašanje splošno kulturno vprašanje, katero ne obsega le gmotnega vprašanja, ampak tudi нравno in šolsko reformo.“ Na sestanku je bilo navzočih tudi mnogo nasprotnikov, ki pa s svojimi ugovori niso niti toliko dosegli, da bi se ena resolucija ne bila soglasno vsprejela. V „Slovenskem Narodu“ so se potem v podlistku pritoževali, da so se vse priprave vršile grozno skrivnostno.³⁾ Ta sestanek je bil priprava za nastop na vseslovenskem dijaškem shodu, ki se je nato vršil leta 1898.

Ta vseslovenski dijaški shod je pokazal jasno izpremenjene razmere med slovenskim dijaštvom; pokazal je razdor, ki je nastal in katerega ni mogoče več premostiti. Navzočih bilo je samo trinajst akademikov katoliškega prepričanja, vendar se niso ustrašili duševnega boja z vsemi navzočimi, katerih je bilo okoli dvesto. Zvesti svoji obljudi, katero smo že na drugem mestu omenili, so manifestirali „Daničarji“ solidarno z vsemi za slovensko vseučilišče. Pri vprašanju o reformi ferijalnega društva „Save“, ki naj bi delovala med narodom, je prišlo do razdora. „Danica“ pripozna le narodno delo na verski podlagi, vse

1) Primerjaj opis teh razmer zgoraj.

2) Seveda je ta odsek, kakor je že navadno, zaspal. Izpoznalo se je, da se dá s podpiranjem katol. društev (predavanja) veliko več doseči.

3) „Slovenski Narod“ 1897. št 184. „Zora“ III. s. 111.

drugo ni delo, ampak razdiranje, ker mora vsako delovanje med narodom prej ali slej obračunati z verskimi nazori našega naroda. Jurist I. Šinkovic je ob tej priliki navdušeno zaklical: „Mi stojimo krepko na svojem stališču: za katoliško, socijalno in demokratično idejo!“ in drugi govornik katoliškega dijaštva med. A. Brecelj je stavil sledeči predlog: „V imenu svojih somišljenikov torej stavim naslednji predlog: „Na obče dijaškem shodu zbrani visokošolci in abiturijentje zahtevajo, naj se v „Savina“ pravila pripiše dostavek, da društvo deluje na krščanski podlagi.“ Burno ugovarjanje je sledilo temu predlogu. Zastonj je še govornik nekoliko modificiral svoj predlog, zastonj je omenil, da je to vendar oni program, katerega je leta 1897. vsprejel vseslovenski in istrsko-hrvatski shod v Ljubljani na istem mestu, torej program celega slovenskega naroda. Tudi drugi predlog istega govornika glaseč se: „Na obče dijaškem shodu zbrani visokošolci in abiturijenti naj izvolijo med seboj odsek, ki v najkrajšem času preustroji obstoječo „Savo“, ali pa sestavi načrt podobne organizacije v smislu vseslovenskega shoda“, je s trinajstimi glasovi propadel. Med splošnim razburjenjem, ko je liberalno dijaštvo uvidelo, da se klerikalci ne dajo vpreči v liberalni voz, so se slišale tudi pomenljive besede: „O krščanski podlagi nočemo nič slišati!“ Predno se je terorizirana manjšina odstranila, je izjavil še med velikanskim hrupom A. Brecelj: „Da se izognemo vsem mogočim zavijanjem, pribijem ad perpetuum rei memoriam rezultat današnjega zborovanja, kakor neovrženo dejstvo. Priznalo se je javno tudi od Vaše strani, da je edina preporna točka med nami krščanstvo. Vi ne marate na podlagi krščanstva osnovati občedijske organizacije!“¹⁾

Nato se je deputacija katoliškega dijaštva podala k knezoškofu dr. A. B. Jeglič-u in pri njem se mudečemu častnemu članu „Danice“ dr. A. Mahnič-u, škofu krškemu. Iznad knezoškofijske palače pa je takrat izginila na čast dijaškega shoda vihrajoča zastava in tedaj je naš vladika zamislil veliko misel o katoliškem konviktu in gimnaziji.²⁾

Vsi slovenski katoliški listi so odobravalni nastop male čete in sedaj šele je vsakdo lahko spoznal, kaka so pota večine našega dijaštva in kako potrebna je eksistenca slov. katol. akad. društva.³⁾

Iz lastne moči se je „Danica“ mahoma postavila v ospredje in zbudila vsestransko pozornost. „Daničarji“ so spoznali korist javnega

¹⁾ „Zora“ IV. s. 138 ss.

²⁾ „Katoliški Obzornik“ III. s. 285.

³⁾ O vsem tem primerjaj še: „Slovenski Gospodar“ 1898 št. 17., „Dolenjske Novice“ 1898 št. 17., „Glasnik“ 1898 št. 24., „Primorski list“ 1898. I. XI., „Slovenski Narod“ 1898 št. 188, 189., 192., 193., 196. Omenim tudi, da je tedaj nekaj „Daničarjev“ pisalo za „Glasnik“ članke o socijalnem vprašanju.

nastopa in ideja, katera se je porodila leta 1897., ni sedaj nikdar več zapala. Že naslednje leto se je dne 13. septembra priredil drugi sestanek krščansko mislečega dijaštva zopet v Ljubljani. Predavanja so bila to pot strogo znanstvena in predavatelji so bili zopet deloma lajiki, deloma teologi.¹⁾ Pomenljiv je bil zlasti komerz, katerega se je udeležilo krščansko socijalno delavstvo. „Zora“ piše o komerzu sledeče: „Ta večer, 13. septembra, si bo treba ohraniti v spominu. Zakaj ta večer sta obhajala bratovščino slovenski dijak in slovenski delavec. Pred vsem si ga pa bodo morali zapomniti „Daničarji“, ki so po svojem predsedniku izjavili, da hočejo iti s slovenskim delavskim ljudstvom kot enaki med enakimi v bratski slogi in nesebičnosti v duhu krščanske demokracije. Pomenljiva je bila ta izjava, sprejela se je kakor slovesna prisega . . . Bil je to slovesen trenutek in prelep večer. To je bilo dne 13. septembra l. 1899., ko je „Danica“ štela 13 članov . . .“²⁾ Že prejšnje leto se je krščansko-socijalno delavstvo na komerzu vsedijaškega shoda odločno postavilo na stališče katol. slov. dijaštva in to leto se je sklenila ona zveza med delavstvom in dijaštvom, ki kaže lepo harmonijo med slovenskim delavstvom in slovensko katoliško inteligenco. Na Slovenskem nimamo konservativne in ne krščansko-socijalne stranke, imamo pa katoliško-narodno stranko s krščansko-socijalnim programom!

Mesto tretjega sestanka leta 1900. se je vršil drugi slovenski katoliški shod, kjer je „Danica“ prvič pred zbranim slovenskim narodom javno nastopila in sprejela za svoje nastope zaslužen pohvalo.

Agitacijo za ta shod med slovenskim dijaštvom je prevzela „Danica“ in je bila v pripravljalnem odboru zastopana po šestih članih. Med resolucijami se je nahajala tudi sledeča: „Drugi slov. katoliški shod jemlje z zadovoljstvom na znanje, da se je ustanovilo na Dunaju slov. katol. dijaško društvo „Danica“, istotako z veseljem pozdravlja delovanje graških akademikov v prosep krščanskega napredka.“³⁾ Nepozabljivo je ostalo navzočim ono trenotje, ko se je na zadnjem slavnostnem shodu dvignil tedaj navzoči kardinal dr. J. Missia in v navdušenih besedah pozdravil slov. katol. dijaštvo. Burno odobravanje tisočev zbranega slovenskega ljudstva je pričalo, da je tudi med narodom „Danica“ postala priljubljena. Izvrstno je tudi uspel komerz,

1) Vse priprave za sestanke je vodila do ustanovitve „Zarje“ „Danica“ sama in je polagala posebno važnost na to, da so se tudi bogoslovci vseh slov. bogoslovnic udeležili sestanka, ker je skupni nastop zelo zbližal slovensko lajiško in duhovno inteligenco. Dopisovanja je bilo vsako leto zelo mnogo.

2) „Zora“ VI. s. 36.

3) Poročilo o II. slov. katol. shodu s. 78. Graški katol. visokošolci so takrat v Gradcu ustanovili slovensko društvo „Naprej“.

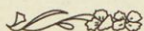
katerega je „Danica“ po katoliškem shodu priredila na starem strelišču. „Danica“ je slišala takrat mnogo hvale, kar pa je društvo le priganjalo k večjemu delu, da pribori tudi med dijaštvom svojim idejam zmago.

Nadaljni sestanki krščansko mislečega dijaštva so se vršili v letih 1901., 1902. in 1903. Predavanja so bila pri prvih dveh znanstvena in so navadno obsegala vse na univerzi zastopane fakultete. Pri tretjem se je pa program v toliko spremenil, da so se zopet postavili na dnevni red referati, kakor pri prvem sestanku. Vsprejele so se tudi nekatere resolucije zlasti ona za slovensko vseučilišče. Udeležba je pri teh sestankih stanovitno rastla in lepa sloga, ki je vladala med teologi in drugimi visokošolci, je vabila vedno večje število slovenskih bogoslovcev na te sestanke. Po sestankih se je vsakokrat vršil komerz, katerega je poleg slovenske inteligence posetilo vedno tudi veliko število slovenskega krščansko-socijalnega delavstva. S sestanki je bil združen ob lepem vremenu tudi izlet v lepe kraje slovenske domovine. Tudi na teh izletih se je izprožila marsikaka misel, ki se je pozneje uresničila.

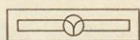
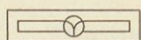
* * *

To bi bila gotovo sicer nepopolna slika razvoja „Danice“. Stroga disciplina na znotraj in pridno proučevanje dnevnih vprašanj je povzročilo enoten in samozavesten nastop na zunaj. Pogosta prilika, ki se je članom v društvu nudila, zastopati tudi v govoru lastno mnenje, je društvenike privadila debatiranju. Prav značilno je, da po omenjenem vseslovenskem dijaškem shodu leta 1898. še ni bilo tacega shoda. Ko se je nekaj sličnega nameravalo leta 1904. v velikonočnih počitnicah z ustanovnim shodom narodno-radikalnega društva „Prosvete“, prišli so kot nekak „deus ex machina“ liberalni „Savani“ in s silo preprečili ustanovni shod ter tako pripravili radikalce ob veselje, da bi v debati izdelali nazadnjaške klerikalce.¹⁾

V edinosti je moč! Tega gesla se je „Danica“ dosledno držala. Kdor ni bil za društvo, je, ali prostovoljno izstopil, ali pa prisiljen. Neslogi ni bilo v društvu prostora. Močna vez vzvišenih idej in po večini tudi osebnega prijateljstva je vezala društvenike med seboj. Ob tej vezi so se vsi sovražnikovi napadi izjalovili; zastonj so bili vsi poskusi v društvo zasejati prepir in razdor. Mogočna „Zaščitnica“ je zvesto čuvala svojo „Danico“. Doba desetih let je utrdila stališče slovenskega katol. dijaštva. V drugem desetletju je bojni klic „Danice“: Naprej do zmage!

¹⁾ Primerjaj „Omladina“ I., št. 1.

II. del.

Pregled po tečajih.¹⁾

I. zimski tečaj 1894/95.

Odbor: Predsednik, med. Fr. Jankovič; odborniki: med. Karol Pečnik, iur. V. Levičnik, jur. I. Končan, phil. Zvonimir Dokler, jur. P. Valjavec, pozneje veter. Anton Slivnik.

27. okt. ustanovni občni zbor. Navzoča društva: hrvatsko akad. društvo „Zvonimir“, bolgarsko akad. društvo „Balkan“ in nemški katol. akad. zvezi „Austria“ in „Norica“, poleg teh državna poslanca kanonik Karel Klun in vodja Fr. Povše. Fr. Pavletič govori o bistvu in pomenu „Danice“. V društvo vstopi 12 rednih članov, 15 ustanovnikov in 45 starešin. Zabavni del je namenjen dr. J. Žmavcu, ki je bil 26. oktobra „sub auspiciis imperatoris“ promoviran.

20. januarja 1895. se na občnem zboru sklene udeleževati se pre davanj P. Limbourga S. J. Število ustanovnikov in starešin se po zaslugi gg.: Zidanšek, profesor bogoslovja v Mariboru, Jos. Žičkar, župnik v Vitanju, Jos. Benkovič, kapiteljski vikar v Novem mestu, in dekan Razboršek na Bledu zelo pomnoži.

5. marca. „Danica“ se udeleži Navratilove slavnosti na Dunaju. („Zora“ I. 58)

27. marca. Promocija prvega „Danjčarja“ dr. J. Brejca.

21. marca. Občni zbor sklene, da se vsako leto čita sv. maša za umrle člane „Danice“. Povod temu sklepu da smrt Jos. Jakliča.²⁾

¹⁾ V zavesti, kako nepopolna je slika, katero smo podali v I. delu, odločili smo še dodati v II. delu nekake regeste zgodovine društva, katerih namen je, spopolniti I. del. Dobro vemo, da je nam, ki stojimo sedaj v sredi društvenega delovanja, skoro nemogoče natanko uvideti, kateri dogodki zadnjega časa so za razvoj društva največjega pomena, zato smo tudi v tem delu dogodke samo zapisali in proti koncu tudi to še samo površno. Naj bi se kdo v poznejši dobi lotil pisanja zgodovine slovenskega dijaštva, kar je že rajni pisatelj „Spomenice Slovenije“ nameraval in v Slovanskem svetu deloma tudi že začel.

²⁾ Samoposebi umevno je, da so se vsi v tem delu zapisani sklepi tudi izvedli, ako ni izrečno povedano drugače.

II. letni tečaj 1895.

Odbor: Predsednik med. Fr. Jankovič, odborniki: med. J. Plečnik, phil. Zvonimir Dokler, jur. Štefan Pregelj, theol. Blaž Brdnik, jur. P. Valjavec.

Društvo šteje 14 rednih članov, 50 ustanovnikov in 125 starešin.

Nameravana slavnost vseh dunajskih slovenskih društev v korist po potresu razrušeni Ljubljani se radi nasprotstev med društvi ne more vršiti. („Zora“ I 93.)

26. maja. Občni zbor sklene, da pristopi društvo kot ustanovnik k družbi sv. Mohorja in k družbi sv. Jeronima.

23. maja. Določi se iz društvene glavnice 200 K za knjižnico, da se nakupi več znanstvenih del.

23. junija. Na predlog med. Fr. Jankoviča se izvolita radi zaslug za slovenski narod in za „Danico“ častnima članoma dr. A. Mahnič in državni poslanec Fran Povše, in na predlog theol. Bl. Brdnika se iz istih vzrokov voli častnim članom župnik Jos. Žičkar. Oba predloga sprejme občni zbor soglasno.

25. junija. V Dornbergu na Goriškem umre prvi ustanovnik „Danice“ profesor Ignacij Kralj.

7. julija. „Danica“ posodi upravnistvu „Zore“ 60 K.

Trije člani, ki se ne pokore društveni disciplini, izstopijo na poziv predsednika.

III. zimski tečaj 1895/96.

Odbor: Predsednik, jur. Val. Levičnik, odborniki: jur. Št. Pregelj, jur. Fr. Ilovar, jur. Iv. Capuder, theol. Bl. Brdnik, jur. P. Valjavec.

29. oktobra. Občni zbor sklene nemškimi katoliškimi akademičnim društvom čestitati na njih nastopu pri rektorjevi inavguraciji. Zaradi nastopa v „celjskem vprašanju“ se list „Reichspost“ izključi iz društva. Vpeljejo se zabavni in slovstveni večeri, ki se vrše vsako nedeljo pod vodstvom Fr. Jankoviča. Vsi občni zbori se morajo odsedaj naprej vršiti v gostilni.

V društvu se začnejo pevske vaje.

Slovensko dijaštvo ni zadovoljno z razmerami v podpornem društvu za slovenske visokošolce, kjer je odbor sklenil spremeniti način oddajanja podpor in odrekel podporo vsem onim, ki se uri v borjenju. (Zora II. 126.)

15. decembra. Občni zbor zopet sklene naročiti list „Reichspost“. Pri debati o tej zadevi govorita tudi navzoča drž. poslanca K. Klun in Fr. Povše.

25. januarja. V slovstveni odsek se dovoli vstop tudi nečlanom in ker je prejšnji predsednik odseka Jankovič izstopil, se voli mesto njega predsednikom nečlan med. Jos. Plečnik.

Društvo je v tem tečaju občevalo zlasti s slov. klubom na Dunaju, z nemškimi zvezami „Norica“ in „Austria“ in s „Christlicher Leseverein“. Na občne zборе so poleg državnih poslancev zahajali tudi drugi slovenski akademiki. V teku tečaja je nekdo v avli strgal oklic „Danice“ raz desko. V društvu je med semestrom nastala nesloga med člani, ki je ovirala društveno delovanje in povzročila, da je nekaj članov izstopilo, med njimi začasno tudi bivši predsednik Jankovič. „Danica“ se je začela bližati kritični dobi.

IV. letni tečaj 1896.

Odbor: Predsednik, jur. V. Levičnik, odborniki: jur. Št. Pregelj, jur. Fr. Ilovar, jur. I. Capuder, jur. P. Valjavec in jur. Rihar.

13. marca sklene odbor vsprejeti poverjenišvo družbe sv. Mohorja od slovenskega kluba.

2. maja. Dunajsko dijaštvo protestira skupno proti proslavi madjarskega milenija („Zora“ II. 64).

31. maja. Občni zbor sprejme predlog Fr. Jankoviča, da se „Danica“ spremeni v „Zavezo“ in si nabavi čepice. Izvršitev sklepa se odloži. Radi težkoč se ta sklep sploh nikdar izvršil ni.

„Danica“ je proti koncu tečaja prvič objavila oklic na slovenske abiturijente v „Zori“ („Zora“ II. 63). Prijateljske razmere so vladale z društvi: „Zvonimir“, „Balkan“, „Akademicki spolek“, „Tatran“ (slovaško), „Bukovina“ (rusko), „Austria“, „Norica“ in „Christliche Lesehalle“.

V. zimski tečaj 1896/97.

Odbor: Predsednik, med. Fr. Jankovič, odborniki: jur. Št. Pregelj, med. Fr. Dolšak, jur. Fr. Gruber, med. Alfonz Levičnik, vet. I. Černe.

23. oktobra. Na občnem zboru stavi A. Dolšak vnovič predlog, da se „Danica“ spremeni v „Zavezo“, ki se pa sedaj odkloni. Proti predlogu govori tudi starešina društva dr. Sedej.

15. januarja se razpravlja na občnem zboru o občevanju z nemškimi akad. društvi, ki postaja vedno manjše važnosti.

21. februarja se odloči na občnem zboru stališče „Zore“ napram „Danici“. Urednik „Zore“ mora biti vedno „Daničar“.

Na zunaj je društvo nastopilo ob otvoritvi „Velikovške šole“ na Koroškem po družbi sv. Cirila in Metoda, katero je pozdravilo z brzojavko. Brzojavno je „Danica“ tudi pozdravila izvolitev A. Einspielerja koroškim državnim poslancem in imenovanje dr. A. Mahniča krškim škofom („Zora“ III. 29.). Člani so se udeležili nadalje volitev v dijaško bolniško društvo, da se zabrani židovskim dijakom dostop v odbor, niso se pa udeležili dijaških demonstracij v prilog vstaji na Kreti („Zora“ III. 45).

Nasprotno dijaštvo je začelo ostro napadati društvo z očitanjem, da dobivajo za svoje članstvo „dividende“. Predsednik „Slovenije“ g. Nagode je očital pri javni seji nekaterim slovenskim akademikom, da trgujejo s svojim prepričanjem. „Danica“ je sklenila pozvati ga najprej pismenim potom, da ponovi svojo trditev. V pismu pa se g. Nagode izgovarja, da je le rekel, da se tako govori Primerjaj „Zoro“ II. s. 86.

Razmere do drugih akad. društev so ostale iste. Pričelo se pa je občevanje z akad. društvom „Tomislav“ in s starešinstvom „Leonove družbe“ v Ljubljani.

Na občne zборе je dohajalo mnogo gostov, zlasti še drž. poslanca Fr. Povše in V. Pfeiffer ter društveni starešini, dr. Sedej, dr. Mantuani in dr. Pavletič.

V društvu samem se začne kriza. Mladi člani z društvom niso zadovoljni. V teku tečaja mnogo članov izstopi in v februarju se mora odbor na novo sestaviti, kar je vsled premalega števila članov le težko mogoče. Nov odbor: Predsednik, phil. A. Vadnal, odborniki: I. Černe, Fr. Gruber, J. Bergant, P. Valjavec. Mesto šestega odbornika mora prevzeti absolvirani modroslovec Z. Dokler. Koncem tečaja pri novih volitvah zopet ni mogoče sestaviti odbora, ker nekateri nočejo prevzeti nobenega odborniškega mesta, šele po dolgem prigovarjanju se sestavi odbor za VI. tečaj.

VI. letni tečaj 1897.

Odbor: Predsednik, phil. A. Vadnal, odborniki: jur. P. Valjavec, jur. Fr. Gruber, med. Fr. Dolšak, phil. J. Bergant.

11. maja je na občnem zboru navzočih šest državnih poslancev, ki navdušujejo člane, naj zopet začno delati v društvu, da preženo iz njega neslogo in prepir. Dr. J. Krek označi naloge društva in omenja nasproti tožbam, da društvo propada, da sploh nobeno društvo nikdar popolno biti ne more, ker se nahaja vedno v nekem „fieri-procesu“.

Predsednik Vadnal omeni prvič, da društveno geslo: „Vse za vero, dom, cesarja“, akademičnemu nepolitičnemu društvu ni primerno. Da se ta nedostatek pravi odpravi, se izvoli poseben odsek treh članov (Vadnal, Črne, Jankovič), da izpolni pravila, ki se pa pozneje razpusti.

Na dunajski univerzi pričnejo nemški dijaki z demonstracijami proti češkim jezikovnim naredbam. („Zora“ III. 79.) Rektor ne dovoli slovenskemu dijaštvu položiti venca na Miklošičev spomenik v avli dunajskega vseučilišča. („Zora“ III. 112).

Notranje društveno življenje vedno huje propada. Pričenjajo se osebni prepiri in število članov se manjša. Ob koncu tečaja ni mogoče voliti revizorjev. Le vztrajno posredovanje nekaterih starejših prijateljev društva,

posebno dr. J. Kreka, obvaruje društvo pred katastrofo. Vkljub slabemu notranjemu stanju se začne delovati za prireditev I. sestanka krščanskomislečega dijaštva in se v „Zori“ (I. III. 94.) objavi oklic na slovenske abiturijente in se jim poda nasvete glede študij. („Zora“ III. 91. ss.)

28. julija se vrši I. sestanek krščanskomislečega dijaštva v Ljubljani. Sestanek je sklicala „Danica“. Udeležnikov je nad 100. Predsednik shoda jur. V. Levičnik, podpredsednik abiturijent Dragotin Lončar. Na shodu se je vsprejelo 23 resolucij. Po shodu se je vršil komerz. („Zora“ III. 111. Slovenski Narod 1897. št. 184.)

VII. zimski tečaj 1897/98.

Odbor: Predsednik, jur. Val. Levičnik, odborniki: phil. A. Vadnal, phil. J. Bergant, jur. Iv. Šinkovic, phil. Bog. Remec, med. Ivan Hubad.

21. oktobra stavi phil. A. Vadnal prvič predlog, naj se društveno geslo: „Vse za vero, dom, cesarja“, ker za nepolitično društvo ni primerno, spremeni v geslo: „Na delo krščansko!“ Ker je pa po mnenju večine, v prvi vrsti starejših članov, ta sprememba nepotrebna in bi delala društvu le neprilike, se predlog odkloni.

18. novembra se vrši obhod slovanskega dijaštva na Dunaju, dasi od rektorja prepovedan po § 2. Shod protestira proti postopanju nemškega dijaštva v avli.

16. januarja. Občni zbor sklene po možnosti s privatnimi zbirkami podpirati odbor za katoliško vseučilišče v Solnogradu.

2. februarja. Slovani protestirajo proti stavki nemškega dijaštva, nakar jih isto vrže iz avle. Ministerstvo zaključi zimski tečaj („Zora“ IV. 29.).

4. februarja. Odbor sklene stopiti v zvezo s katoliškim češkim dijaštvom vsled pisma dr. Vondruška in se naroči na glasilo „Aletheia“.

28. marca se vrši prvi sestanek vseh slovenskih visokošolcev, da se dogovorijo o vseslovenskem dijaškem shodu.

25. marca sklene občni zbor ob priliki papeževega jubileja poslati potom dunajske nuncijature sv. Očetu udanostno izjavo.

Občni zbori so se v tem tečaju vedno lepo vršili. Dohajali so na nje mnogoštevilni gostje, državni poslanci Povše, Krek, Žičkar, Žitnik, Pogačnik, Šusteršič, Stojan in dr. Tudi razna slovanska društva zlasti hrvatsko akad. društvo „Zvonimir“ in češki „Akademicki spolek“ ter nemška akad. zveza „Norica“ so poslala pogosto svoje zastopnike. Vsled dogodkov na univerzi se je pa zveza z nemškimi katol. akad. društvi pretrgala. Tembolj so se pa vsled istih dogodkov med seboj zblížali Slovani in takrat je tudi „Slovenija“ začela oficijelno računati z obstojem „Danice“.

Društveno glasilo „Zora“ je vsled pomanjkljive uprave zagazilo v slab denaren položaj, kar je dalo povod, da se je na večih sejah tudi o tem razpravljalo. Predlagalo se je, naj bi se „Zora“ tiskala v Ljubljani, kar se pa ni sprejelo. Ostalo je vse pri starem. Vsled neznosnih razmer na dunajski univerzi je tudi „Zora“ stopila na dan z zahtevo slovenskega vseučilišča; obenem je pa ostro prijela vlado in drž. poslance, da za izboljšanje razmer na univerzi niso ničesar storili („Zora“ IV. 59, IV. 24.).

Na znotraj se je začelo društveno življenje že nekoliko boljšati. Preosnovala se je knjižnica in pomnožilo se je število listov. Da bi društvo tudi imelo svojo pesem, se je obrnilo po predlogu jur. Šinkovica na pesnika F. Medveda, da bi zložil za „Danico“ „Našo pesem“, kar je pesnik tudi storil.

VIII. letni tečaj 1898.

Odbor: Predsednik, med. A. Levičnik, odborniki: med. Fr. Dolšak, jur. Iv. Šinkovic, phil. B. Remec, jur. A. Bartol, med. I. Hubad.

1. aprila. § 33 društvenih pravil, ki se je dosedaj glasil: V slučaju, da se društvo razdruži, pripade društveno premoženje katoliškemu tiskovnemu društvu v Ljubljani, se spremeni v toliko, da v tem slučaju pripade društveno premoženje podpornemu društvu za slovenske visokošolce na Dunaju.

Istočasno se sprejme tudi že omenjena resolucija za slovensko vseučilišče v Ljubljani.

24. aprila stavi zopet A. Vadnal predlog, da se staro geslo spremeni. V debato proti predlogu poseže tudi častni član, drž. poslanec Fr. Povše, na kar se predlog odkloni.

Isti občni zbor tudi po živahni debati sklene, da „Danica“ pristopi krščansko-socijalni zvezi v Ljubljani, ker mora „Danica“ kot katoliško društvo biti tudi socijalno.

20. maja sklene odbor brzojavno čestitati nadškofu goriškemu dr. J. Missiu in knezoškofu ljubljanskemu dr. A. B. Jegliču na imenovanju.

7. junija sklene odbor, da se člani udeleže skupno procesije svetega Rešnjega Telesa v Lichtentalski cerkvi.

Razmere napram društvom so ostale stare. Z nemškimi akad. katoliškimi društvi je bila zveza pretrgana in ko je nem. kat. akad. zveza „Norica“ pisala „Danici“ neko pismo, se je isto vrnilo.

Na občne zборе so zopet redno prihajali nekateri prijatelji „Danice“ zlasti državna poslanca dr. Krek in Povše.

Na notranje se pa starejša in mlajša struja nista mogli popolnoma sprijazniti. Ko se je po živahni debati 24. aprila sprejel predlog, da društvo

pristopi h krščansko-socijalni zvezi in so pri tem padle tudi ostre besede proti naši inteligenci, ki nasprotuje socijalnemu gibanju, je odstopil tedanji predsednik in na njegovo mesto je bil izvoljen phil. J. Bergant. Kmalu nato so tudi nekateri starejši člani izstopili. Dasi je v društvu še vse vrelo, so se vendar člani dobro pripravljali za nastop na vseslovenskem dijaškem shodu v Ljubljani in je „Zora“ ravno v tem času vestno pazila na vse pojave. V „Zori“ v članku: Slovenskim abiturijentom se tedaj nahajajo besede, ki kažejo najvažnejšo idejo „Danice“: „S prepričanjem in ponosom pripadamo demokratičnemu gibanju in sicer gibanju — katoliške demokracije . . . ne bojimo se nikogar, razen Boga“. Lahko imenujemo to dobo v „Danici“ dobo krščansko-socijalne ideje („Zora“ IV. 106, 155.).

20. avgusta se vrši vsedijaški shod v Ljubljani. Navzočih nad dvesto slovenskih visokošolcev med temi 13 katoliškega mišljenja. Shod manifestira za slovensko vseučilišče; pri debati o preosnovitvi ferijalnega društva „Save“ se zavže z vsemi glasovi proti 13 predlog manjšine, da se postavi „Sava“ na stališče programa vseslovenskega in istersko-hrvatskega shoda. Na komerzu stopi kršč-socijalno delavstvo po svojem govorniku Gostinčarju na stran katoliškega dijaštva. („Katoliški Obzornik“ II. 345, III. 286; „Zora“ IV. 104, 138; „Slovenec“ 1898. št. 158, 186, 189; „Slovenski Narod“ 1898. št. 188, 189, 192, 193, 196; i. dr.)

IX. zimski tečaj 1898/99.

Odbor: Predsednik, med. Fr. Dolšak; odborniki: phil. J. Bergant, jur. A. Bartol, phil. B. Remec, jur. A. Carli, jur. Jos. Dermastia.

19. oktobra sklene odbor prirediti društven večer, da se člani pogovore o ev. izdajanju brošuric, kakor določa resolucija I. sestanka krščansko mislečega dijaštva.

27. oktobra se na prvem občnem zboru v IX. tečaju na predlog Vadnala spremeni staro društveno geslo v novô, ki slove: „Na delo krščansko!“ z vsemi glasovi proti enemu. Na istem občnem zboru se sklene naročiti več slovanskih socijalnih listov („Dělník“, „Obrana“, „Prace“, „Hrvatski radnik“). Istočasno se sprejme sledeče določilo v poslovnik: „Društvene trakove izroča predsednik novovstopivšim članom pri javnih sejah, ko so izročili znesek za trak poprej blagajniku.“ — Ko prejme novi član trak, se zaveže s tem, da seže predsedniku v roko, da bode 1. z društvenim trakom nastopal vedno dostojno in 2. da bode v slučaju izstopa vrnil trak društvu brez odškodnine. Ta sklep še danes določa formalitete pri vsprejemu novih članov.

11. novembra potrdi nižjeavstrijsko namestništvo spremembo pravil.

3. decembra sklene odbor pismeno se zahvaliti g. med. A. Brecelju v Gradcu za njegov nastop na vsedijaškem shodu v Ljubljani in mu dovoli nositi „Daničin“ trak kot izvanrednemu članu.

4. decembra sklene občni zbor redno prispevati vsako leto 20 K za katoliško vseučilišče v Solnogradu; nakar postane „Danica“ vsled dopisa z dne 7. febr. 1899. član „Kat. Universitätsverein-a“. Pozneje se je ta sklep razveljavil.

13. januarja predava jur. I. Šinkovic v „Katoliškem domu“ v Ljubljani pred zbranimi delavci o predmetu: Delo je princip kulture („Zora“ V. 37.).

7. februarja sklene odbor odpovedati staro stanovanje; društvo se na to preseli iz IX. Schlagergasse 2. II., 15 v XVIII. okr. Währingergürtel 53.

12. marca sklene občni zbor, da člani med seboj pobirajo doneske za škofove zavode v Ljubljani in se društvo knezoškofu pismeno zahvali za njegovo skrb za prospeh katoliškega dijaštva.

Ko je društvo v tem tečaju spremenilo svoje geslo in začelo posebno poudarjati idejo krščanskega demokratizma, sestavilo si je tudi nov oklic na slovenske visokošolce za avlo dunajskega vseučilišča, ki se glasi: V času, ko bije ljudstvu prijazen socializem boj z ljudstvu sovražnim liberalizmom, nečemo slovenski akademiki ostati brezdelni v narodu in zreti, kako se trgajo ljudstvu kos za kosom v čemdalje hujši meri njegove najdražje svetinje in se ga tira v nramni in gmotni pogin. Naloga naša je, da pri-skočimo po svoji zmožnosti ljudskemu gibanju na pomoč.

Ker pa je rešitev ljudstva možna le, ako se preosnuje človeška družba v krščanskem smislu, na temelju katoliške vere, zato pripadamo odločno katoliškemu ljudskemu gibanju.

Dobro vemo, za kaj se gre: gre se za bitje in nebitje slovenskega naroda!

Zavedamo se slovenskega pokolenja in s prepričanjem in ponosom pripadamo katoliško-demokratskemu gibanju. Naše geslo je: na delo krščansko! Tako mislimo najbolje pomagati slovenskemu ljudstvu, ako smo dobri katoličani — Slovenci — in demokratje! Te tri ideje so rešilne za naše ljudstvo.

„Danica“ smatra za svojo resno dolžnost, odločno zastopati zgoraj označena načela in vzgajati značajne može za prihodnje socialno delovanje med našim slovenskim ljudstvom.

Prisrčno nas bo veselilo in z veseljem bomo pozdravili vsakega slovenskega akademika, ki se priklopi našemu delu in vstopi v krog našega društva. Čas je resen, moči je treba, zato je dolžnost vsakega slovenskega katoliškega akademika, ki soglašja z nami v navedenih principih, da vstopi v naše kolo! „Danica“ je edino slovensko in slovansko akademično društvo, ki stoji dosledno na katoliškem stališču. Potreba, da naše društvo obstaja, je očitna. Zatorej: slovenski katoliški akademiki, združite se!

Ta oklic objavlja „Danica“ z malimi spremembami še vedno.

Na notranje konsolidirano društvo je v tem tečaju tudi na zunaj mnogo občevalo z drugimi društvi, zlasti s hrv. akad. društvom „Zvonimir“. Tudi z nemškimi katol. akad. društvi „Norica“ in „Austria“ se je zveza tekom tečaja ponovila, posebno radi posredovanja predsednika kongregacije P. Ludwig-a.

Na občne zборе so posebno radi zahajali državni poslanci Povše, dr. Krek in Pogačnik, poleg teh pa še tudi mnogi starešini. Društveno glasilo „Zora“ je v tem tečaju posvetilo največ pozornosti socialnemu vprašanju in si je pod urednikom phil. A. Vadnalom priborila splošno priznanje. Tudi njena uprava se je pod novim upravnikom tako izboljšala, da je že lahko povrnil društvu „Zorin“ dolg. Med zimskim tečajem se je že začelo delati za II. sestanek krščanskomislečega dijaštva s tem, da se je odbor obrnil na ljubljanske bogoslovce, ki so v pismu z dne 7. marca obljubili pri sestanku sodelovati.

Člani „Danice“ so bili v tem tečaju skoro vsi udje „Congregatio academica minor“.

Rastoče število članov pa je tudi povzročilo, da so prišli v društvo elementi, ki so imeli pri tem svoje stranske namene. Tako je prišlo, da je moral izredni občni zbor 21. novembra prvič skleniti izključitev enega člana. Da bi se „Danica“ zavarovala pred takimi dogodki, se je pri vstopu začelo bolj paziti in so se določile za vsprejem že omenjene posebne formalitete.

X. letni tečaj 1899.

Odbor: Predsednik, med. Fr. Dolšak; odborniki: phil. J. Srebrnič, jur. A. Carli, phil. B. Remec, jur. A. Cvetek, phil. A. Vadnal.

25. maja sklene občni zbor, da se „Danica“ ne udeleži vkljub vabilu dijaške razstave v Pragi, ker ima ista po došlih informacijah „napredno-husitski značaj“, pač pa se pošlje pripravljalnemu odboru statistika društva in poročilo o njegovem delovanju.

29. junija naznani predsednik občnemu zboru, da je odbor odposlal dva zastopnika društva na veliki delavski shod v Ljubljano. Na tem občnem zboru se sklene tudi oficijelno čestitati nadškofu dr. J. Missiu na imenovanju kardinalom.

V tem tečaju je t. č. knjižničar preosnoval knjižnico in poslal knjige, ki so se izločile iz knjižnice, z drugimi, katere je nabralo društvo v to svrhu, prof. J. Stritarju in dr. Pajku za „ljudske knjižnice“.

Literarni razgovori so bili izzvani po knjigi O. Zupančiča: Čaša opojnosti. Kakor vedno so se tudi sedaj mnenja delila na dve strani.

Nadaljevale so se priprave za počitniški sestanek in društvo je sprejelo povoljne odgovore od slov. bogoslovcev; ko pa se je društvo obrnilo na slov. visokošolce v Pragi, so se ti izjavili proti sestanku. „Zora“ je objavila oklic na slovenske abiturijente s posebnim ozirom na novo društveno geslo in jih povabila na II. sestanek krščanskomislečega dijaštva. („Zora“ V. 119 s., 164.)

Na notranje so se razmere ustanovile in izstopi članov so ponehali. Da se člani vedno bolj izpoznavajo med sabo, je začelo društvo prirejati oficijelne majnikove izlete. Prvi majnikov izlet je sklenil odbor prirediti v Tuln na Spodnje-Avstrijskem dne 18. aprila.

Po navadnem vsporodu je priredila „Danica“ v zvezi s slovenskimi bogoslovci 12. in 13. septembra II. sestanek krščanskomislečega dijaštva v Ljubljani. Udeležnikov je bilo okoli 100. Komerza se je posebno polnoštevilno udeležilo slov. krščansko-socijalno delavstvo. („Zora“ VI. 32.)

Za svoje izborni poslovanje v korist društva je dobil odstopajoči odbor 15. oktobra prvič od občnega zbora na predlog revizorjev absolutorij s pohvalo.

XI. zimski tečaj 1899/900.

Odbor: Predsednik, phil. A. Vadnal; odborniki: phil. L. Arh, jur. A. Cvetek, agr. R. Lampe, phil. Bog. Remec, jur. M. Lavrenčič.

15. novembra izvoli občni zbor soglasno veleč. A. Kalana častnim članom z ozirom na zasluge, katere si je stekel kot dolgoleten urednik „Slovenca“ in aktiven slovenski politik za slovenski narod, posebno še kot propagator ideje vzajemnosti med Slovenci in Hrvati in z ozirom na zasluge za društvo samo.

18. nov. sklene odbor odposlati večje število knjig na Vestfalsko med ondotne Slovence.

3. decembra sklene občni zbor, da se opusti lista „Slovenski Narod“ in „Ljubljanski zvon“, ker se društvo klanja nasvetu knezoškofa ljubljanskega.

22. februarja sklene občni zbor, da se odzove „Danica“ pozivu in vstopi v pripravljalni odsek za II. slovenski katoliški shod in odbor določi v svoji seji dne 2. marca kot delegata za odsek med. Fr. Dolšaka in med. Ant. Brecelja.

7. marca se udeleže člani društva Prešernove slavnosti na Dunaju.

Razmere „Danice“ napram drugim akad. društvom so ostale v tem tečaju nespremenjene; na občne zборе je na novo začelo dohajati italijansko katol. akad. društvo: „Unione cattolica academica italiana“. Na občne zборе so dohajali zopet pogostejše kakor pretekli tečaj razni gostje, zlasti skoro vsi katoliško-narodni državni poslanci.

Ker je število članov v tem tečaju narastlo na 22, se je tudi notranje življenje živahno razvilo. Nov element med člani so bili dijaki-duhovniki, ki so, poslani od knezoškofa ljubljanskega, da se pripravijo za profesorska mesta na škofovskih zavodih v Ljubljani, vsi vstopili v „Danico“.

V društvu je delovalo mnogo klubov in odsekov. Najživahnejše delovanje je razvijal „odsek za ljudske knjižnice“, ki je zbral 300 knjig in jih odposlal na Vestfalsko. Dvakrat na teden so se učili člani tudi v ruščini, in število predavanj se je začelo hitro množiti.

Začetkom aprila je zadela „Danico“ druga izguba od njenega obstanka. Umrli je namreč v Trstu eden njenih prvih članov, večkratni odbornik Št. Pregelj, c. kr. avskultant. V društvo je vstopil z najlepšimi nameni. Mnogo je delal na to, da se je „Danica“ prva leta obdržala na površju in je tudi po dokončanih študijah ostal v ozki zvezi z njo. V najlepši moški dobi pokosila ga je neizprosna smrt.

Koncem tečaja so začela nemško-nacijonalna društva na univerzi veliko gonjo proti katoliškim nemškim akad. društvom, ki so v tiski iskala zaslombe pri somišljenikih med drugimi narodnostimi. 16. maja se je vršil shod katoliškega dijaštva, katerega se je udeležila tudi „Danica“ („Zora“ VI. 94 s.).

XII. letni tečaj 1900.

Odbor: Predsednik, phil. Bog. Remec; odborniki: jur. Jos. Dermastia, phil. Fr. Verbic, jur. H. Ferjančič, phil. A. Vales, phil. R. Pregelj.

17. maja sklene občni zbor poslati nemškim katoliškim akademičnim društvom priznalno pismo za odločni možati nastop proti nemškemu nacijonalnemu dijaštvu.

26. maja se razpravlja na prijateljskem sestanku o prireditvi Prešernove slavnosti, ker pa je večina mnenja, da bi se „Danici“ še težko posrečilo prirediti slavnost v velikem štilu, zato se ta misel opusti. Sklene se pa poslati zastopstvo na Slomškovo slavnost na Ponikvi na Štajerskem. Na istem prijateljskem sestanku se zbirajo tudi doneski za delavce v Vevčah.

Med počitnicami se je vršil v Ljubljani II. slov. kat. shod, za katerega je „Danica“ prevzela agitacijo med slovenskim dijaštvom. V pripravljalnem odboru so bili sledeči člani „Danice“: A. Breclj, Jos. Dermastia, R. Lampe, B. Remec, I. Šinkovic, A. Vadnal. Na shodu samem so „Daničarji“ prevzeli rediteljstvo in zadnji večer je „Danica“ priredila slavnosten komerz, katerega se je udeležilo nad 500 oseb. (Poročilo o II. slov. kat. shodu.)

4. avgusta je „Danico“ zastopalo sedem članov pri Slomškovi slavnosti na Ponikvi.

5. septembra je na I. hrvatskem katoliškem shodu v Zagrebu zastopal „Danico“ jur. I. Šinkovic.

5. in 6. septembra se je vršil „mejnarodni kongres katoliškega dijaštva“ v Rimu. Vabila so se razposlala šele med počitnicami. Namen shoda je bil združiti vse katoliške visokošolce. „Danico“ je na shodu zastopal jur. Jos. Dermastia, ki je bil izvoljen podpredsednikom shoda. Sklenilo se je izdajati mejnarodni zbornik katoliškega dijaštva, dopisovalni jezik naj bi bil tudi slovenski. Častnim članom mejnarodne organizacije so bili izvoljeni sledeči Avstrijci: Dr. A. Mahnič, princ Alois Lichtenstein, P. H. Hel S. I. profesor L. Pastor. („Zora“ VII. 9 ss.)

V teku tečaja je društvo mnogo občevalo z drugimi v prvi vrsti katoliškimi akad. društvi. Občni zbori so bili navadno dobro obiskani od raznih gostov. Vedno je rad zahajal v družbo „Daničarjev“ državni poslanec dr. Jan. E. Krek.

Mnogo zastopstev pri slavnostih tujih društev ni bilo ravno v korist notranjemu delovanju v društvu, ki se je bilo pretekli tečaj prav lepo razvilo. Nadaljeval se je še poduk v ruščini, prenehalo pa je delovanje v odseku za ljudske knjižnice, zlasti ker se je videlo, da bi bilo neprimerno ustanavljati obširneje knjižnice z velikim delokrogom, ampak se je začelo povdarjati, da bi bilo primerneje poživiti že obstoječe krajevne farne knjižnice, za kar so se posebno zavzeli člani-duhovniki. Tudi v tem tečaju je društvo priredilo binkošten izlet.

XIII. zimski tečaj 1900/01.

Odbor: Predsednik, phil. Josip Srebrnič, odborniki: med. Iv. Hubad, jur. L. Pogačnik, phil. A. Pregelj, phil. I. Grafenauer, jur. A. Kralj.

18. oktobra. Vaferi Tacoli-Ledochowsky sklene občni zbor podpisati protestno resolucijo, katero je predložil društvu dunajski odsek v tej zadevi.

13. decembra priredi „Danica“ „Prešernovo slavnost“ v ožjem krogu s sledečim vspreedom: I. Zjutraj sv. maša pri oo. piaristih; II. zvečer slavnostni večer z dvema predavanjema (Lovro Pogačnik: Zakaj slavimo Prešerna? in J. Bergant: Prešern kot filozof).

13. januarja sprejme izreden občen zbor v poslovnik določilo, ki zahteva, da visokošolci, ki prosijo za vstop v „Danico“, ostanejo redoma od enega do drugega občnega zbora gostje, in šele po teku te dobe lahko prosijo za definitiven vsprejem. Ko „Slovenija“ v februarju priredi zabaven večer in povabi izrecno vse člane slovanskega seminarja, se hoče prireditve udeležiti kot član seminarja tudi neki „Daničar“, toda predsednik ga pozove, da se na svojo in na korist „Slovenije“ odstrani. („Zora“ VII. 91.)

11. februvarja priredi „Danica“ slavnostno zborovanje na čast slovenskim državnim poslancem, ki se prireditve skoro polnoštevilno udeleže. Navzoči soprogi načelnika „Slovanskega centra“ dr. I. Šusteršiča, pokloni „Danica“ kot prvi dami, ki je s svojo navzočnostjo počastila zborovanje „Danice“, lep šopek.

17. februvarja sklene prijateljski sestanek, da se priredi III. sestanek krščanskomislečega dijaštva in določi, da se razdele predavanja na sestanku po fakultetah.

18. februvarja sklene prijateljski sestanek, da se vsprejme v poslovnik sledeče določilo: Starešine morejo postati izobraženi Slovenci, ki so izšli iz društva.

10. marca sklene občni zbor, da se „Danica“ ne pridruži protestu ruskega dijaštva proti ruski vladi, zaradi njenega postopanja pri zadnjih dijaških nemirih v Rusiji, ker ima to gibanje značaj, ki se ne strinja z značajem „Danice.“ („Slovenec“ 1901. št. 102.)

11. marca določi občni zbor, da obdrži poverjenišтво družbe svetega Mohorja eden član cel čas svojega bivanja na Dunaju.

V tem tečaju je „Danica“ vedno bolj po redko občevala z neslovanskimi kat. akad. društvi, ker tudi ona niso prihajala na „Danicine“ prireditve. V društvu so se pokazali nasprotniki vsake zveze z Neslovani. Tem pogostejše so pa začeli na društvene seje dohajati slovanski gostje, zlasti Čehi, katere je še posebno z „Danico“ seznanil dr. C. Stojan, državni poslanec z Moravskega. Tudi slovenski državni poslanci so redno prihajali na važnejše zборе.

V teku tečaja se je ustanovila „Sociologische Gesellschaft“, katere namen je bil dijaštvo seznanjati s socijalnim vprašanjem s posebnim ozirom na krščansko demokracijo. Člani „Danice“ so se v začetku pridno udeleževali predavanj, toda kmalu je ta družba, kakor sploh slična dijaška društva s preširokim delokrogom, zaspala.

S slovenskim društvom „Zvezda“ na Dunaju je moralo v tem tečaju občevanje začasno prenehati, ker je pri njenih prireditvah vabljene člane „Danice“ navzoče „napredno dijaštvo“ inzultiralo in odbor ni bil zmožen, dati „Danici“ zadoščenja. Vendar se je po kratkem prenehljaju občevanje zopet pričelo.

Za notranje življenje bilo je velikega pomena, da se je zopet poživil pevski klub, kateremu je društvo kupilo ta tečaj harmonij.

Tudi literarni klub je začel živahneje delovati, kakor v nekaterih prejšnjih tečajih.

Predsednik si je v tem tečaju pri nastopu svojega mesta stavil nalogo dvigniti versko življenje v „Danici“ na kolikor mogočno visok nivo.

Zato so v tem tečaju tudi skoro vsi člani „Danice“ postali udje kongregacije, češ, „kdor hoče poznati „Danico“, mora poznati kongregacijo in če hoče biti pravi „Daničar“, mora biti prej ali slej kongreganist.“

XIV. letni tečaj 1901.

Odbor: Predsednik, jur. I. Šinkovic, odborniki: med. I. Hubad, jur. A. Kralj, phil. A. Pregelj, phil. J. Grafenauer, jur. M. Pintar.

28. aprila se sklene, da se na napade v „Slovenskem Narodu“, zlasti radi dopisa iz Prage radi sklepa „Danice“, da se ne pridruži protestu proti ruski vladi z ozirom na dijaške nemire v Rusiji, pošlje izjava v „Slovenca“, v kateri se cela zadeva pojasni in vsa tozadevna pisma objavijo. Tudi v „Zori“ se vse pojasni. („Zora“ VIII. 132 ss.)

1. junija sklene odbor, da se društvo oficijelno udeleži procesije sv. Rešnjega Telesa v farni cerkvi v „Währing-u“.

6. junija zastopa „Danico“ pet članov na ustanovnem občnem zboru slov. kat. akad. društva „Zarja“ v Gradcu. Novo društvo sklene stopiti z „Danico“ v najožjo zvezo; vse prireditve slov. kat. dijaštva se vrše od sedaj naprej le po skupnem dogovoru obeh društev. („Zora“ VIII. 150.)

17. junija sklene občni zbor s knjigarno L. Schwentner v Ljubljani napraviti pogodbo, da pošilja vse proizvode slovenske književnosti društvu na ogled.

Isti občni zbor sklene tudi napraviti za člane posebne znake, kateri se potem predlože tudi bratskemu društvu „Zarji“, da jih vsprejme za svoje. Znaki naj bi bili sredstvo, da se „Zarjani“ in „Daničarji“ bolj zavedo skupnosti in se lažje spoznajo med sabo. Oblika znakov, katero predloži B. Remec, je pozlačena igla z belo-modro-rdečim gumbom, na katerem se nahaja zlat lipov list s križem.

V avgustu mesecu zastopa phil. Jos. Srebrnič prvič „Danico“ na velegrajskem shodu slovanskih bogoslovcev.

Dne 3., 4. in 5. septembra se vrši v Ljubljani III. sestanek krščansko-mislečega dijaštva z navadnim vzporedom: I. 3. septembra pozdravni večer. II. 4. septembra; a) sv. maša pri čč. m. uršulinkah; b) zborovanje s predavanji; c) komerz. III. 5. septembra izlet. (Takrat v Vintgar.) Sestanka so se udeležili večinoma le lajiki. („Zora“ VII. 150.)

V tem tečaju so se razmere do nemških kat. akad. društev zopet izboljšale. Z „Danico“ je celo nanovo začela občeovati nemška kat. akademiška zveza „Rudolfina“.

Poleg tega je pa „Danica“ posebno živahno občevala s Čehi.

Po dokaj burni volitvi se je v tem tečaju društveno življenje na znotraj prav živahno razvilo. Pogosti izleti, kateri so pod izbornim vod-

stvom med. Iv. Hubada združili člane v lepi dunajski okolici, so mnogo pripomogli, da so se člani med seboj natanko spoznali.

Poleg tega so pa tudi ta tečaj natančneje urejeni prijateljski sestanki, ki so se vršili vsak teden enkrat in sicer navadno v gostilni, dali dovolj prilike, da se je v društvu mnogo predavalo in debatovalo.

V tem tečaju je naposled vendar dobila „Danica“ „Našo pesem“, ki je imela postati njena himna. V društvu obstoja od tega tečaja nadalje navada, da se otvori vsak važnejši občni zbor in vsaka večja prireditev z „Našo pesmijo“. Besede je zložil dr. M. Prelesnik in uglasbil dr. E. Lampe, oba starešina „Danice“.

XV. zimski tečaj 1901/2.

Odbor: Predsednik, med. I. Hubad, odborniki: phil. A. Vales, jur. A. Kralj, phil. J. Tršan, phil. R. Pregelj, jur. M. Lavrenčič.

3. novembra sklene „Danica“ udeležiti se skupnega shoda za slovensko vseučilišče in ondi predlagati sledečo resolucijo: Na bodočem slovenskem vseučilišču v Ljubljani naj se predava tudi v hrvatskem jeziku. — Rektor shoda ne dovoli na univerzi in policija ne zunaj nje.

8. novembra zasede slovansko dijaštvo avlo dunajske univerze in demonstrira za slovensko vseučilišče. Rektor obljubi deputaciji dijaštva, da hoče pri vladi izposlovati dovoljenje za shod slovanskega dijaštva.

13. novembra priredi „Slovenija“ shod, katerega se udeleži vse slovansko dijaštvo dunajskih visokih šol in odposlanci vseh slovanskih klubov državnega zbora. Vsprejme se tudi resolucija za slovensko vseučilišče. (Zora VIII. 24 s.)

22. novembra poroča predsednik, da je „Danico“ zastopal pri slavnosti blagoslovitve temeljnega kamena škofovih zavodov v Št. Vidu nad Ljubljano jur. Šinkovic, ki je udaril na kamen z besedami: Omnia ad maiorem Dei gloriam.

4. decembra priredi „Slovenija“ shod, na katerem protestira proti malobrižnosti slovenskih državnozborskih poslancev v vseučiliškem vprašanju. Ker je „Danica“ vabljen samo po članih, ne pa oficijelno kot društvo in ker se noče vtikati v politične zadeve, se shoda ne udeleži.

9. decembra sklene občni zbor, naj se v društvu osnuje nekaka podružnica družbe sv. Cirila in Metoda. Vsak član naj daje mesečno po 10 h in polovica vsacega dobička pri igrah za denar naj se daje za družbo in sicer toliko časa, da se zbere 200 K za pokroviteljino „Danice“.

20. februarja sklene občni zbor, da nastopa „Danica“ pri vseh promocijah svojih članov v slavnostni dvorani dunajske univerze s trakovi. V ta namen se odpošlje deputacija k rektorju, da mu sklep naznani.

Po dvadnevem odlogu prizna rektor „Danici“ pravico oficijelnega nastopa na univerzi, nakar „Danica“ po zastopnikih prvič s trakovi nastopi pri promociji svojega člana in bivšega predsednika phil. Jos. Srebrniča, dne 28. II. (Zora VIII. 55 s.)

24. februarja se izvoli poseben odsek, da zbira informacije glede ustanovitve jugoslovanske kongregacije. V kratkem času se spozna, da je namera še prezgodnja.

6. marca se sklene ne odzvati se povabilu narodno-gospodarskega kluba „Skala“ v Sloveniji k skupnemu delovanju, ker se je zvedelo, da povabilo ni izšlo od kluba samega, ampak da je vabilo poslal samo en član kluba na lastno roko.

18. aprila se sklene, da se počitniški sestanek tudi to leto vrši v Ljubljani, dasi so koroški bogoslovci pismeno izrazili željo, naj bi se vršil kje na periferiji.

O Veliki noči so društvo zastopali trije člani pri pogrebu odličnega pokrovitelja „Danice“, kardinala dr. J. Missia v Gorici.

Razmere društva napram drugim društvom se niso mnogo spremenile. Na novo je začelo društvo občevati s „Poljsko sodalicijo“ t. j. poljsko akademično kongregacijo. Občni zbori so vedno privabili stare obiskovalce, zlasti še češko-moravska čež. poslanca dr. Stojana in dr. Hrubana, ki sta za slovansko katoliško gibanje v zadnjih tečajih kazala mnogo zanimanja.

Izleti in prijateljski sestanki so bližali medsebojno člane. Kongregacija in duhovne vaje v Lainzu, kamor začno v tem tečaju pogostejše zahajati „Daničarji“, zlasti še po posredovanju knezoškofa ljubljanskega, skrbijo za krepljenje verskega čuta v „Danici“.

Pevski klub se vedno lepše razvija, ker se število članov pevcev vedno bolj množi.

Gmotno stanje društva, ki je bilo v zadnjih tečajih slabo, se po darežljivosti raznih podpornikov zboljša tako, da se tečaji več ne zaključujejo z deficitom.

XVI. letni tečaj 1902.

Odbor: Predsednik, jur. M. Lavrenčič, odborniki: jur. L. Pogačnik, jur. Fr. Schaubach, phil. R. Pregelj, phil. J. Grafenauer, phil. Jos. Pavlin.

V začetku tečaja se udeleži „Danica“ polnoštevilno sv. maše za umrlega kardinala dr. J. Missia.

29. maja sklene odbor na vabilo novo snujočega se slov. akademičnega društva „Ilirija“ v Pragi, pozdraviti novo društvo brzojavno, ker se članom ustanovnega občnega zbora ni mogoče udeležiti.

31. maja pošlje „Ilirija“ zapisnik ustanovnega občnega zbora in izreče željo z „Danico“ ostati v „najožji zvezi“.

22. junija odkloni občni zbor predlog, da pošljejo „Daničarji“ kot slov. kat. akad. dijaštvo brzojavko dr. I. Šusteršiču v zahvalo za njegov odločni nastop za splošno volivno pravico v deželnem zboru kranjskem, z motivacijo, da se „Daničarji“ ne mešajo v politiko.

Med počitnicam zastopata dva člana „Danico“ na velegrajskem shodu.

26., 27. in 28. avgusta se vrši v Ljubljani IV. sestanek slovenskega krščansko mislečega dijaštva z navadnim vspešnim in ob navadni udeležbi — okoli 100 udeležnikov. Projektirani izlet zaradi slabega vremena odpade. („Zora“ VIII. 153 s.)

V tem tečaju je „Danica“ največ občevala z „Zvonimirom“, manj pa z ostalimi akad. društvi. Tudi pismeno občevanje z „Zarjo“ je večkrat povzročilo pritožbe, da si obe društvi preredko sporočate svoje dogodke.

Po nenavadno burni volitvi tega tečaja in po začetnih nasprotstvih, katere je moral predsednik premagati, se je polagoma razvilo zopet staro življenje, največ so k temu pripomogla predavanja narodno-gospodarske vsebine agr. Fr. Pengova.

XVII. zimski tečaj 1902/3.

Odbor: Predsednik, phil. J. Grafenauer, odborniki: jur. Fr. Schaubach, phil. A. Sušnik, forest. A. Dagarin, med. A. Razbergar, phil. Fr. Porenta.

2. novembra sklene odbor z ozirom na sklep odbora slov. društva „Zvezde“ na Dunaju, da se odsedaj tudi „Daničarji“ udeležujejo brez trakov prireditvev omenjenega društva, kakor ostali slovenski akademiki.

V sredi novembra priredi „Danica“ katoliškonarodnim državnim poslancem zabavni večer.

22. januarja predlaga phil. Fr. Rebol sledeči predlog: „Danica“ poskrbi, da se ustanovi na Dunaju slovensko društvo, kjer bi se vršila poljudno-znanstvena predavanja in predavanja o verskih stvareh, ker se o „Zvezdi“ ne more trditi, da bi stala na krščansko-socijalnem temelju in tudi ni vsem dostopna; ustanovi naj se odsek, ki preskrbi vse potrebno.“

Poslanec J. Pogačnik podpira predlog in kaže zlasti na velik delokrog med „slovenskimi kostanjarji“. Predlog se sprejme.

29. januarja govori na prijateljskem sestanku med. Schwarz, predsednik akademične podružnice katoliške šolske družbe (Katholischer Schulverein) o nalogah tega društva in priporoča „Daničarjem“ kot katolikom pristop. Predsednik „Danice“ mu na to odgovarja rekoč, da imamo Slovenci že sami prav tako katoliško šolsko družbo v družbi sv. Cirila in Metoda, katero moramo v prvi vrsti podpirati, a pristopa se lahko na

Dunaju tudi katoliški šolski družbi, ako je kdo obenem tudi že član Ciril in Metodove družbe.

Na istem sestanku se tudi sklene dostojno proslaviti 25 letnico papeževanja Leona XIII. Program „Leonove slavnosti“ je: 1. slovenska peta sv. maša v kapelici Marijanske kongregacije. (Pevski zbor „Danice“) 2. slavnostni večer. Slavnost se vrši 19. februvarja ob udeležbi nekaterih dunajskih Slovencev, ki so se zlasti radi udeležili slovenske Pete sv. maše, kar je „Daničarje“ še bolj potrdilo v njih nameri, preskrbeti dunajskim Slovencem slovensko službo božjo. Na svojo udanostno izjavo je sprejela „Danica“ od sv. Očeta apostolski blagoslov.

4. aprila obsodi sodišče jur. L. K. radi klica: „Abcug, plačani Daničarji!“ na 20 K globe.

V teku tečaja je prišlo do razpora s hrv. akad. društvom „Zvonimir“ radi njegove zahteve, da naj „Danica“ prekine vsako občevanje z neslovenskimi kat. društvi, posebno pa še, ker se je o tem času začelo snovati hrv. kat. akademično društvo.

Na drugi strani pa se je v akad. društvu „Sloveniji“ dovršil razdor med dvema strujama. Strogi liberalci, ki so bili odločno zoper vsako zbližanje z „Danico“ in so celo v vseučiliškem odseku, ki se je v XV. tečaju med slov. dijaštvom osnoval, izjavili, da nočejo sedeti skupaj z ljudmi „ki gledajo v Salzburg“, so se ločili in osnovali svoje društvo „Sava“.

XVIII. letni tečaj 1903.

Odbor: Predsednik, phil. J. Grafenauer, odborniki: jur. A. Kralj, jur. M. Pintar, jur. A. Vagaja, med. A. Razbergar, phil. V. Marinko.

15. maja sklene odbor udeležiti se manifestacijskega shoda slovenskega dijaštva za slov. vseučilišče brez trakov, ker je del slov. dijaštva izjavil, da ne pride na shod, ako se „Danica“ shoda udeleži s trakovi.

20. maja predloži na prijateljskem sestanku phil. Fr. Rebol pravila slov. kat. izobraževalnega društva „Straža“ na Dunaju, ki se odobre, a ustanovitev društva se preloži na prihodnji tečaj.

28. junija se sklene napraviti društvene razglednice in poiskati za društvo novo stanovanje, ki mora biti bližje sredini mesta in drugim visokim šolam.

V juliju se udeleži osem članov velegrajskega shoda.

24. in 25. avgusta se vrši v Ljubljani IV. sestanek slov. krščansko mislečega dijaštva. Poleg predavanj so bili na dnevnem redu tudi referati in resolucije za slov. vseučilišče. („Zora“ IX. 155 ss.)

V teku tečaja se je ustanovilo hrvatsko katol. akademično društvo „Hrvatska“, ki je že od začetka skupno stanovala z „Danico“

XIX. zimski tečaj 1903/04.

Odbor: Predsednik, ing. Fr. Vrhovnik, odborniki: phil. J. Grafenauer (pozneje V. Marinko), jur. J. Jerič, phil. Fr. Porenta, phil. Zdr. Bergmann, jur. Feri Tomažič.

8. decembra se udeleži „Danica“ polnoštevilno ustanovnega zbora slov. kat. izobraževalnega društva „Straža“ na Dunaju. Shod otvori jurist M. Pintar, pravila prečita phil. J. Grafenauer, predsednikom je izvoljen odvetniški koncipijent dr. P. Valjavec, starešina „Danice“. Društvo si stavi nalogo, v ozki zvezi z „Danico“ skrbeti za izobrazbo in zabavo svojim članom in s poučevanjem otrok dunajskih Slovencev v slovenščini preprečiti ponemčevanje Slovencev.

Vsled nemirov na dunajskih visokih šolah se začasno prepove nemškimi društvom objavljati oglase prireditve v avli. Rektorat tehnike odzame „Danici“, „Sloveniji“ in „Zvonimiru“ „wegen grober Übergriffe“ pravico objavljati oglase na tehnikah. Pod onim izrazom je umevati le dogodek, da je ob priliki nemirov na univerzi na deske omenjenih društev nekdo s kredo zapisal: „Jutri vsi v avlo!“ („Vaterland“ 1904, št. 102.)

Koncem tečaja razveljavi rektorat univerze za isto izjemne naredbe, ki preprečijo vse nadaljne demonstracije.

XX. letni tečaj 1904.

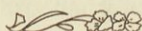
Odbor: Predsednik, phil. K. Capuder, odborniki: jur. Fr. Schaubach, jur. F. Tomažič, phil. F. Porenta, phil. L. Vagaja, jur. F. Merala.

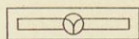
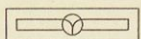
Novi odbor je prevzel nalogo poskrbeti vse potrebno za slavnostno praznovanje desetletnice.

Poleg tega pa je moral z vedno večjo pazljivostjo zasledovati razne nakane narodno-radikalnega dijaštva, ki je z vsemi sredstvi agitiralo zase in izkušalo pri vsaki priliki izrabiti slov. katol. dijaštvo.

Svoje zastopnike je društvo poslalo na vseslovanski dijaški shod v Prago o Binkoštih in začetkom junija je bilo zastopano po več članih na vseslovenskem mladeniškem shodu na Brezjah.

Po nemirih koncem preteklega tečaja je „Danica“ pretrgala že takrat zvezo z nem. katol. akad. društvu na Dunaju, ker so se ista popolnoma pridružila vsem zahtevam nem. nacionalcev v vprašanju ohranitve nemškega značaja dunajske univerze. Vsaka zveza z Nemci na Dunaju je s tem ob zaključku prvega desetletja pretrgana. „Danica“ pa ima na svoji strani dve slovanski sestre: „Zarjo“ in „Hrvatsko“!

I. Predavanja, referati in resolucije sestankov krščansko mislečega dijaštva.

I. sestanek dne 28. julija 1897. v Ljubljani.

I. *O narodnem vprašanju.* (Poročal theol. I. E. Zore.)

1. Narod svoj moramo ljubiti, to nam vелеva naravni čut, razum in sv. vera sama. Obsojamo tedaj odločno frazo: klerikalec rekte katoličan je nujno brezdomovinec.

2. Obsojamo odločno vsak narodnostni fanatizem kot škodljiv lastnemu narodu in krivičen drugim. Obsojamo zlasti absolutno narodnost, ki se stavlja nad vero.

3. Zahtevamo za vse narode ravnopravnost, da se torej dejansko uresniči 19. člen državnega temeljnega zakona.

4. Rešitev za narodni obstanek naj se išče v katoličanstvu in slovanstvu.

II. *O sodelovanju posvetne in duhovske inteligence.* (Poroč. med. A. Breclj.)

1. Akademiki in bogoslovci se kolikor mogoče približajo srednjesholcem višjih razredov, jih z dobrim zgledom navajajo h krščanskemu življenju in pridnemu učenju, zlasti pa v njih vnemajo z vso skrbnostjo veselje in zanimanje za modroslovje in jih po svoji moči podpirajo v učenju modroslovja.

2. Akademiki in bogoslovci obljublamo katoliška glasila, osobito pa svoje glasilo „Zoro“, vsestransko podpirati s tem, da skrbimo za dobre spise v listih in s tem, da jih pridno širimo v vse kroge.

3. Akademiki in bogoslovci začno male, ljudstvu namenjene poučne brošurice pisati, razširjati in dobra katoliška društva podpirati. V ta namen se voli danes odsek, kateri urejuje in nadzoruje pisanje brošuric, katere naj zalagajo katoliška podjetja.

III. *O socialnem vprašanju.* (Poročal theol. E. Lampe.)

Slovenski krščansko misleči dijaki izjavljajo:

1. da hočejo delovati v vsem javnem življenju proti pogubnim naukom liberalizma in socialne demokracije;
2. da priznavajo za vodilna načela v socialnem vprašanju načela katoliške vere;
3. priznavajo, da je socialno vprašanje splošno kulturno vprašanje, katero ne obsega le gmotnega vprašanja, ampak tudi нравno in šolsko reformo;
4. odločno ugovarjajo proti temu, da bi se pri nas pod krščansko-socialnim imenom vtihotala v politiko breznačelnost.
5. Vsi slovenski izobraženci naj z vsemi močmi združeni delujejo na to, da se med ljudstvom izvede prava, krščansko socialna organizacija ter s tem odpravi krivični, kapitalistični družabni red.

IV. *O leposlovnem vprašanju.* (Poročal abit. I. Šinkovic.)

1. Obsojamo odločno narodu škodljivo in človeka skrajno nedostojno pisanje slovenskih takozvanih „modernih“ leposlovcev, materijalistov in obžalujemo, da je slovenski narod tako nesrečen, da ima tudi on v svoji sredi zastopnike surovega naturalizma.
2. Pozivljajo se vsi dijaki leposlovci, da podpirajo umetnost v katoliških časopisih in knjigah, ki goje leposlovje za ljudstvo pisano.

V. *O razmerju med vero in vedo.* (Poročal phil. dr. J. Debevec.)

1. Zastopnikom vere in vede bodi naloga: Obvarovati narodu vero v Boga in ohraniti mu svetinjo нравnega življenja. (Po Jagičevih besedah „Cvetje“, V. 9.)
2. Da se ohrani živa zveza med vero in vedo, priporoča se
 - a) bogoslovcem, da goje poleg bogoslovja še kako drugo stroko človeškega znanja, v kateri naj skušajo pridobiti si kar mogoče veliko dovršenost,
 - b) gospodom akademikom pa se priporoča, da poleg svoje stroke začno gojiti zlasti krščansko modroslovje, pred vsem pa, da prouče kar najtemeljiteje in kar najprej kako apologijo krščanstva (Weiss ali Hettinger).

VI. *O položaju in organizaciji krščansko mislečega slov. dijaštva.* (Poročal vet. Fr. Černe.)

1. Povsod naj se skušajo sedanje državne srednje in višje šole preosnovati v krščanskem duhu; kjer pa to ni mogoče, naj katoličani skušajo ustanavljati katoliške visoke in srednje šole, zlasti naj pa dijaki širijo to idejo med ljudstvom.

2. Prostost poduka na visokih šolah naj se razširi v krščanskem smislu.

3. Na vseh visokih šolah naj bodo pouk in izpiti brezplačni.

4. Zavode, kakor „mensa academica“ in jednake naj sprejme država v svojo skrb.

5. Dovoli naj se popolna svoboda zborovanja in ustanavljanja društev.

6. Krščansko misleči dijaki naj bodo člani vedno le odločno krščanskih ali katoliških društev, ker vsako polovičarstvo škoduje. Kjer pa takih še ni, naj se skušajo, kakor hitro mogoče ustanoviti.

(Prepis iz „Zora“ III. 125.)

II. sestanek, dne 13. septembra 1899 v Ljubljani.

I. Theol. Škubic Anton: *Nematerijalnost duše.*

II. Jur. Šinkovic Ivan: *Rimsko pravo in srednjeveški družabni red.*

III. Phil. Srebrnič Josip: *Pomen geografske lege za razvoj človeštva.*

IV. Phil. Remec Bogumil: *Ljudske knjižnice.*

V. Med. Breclj Anton: *Alkoholizem pa socialno vprašanje.*

(„Zora“ VI. 32.)

III. sestanek, dne 4. septembra 1901 v Ljubljani.

I. Theol. Lončarič Josip, Maribor: *Neminljivost katoliške cerkve.*

II. Jur. Dermastia Josip: *Cerkveni elementi v srednjeveškem pravu.*

III. Phil. Grafenauer Janko: *Hrvaška književnost v Dubrovniku.*

IV. Phil. Bergant Jakob: *Važnost umetniške naobrazbe.*

V. Agron. Pengov Fran: *Harmonija med delom in kapitalom.*

(„Zora“ VII. 22 s.)

IV. sestanek, dne 26. in 27. avg. 1902 v Ljubljani.

I. Theol. Zajc Fran, Ljubljana: *O razmerju med religijo in moralo.*

II. Med. Hubad Ivan: *O homeopatiji.*

III. Jur. Lavrenčič Matija: *Civilni zakon.*

IV. Theol. Kozelnik I., Celovec: *Cerkvena uprava inkvizicije v svitu resnice in pravice.*

V. Phil. Kolenec Fran: *Vulkanizem.*

(„Zora“ VIII. 153 ss.)

V. sestanek, dne 25. avgusta 1903 v Ljubljani.

I. Theol. Terseglav Fran: *O idealnosti cerkve in nauka Pavlovega z naukom in cerkvijo, kakršno je zasnoval Kristus.*

II. Phil. Rabuza Anton: *O arheoloških raziskavanjih na Kranjskem.*

III. Mech. Remec Vladimir: *O tokovih visoke napetosti in frekvence.*

IV. *Slovensko vseučilišče.* Poroča phil. Vinko Marinko.

Sprejele so se sledeče resolucije:

1. Slovensko katoliško akademično dijaštvo združeno s katoliškim učiteljstvom Slomškove zveze, zbrano na svojem V. sestanku dne 25. avgusta 1903, zahteva, da se čim preje ustanovi v Ljubljani slovensko vseučilišče. Takoj pa naj visoka vlada ustanovi pravno fakulteto in prizna ljubljanski bogoslovni značaj in pravico bogoslovne fakultete ter s tem pokaže, da ima resno voljo ustanoviti polagoma celo vseučilišče.

2. Slovensko katol. akad. dijaštvo priznava sicer avstrijskim Italijanom pravico do lastnega vseučilišča, protestira pa kar najenergičnejše proti temu, da bi se laško vseučilišče ustanovilo na slovenskem ozemlju v Trstu ali Gorici.

3. Slovensko katol. akad. dijaštvo izraža jugoslovanskim poslancem priznanje za njihov trud, da se ustanovi v Ljubljani slov. vseučilišče ter izraža nado, da bodo v bodoče delali z vsemi silami na to, da se to vprašanje za nas čim prej ugodno reši.

4. Slovensko katol. akad. dijaštvo izraža nado da bodo vsi slovenski akademiki brez razločka složno nastopali v tem važnem narodnem vprašanju.

5. V Ljubljani naj se skliče v prihodnjih velikih počitnicah shod vseh slovenskih akademikov z edinim programom: slovensko vseučilišče.

V. *O našem programu.* Poroča phil. Janko Grafenauer.

II. Odlok državnega sodišča na pritožbo snovateljev „Danice“ proti odloku c. kr. ministerstva notranjih zadev z dne 24. sept. 1893.

Z. 392 ex 1893.

R. G.

Im Namen Seiner Majestät des Kaisers!

Das k. k. Reichsgericht hat nach der am 11. Jänner 1894 gepflogenen öffentlichen Verhandlung, bei welcher gegenwärtig waren, als:

Vorsitzender:

der Präsident des k. k. Reichsgerichtes Dr. Joseph Unger;

Stimmführer:

Dr. Adolf Exner, Dr. Vinzenz Ritter von Haslmayr-Grasseg, Dr. Anton Hasslwanger, Dr. Anton Freiherr von Hye-Glunek, Dr. Anton Randa, Dr. Anton Rintelen, Franz Schmid, Dr. Josef Stöger, Dr. Josef Suppan;

Schriftführer:

Dr. Karl Hugelmann;

über die von dem Herrn Franz Janković, Stud. Med. und Genossen durch den Advokaten Dr. Johann Lenocho sub präs.: 9. Oktober 1893, Z. 327/R. G., bei dem Reichsgerichte eingebrachte Beschwerde und das darin gestellte Begehren um ein Erkenntniss des Reichsgerichtes, dass durch die Entscheidung des k. k. Ministeriums des Innern vom 24. September 1893, Z. 20.350, eine Verletzung des verfassungsmässig gewährleisteten Rechtes, Vereine zu bilden, stattgefunden habe;

nach Anhörung des Herrn Dr. Johann Lenocho, Hof- und Gerichtsadvokat in Wien, als Vertreter der Beschwerdeführer, und des Herrn Anton Simonelli, k. k. Ministerial-Sekretär, als Vertreter des k. k. Ministeriums des Innern;

zu Recht erkannt:

Durch die Entscheidung des k. k. Ministeriums des Innern vom 24. September 1893, Z. 20.350, hat eine Verletzung des politischen, durch die Verfassung gewährleisteten Rechtes, Vereine zu bilden, nicht stattgefunden.

Gründe:

Der vorliegenden Beschwerde liegt nachstehender Sachverhalt zu Grunde:

Das Gesuch der Beschwerdeführer um Bescheinigung der Statuten des »Slovenisch-katholischen akademischen Vereines »Danica« in Wien« wurde von der n. ö. Statthalterei mit Entscheidung vom 11. Juni 1893, Z. 35.697, zurückgewiesen, und zwar, wie aus der Beschwerde zu entnehmen ist, aus dem Grunde, weil die Geschäftssprache des Vereines nach § 22 der Statuten (Beil. B) die slovenische sein sollte und hiedurch die Behörde in der Ausübung des Aufsichtsrechtes behindert gewesen wäre, da in Niederösterreich, dessen Landessprache die deutsche sei, der Behörde des Slovenischen mächtige Organe nicht immer zur Verfügung stehen.

Der Rekurs wurde von dem Ministerium des Innern mit Entscheidung vom 24. September 1893, Z. 20.350, (Beil. A) aus den Gründen der angefochtenen Entscheidung und aus dem weiteren Grunde verworfen, weil der Gebrauch des nach § 1, Abs. 3, der Statuten in Aussicht genommenen Vereinsabzeichens (ein weiss-blau-rothes Band mit dem Namen des Vereines in Gold) mit Rücksicht auf die demonstrative Bedeutung desselben nicht statthaft erscheine.

Die Beschwerde behauptet nun zunächst hinsichtlich des zweiten Grundes, dass die Behörden in der Lage gewesen wären, die Abänderung des Vereinsabzeichens zu verfügen, und dass dieses Abzeichen die behaupteten Merkmale nicht besitze.

Die Demonstration könnte nicht in dem Abweichen von den an der Wiener Universität üblichen studentischen Gepflogenheiten (Schläger und Fuchsschwanz des Fuchs-Majors etc.) bestehen, sondern müsste die Allgemeinheit der Staatsbürger betreffen; letztere wäre aber fast gar nicht in der Lage, von dem Vereinsabzeichen Kenntniss zu erlangen, und damit entfalle dieser Grund.

Was den ersten Grund anbelange, so verstosse derselbe namentlich gegen die Staatsgrundgesetze.

Als die Geschäftssprache des Vereines sei zu verstehen die Muttersprache der im Vereine zu vereinigenden Hochschüler, d. i. die slovenische, und diese sei staatsgrundgesetzlich garantirt; Geschäftssprache des Vereines sei nicht die Sprache der Eingaben an die Behörden und im Verkehre mit den letzteren.

Den Slovenen müsse es gestattet sein, sich in der Hauptstadt des Reiches zu Hause zu fühlen, in welcher nach 30jähriger Gepflogenheit jede Sprache in Konzerten, Aufführungen, Vereinen u. s. w. üblich sei, und zwar selbst eine ausländische, wie die ungarische.

Gleichzeitig mit den in Rede stehenden Statuten seien solche von Studenten anderer Nationalitäten Österreichs der Behörde vorgelegt und von dieser genehmigt worden.

Das Petit lautet, das Reichsgericht wolle erkennen, »durch die angefochtene Entscheidung des k. k. Ministeriums des Innern ddo 24. September 1893, Z. 20.350, habe eine Verletzung des verfassungsmässig gewährleisteten Rechtes, Vereine zu bilden, stattgefunden«.

Die Gegenschrift stellt zunächst den Sachverhalt in Übereinstimmung mit der Beschwerdeschrift dar und bemerkt sodann, dass das Ministerium dem Rekurse gegen die Statthaltereie-Entscheidung unter Aufrechthaltung der Gründe derselben in der Erwägung keine Folge gegeben habe, dass der Verein mit Rücksicht auf die ganz allgemeine Fassung der beanstandeten Statuten-Bestimmung berechtigt erscheinen würde, sich der slovenischen Sprache sowohl im Verkehre mit den Behörden als in den unter Intervention eines behördlichen Abgeordneten stattfindenden Vereins-Versammlungen zu bedienen. Das Ministerium habe nur noch den Grund beigefügt, dass das im § 1, Abs. 3, der Statuten in Aussicht genommene Vereinsabzeichen (ein Band mit den Farben Weiss-Blau-Roth, d. i. der slavischen Trikolore) mit Rücksicht auf die demonstrative Bedeutung desselben nicht statthaft erscheine.

Die Gegenschrift hält an diesem Standpunkte den Ausführungen der Beschwerdeschrift gegenüber fest.

Die Farben Weiss-Blau-Roth seien bekanntlich von allen Slaven als Zeichen ihrer Zusammengehörigkeit adoptirt, denselben komme daher, ganz abgesehen von den Intenzionen der Vereins-Proponenten, an und für sich eine politisch-demonstrative Bedeutung zu.

Die Statuten-Bestimmung, wornach das Slovenische die Geschäftssprache des zu bildenden Vereines sein solle, lasse mit Rücksicht auf ihren allgemein gehaltenen Wortlaut nur die Deutung zu, dass der Verein bei Abwicklung sämtlicher Geschäfte, also auch im Verkehre mit den Behörden und bei den Vereinsversammlungen sich des Slovenischen bedienen solle.

Wenn letzterer Umstand keinen stichhältigen Untersagungsgrund bilden sollte, so wäre die Vereinspolizei allen Vereinen gegenüber, welche bei ihren Verhandlungen in Niederösterreich eine andere als die deutsche Sprache zur Anwendung bringen wollen, machtlos und müsste es unterlassen, von ihrem Aufsichtsrechte Gebrauch zu machen.

Die Behauptung der Beschwerde, dass gleichzeitig eine ähnliche Bestimmung in den von Studenten anderer slavischen Nationalitäten überreichten Vereinsstatuten unbeanstandet geblieben wäre, sei thatsächlich unbegründet.

Die Gegenschrift schliesst mit dem Petit um das Erkenntniss, dass eine Verletzung des staatsgrundgesetzlich gewährleisteten Vereinsrechtes nicht stattgefunden habe.

Das k. k. Reichsgericht vermochte dieser Beschwerde aus nachstehenden Erwägungen nicht Folge zu geben.

Nach Art. 12 des Staatsgrundgesetzes vom 21. Dezember 1867, R. G. Bl. Nr. 142, haben die österreichischen Staatsbürger das Recht, sich zu versammeln und Vereine zu bilden; die Ausübung dieser Rechte wird durch besondere Gesetze geregelt. Im vorliegenden Falle kommt daher das Gesetz vom 15. November 1867, R. G. Bl. Nr. 134, über das Vereinsrecht entscheidend in Betracht.

Nach § 6 dieses Gesetzes kann die Landesstelle die Bildung eines Vereines untersagen, wenn derselbe nach seinem Zwecke oder nach seiner Einrichtung gesetz- oder rechtswidrig oder staatsgefährlich ist. Bei der Einrichtung eines jeden Vereines sind daher zweifellos die Vorschriften des Vereinsgesetzes zu berücksichtigen. Diesfalls muss nun bemerkt werden, dass es nach § 18 der Behörde freisteht, zu jeder Vereinsversammlung einen Abgeordneten zu entsenden, welchem auf Verlangen Auskunft über die Person der Antragsteller und Redner zu geben und welcher berechtigt ist, die Aufnahme eines Protokolls über die Gegenstände der Verhandlung und über die gefassten Beschlüsse zu verlangen; dass ferner nach dem Schlusssatze dieses § 18 die Regierung auch ausserdem in die Protokolle über Vereinsversammlungen jederzeit Einsicht nehmen kann. Desgleichen schreibt § 21 im zweiten Absatze vor, dass eine, wenngleich gesetzmässig einberufene Versammlung von dem Regierungsabgeordneten, eventuell von der Behörde zu schliessen sei, wenn sich in der Versammlung gesetzwidrige Vorgänge ereignen, wenn Gegenstände in Verhandlung genommen werden, welche ausserhalb des statutenmässigen Wirkungskreises des Vereines liegen, oder wenn die Versammlung einen die öffentliche Ordnung bedrohenden Charakter annimmt.

Dieses Recht und diese Pflicht der Beaufsichtigung der Vereinsthätigkeit würde aber unmöglich gemacht werden, wenn Vereine sich statutenmässig einer Geschäftssprache bedienen dürften, deren Kenntniss von den Funkzionären der Aufsichtsbehörde gesetzlich nicht verlangt werden kann, d. h. welche nicht gesetzlich Amtssprache im Verkehre mit den Parteien der Vereinsbehörde erster Instanz ist, da nun nach § 22 der Statuten des beschwerdeführenden Vereines die Geschäftssprache desselben, also insbesondere auch die Sprache solcher Vereinsversammlungen, welche gesetzlich der Aufsicht der Vereinsbehörde unterliegen, die slovenische sein soll. Da aber die gesetzliche Amtssprache der mit dieser Überwachung befassten Vereinsbehörde erster Instanz am Sitze des Vereines die slove-

nische nicht ist, so erscheint nach Obigem die Einrichtung des Vereines als gesetz- und rechtswidrig (im Sinne des § 6 V. G.).

Da das k. k. Reichsgericht die Abweisung der Bildung des in Rede stehenden Vereines von Seite der administrativen Behörden schon aus dem ersten von ihnen geltend gemachten, vorstehend erörterten Grunde gesetzlich gerechtfertigt erkannt hat, so lag für dasselbe keine Veranlassung vor, auch noch in die Beurtheilung des zweiten vom Ministerium des Innern geltend gemachten Grundes einzugehen.

Die Beschwerde ist daher abgewiesen worden.

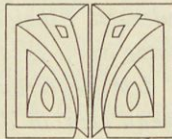
Vom k. k. Reichsgerichte.

Wien, am 11. Jänner 1894.

L. S.

Unger.

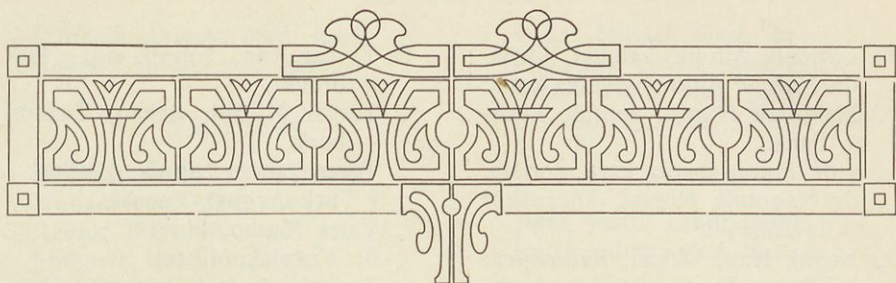
Dr. K. Hugelmann.

Statistični pregled

☐ ☐ članov. ☐ ☐

Častni člani.¹⁾

Dr. Anton Mahnič, škof krški.

Fran Povše, deželni in državni poslanec.

Jožef Žičkar, dekan, deželni in državni poslanec v Vidmu.

Andrej Kalan, kanonik v Ljubljani.

Dr. Anton Bonaventura Jeglič, knezoškof v Ljubljani.

Dr. Janez Ev. Krek, sem. profesor, dež. in drž. poslanec v Ljubljani.

Imenik društvenih ustanovnikov.

G. Ažman Ivan, župnik, Gôrje.

„ Berlic Ivan, župnik, Srednja vas v Bohinju.

„ Birk Ivan, misijonar, Gradec.

„ Bizjan Ivan, dekan, Moravče.

„ Bohinjec Peter, župnik, Škocijan pri Dobravi.

„ Bulovec Mihael, spiritual, Ljubljana.

„ † Čebašek Andrej, prelat in kanonik.

„ dr. Čekal Ferdinand, kanonik, Ljubljana.

„ † Drčar Martin, župnik.

„ Flis Ivan, gen. vikar, Ljubljana.

„ Globočnik pl. Sorodolski.

G. dr. Gruden Josip, prefekt Alojzijevega, Ljubljana.

„ Hudovernik Frider., župnik v p., Kranj.

„ † Jan Jurij, dekan.

„ † Jeran Luka, kanonik.

„ Jereb Fran, župnik v p., Na Jezeru (Bled).

„ † Kačar Ivan, župnik.

„ Kalan Andrej, kanonik, Ljubljana.

„ † Klun Karol, kanonik in državni poslanec.

„ Koblar Josip, kaplan, Gora.

„ † Kralj Ignacij, prefekt.

„ dr. Lesar Josip, ravnatelj seme- nišča, Ljubljana.

¹⁾ Po kronološkem redu.

G. Levičnik Alfonz, katehet, Idrija.
 „ dr. Mahnič Anton, vladika krški.
 „ Malenšek Martin, župnik, Ljubljana.
 „ † dr. Missia Jakob, kard. goriški.
 „ dr. Napotnik Mihael, knezoškof lavantinski.
 „ Novak Ivan, dekan, Radovljica.
 „ dr. Papež Fran, odvetnik, Ljubljana.
 „ † dr. Pavlica Josip, spiritual.
 „ dr. Perne Franc, profesor ver., Kranj.
 „ Polaj Vincencij, župnik v pok., Tržič.
 „ Povše Franc, vodja, državni in deželni poslanec, Ljubljana.
 „ Preša Josip, župnik v p., Trzin.
 „ Prosenc Ivan.
 „ Razboršek Josip, dekan, Šmartin pri Kranju.
 „ dr. Sedej Frančišek.
 „ Slov. katol. društvo za Gorenjsko.
 „ Šinkovec Avgust, župnik, Škofja Loka.
 „ Šiška Josip, šk. tajnik, Ljubljana.
 „ Schweiger Franc, nadžupnik. Leskovec.

G. Tavčar Ivan, župnik v p., Dobrava.
 „ Tavčar Mihael, dekan, Žužemberk.
 „ Teran Janez, župnik, Ljubno.
 „ † Turk Avgust, župnik.
 „ Vales Marko, kurat.
 „ dr. Vošnjak Mihael.
 „ Zamejic Andrej, kanonik, Ljubljana.
 „ † dr. Zorn Alojzij, kn. nadškof goriški.
 „ Zupančič Anton, profesor bogoslovja, Ljubljana.
 „ † Gruden Josip, župnik.
 „ dr. Jeglič Anton Bonaventura, knezoškof ljubljanski.
 „ Kepec Franc, duhovni voditelj, Češnjice.
 „ dr. Krek Janez Ev., prof. bogoslovja, Ljubljana.
 „ „Leonova družba“ v Ljubljani.
 „ Picigas Leopold.
 „ Potovšek Josip, župnik, Artiče, Štajarsko.
 „ dr. Šusteršič Ivan, odvetnik, drž. in dež. poslanec, Ljubljana.

Imenik rednih članov po tečajih.

I. tečaj.

Brejc Janko, cand. iur.
 Brdnik Blaž, stud. theol.
 Dokler Anton, stud. phil.
 Jankovič Franc, stud. med.
 Končan Ivan, stud. iur.
 Kukec Anton, stud. theol.
 Levičnik Valentin, stud. iur.
 Pavletič Franc, stud. iur.
 Pečnik Karol, stud. med.
 Plečnik Ivan, stud. med.
 Pregelj Štefan, stud. iur.
 Slivnik Anton, stud. med. vet.
 Valjavec Pavel Marija, stud. iur.

II. tečaj.

Povoden Frančišek, stud. theol.

III. tečaj.

Capuder Ivan, stud. iur.
 Ilovcar Franc, stud. iur.
 Rihar Josip, stud. med. vet.

V. tečaj.

Bergant Jakob, stud. phil.
 Črne Franc, stud. med. vet.
 Dolšak Franc, stud. med.
 Gruber Karol, stud. iur.

Levičnik Avgust, stud. med.
Vadnal Anton, stud. phil.

VII. tečaj.

Hohnjec Josip, stud. theol.
Hubad Ivan, stud. med.
Remec Bogumil, stud. phil.
Šinkovic Ivan, stud. iur.
Pavletič Artur, stud. iur.

VIII. tečaj.

Bartol Anton, stud. iur.

IX. tečaj.

Dermastia Josip, stud. iur.
Carli Anton, stud. iur.
Lampe Rudolf, stud. for.
Povše Evgen, stud. iur.
Srebrnič Josip, stud. phil.

X. tečaj.

Cvetek Anton, stud. iur.

XI. tečaj.

Arh Luka, stud. phil.
Burgar Franc, stud. iur.
Ferjančič Armin, stud. iur.
Gnidovec Ivan, stud. phil.
Knific Ivan, stud. phil.
Koritnik Anton, stud. phil.
Lavrenčič Matija, stud. iur.
Prelesnik Matija, stud. theol.
Ratajec Anton, stud. phil.
Remec Vladimir, stud. tech.
Vales Alfonz, stud. phil.
Verbič Franc, stud. phil.

XII. tečaj.

Pregelj Rudolf, stud. phil.

XIII. tečaj.

Capuder Karol, stud. phil.
Grafenauer Janko, stud. phil.
Kralj Anton, stud. iur.
Kreč Janko, stud. phil.
Pengov Franc, stud. for.

Pintar Mihael, stud. iur.
Pogačnik Lovro, stud. iur.
Tršan Jakob, stud. phil.
Šarabon Vincencij, stud. phil.

XIV. tečaj.

Jerše Josip, cand. theol.
Kalan Milan, stud. iur.

XV. tečaj.

Dagarin Matevž, stud. agr.
Maselj Andrej, stud. iur.
Mosetizh Josip, stud. iur.
Pavlin Josip, stud. phil.
Podboj Štefan, stud. phil.
Perničič Dragotin, cand. med.
Slavič Matija, stud. theol.
Sušnik Anton, stud. phil.
Schaubach Franc, stud. iur.

XVII. tečaj.

Jerič Josip, stud. iur.
Legat Hinko, stud. phil.
Marinko Vincencij, stud. phil.
Porenta Franc, stud. phil.
Razberger Anton, stud. med.
Rebol Franc, stud. phil.
Šiška Anton, stud. tech.
Vagaja Anton, cand. iur.
Vagaja Ljudevit, stud. phil.
Vrhovnik Franc, stud. tech.

XIX. tečaj.

Bergmann Zdravko, stud. phil.
Dolžan Janko, stud. iur.
Kremžar Franc, stud. iur.
Merala Ferdinand, stud. iur.
Rataj Janez, stud. agr.
Robida Adolf, stud. phil.
Sever Josip, stud. phil.
Tomažič Ferdinand, stud. iur.
Uršič Franc, stud. phil.
Žnidaršič Josip, stud. med. vet.

XX. tečaj.

Ferjan Franc, stud. phil.
Kržišnik Josip, stud. phil.

Imenik rednih članov in starešin po abecednem redu ob koncu XX. tečaja.

1. Arh Luka, gimn. učit. v Kranju.
2. Bartol Anton, notarski kandidat.
3. Bergant Jakob, vzgojitelj v Lincu.
4. P. Andrej Brdnik, minorit v Sv. Vidu pri Ptuj.
5. dr. Brejc Janko, odvetnik v Celovcu.
6. Capuder Karol, stud. phil.
7. Carli Anton, not. kandidat.
8. † Cvetek Anton, cand. iur.
9. Dokler Anton, prof. v Kranju.
10. dr. Dolšak Franc, zdravnik v Ljubljani.
11. Dolžan Janko, stud. iur.
12. Ferjan Franc, stud. phil.
13. Ferjančič Armin, cand. iur.
14. dr. Gnidovec Ivan, gimnazijski učitelj v Kranju.
15. Grafenauer Janko, cand. phil.
16. dr. Hohnjec Josip, nemški pridigar in katehet v Celju.
17. dr. Hubad Ivan, zdravnik v Kandi pri Novem mestu.
18. dr. Jankovič Franc, zdravnik v Kozjem na Štajerskem.
19. Jerič Josip, stud. iur.
20. dr. Jerše Josip, stolni vikar v Ljubljani.
21. Kalan Milan, stud. theol.
22. Knific Ivan, cand. phil.
23. Koritnik Anton, gimn. učitelj v St. Pavlu na Koroškem.
24. Kralj Anton, cand. iur.
25. Kremžar Franc, stud. iur.
26. Kržišnik Josip, cand. phil.
27. Lampe Rudolf, gozdni adjunkt v Ljubljani.
28. Lavrenčič Matija, cand. iur.
29. dr. Levičnik Avgust, zdravnik v Allandu pri Dunaju.
30. Levičnik Valentin, sodni adjunkt v Kranjski gori.
31. Marinko Vincencij, stud. phil.
32. Merala Ferdinand, stud. iur.
33. Mosetizh Josip, stud. iur.
34. dr. Pavletič Franc, odvetnik v Gorici.
35. Pavlin Josip, stud. phil.
36. dr. Pečnik Karol, zdravnik v Aleksandriji, Egipt.
37. Pengov Franc, stud. agr.
38. dr. Perničič Dragotin, zdravnik na Dunaju.
39. Pintar Mihael, cand. iur.
40. Porenta Franc, stud. phil.
41. Pregelj Rudolf, cand. phil.
42. † Pregelj Štefan, avskultant, Trst.
43. † dr. Prelesnik Matija, prefekt v ljublj. semenišču.
44. Rataj Janez, stud. agr.
45. Ratajec Anton, cand. phil.
46. Razberger Anton, stud. med.
47. Rebol Franc, stud. phil.
48. Remec Bogumil, gimn. učitelj v Kranju.
49. Remec Vladimir, inženêr v Ljubljani.
50. Robida Adolf, stud. phil.
51. Schaubach Franc, stud. iur.
52. dr. Schweitzer Viljem, odvetnik v Ljubljani.
53. Sever Josip, stud. phil.
54. Slavič Matija, cand. theol.
55. dr. Srebrnič Josip, bogoslovec.
56. Sušnik Anton, stud. phil.
57. Šarabon Vincencij, cand. phil.
58. Šinkovic Ivan, avskultant v Ljubljani.
59. Tomažič Ferdinand, stud. iur.
60. Tršan Jakob, gimn. učit. v Kranju.
61. Uršič Franc, stud. phil.
62. Vadnal Anton, bogoslovec.
63. Vagaja Anton, cand. iur.
64. Vagaja Ljudevit, stud. phil.
65. Vales Alfonz, prof. v Gradcu.
66. dr. Valjavec Pavel Marija, koncipijent na Dunaju.
67. Verbič Franc, gimn. učitelj v Ljubljani.
68. Vrhovnik Franc, stud. tech.
69. Žnidaršič Josip, stud. med. vet.

Tečaj	Na novo je vsto- pilo članov	Izstopilo je iz društva članov	Postali so starešine	Število članov	O p o m b e
I.	14	1	2	14	
II.	1	3	1	12	
III.	3	1	1	11	
IV.	—	1	—	9	
V.	6	2	—	14	
VI.	—	—	3	12	
VII.	5	1	—	14	
VIII.	1	2	3	14	
IX.	5	—	—	14	
X.	1	—	—	15	
XI.	12	1	—	27	
XII.	1	—	1	27	
XIII.	9	1	2	35	
XIV.	2	—	6	34	
XV.	9	—	2	37	
XVI.	—	2	6	35	
XVII.	10	1	1	37	
XVIII.	—	3	12	35	
XIX.	10	1	2	30	
XX.	2	1 + 1*	7	29	*) starešina
Skupaj	91	21 + 1	49	23 poprečno	

Poročilo o dohodkih in
stroških prvih XX tečajev

od 10. oktobra 1894

do 1. julija 1904

Poročilo o dohodkih in stroških prvih XX tečajev

(od 10. oktobra 1894 do 1. julija 1904).

Tečaj	Dohodki	K	v	Stroški	K	v
I.	a) darila	2702	86	a) stanovanje	662	22
	b) doneski članov	63	90	b) časopisi in knjige	204	36
	c) razni dohodki	5	64	c) opravljeni stroški	94	44
				d) razni stroški	129	30
	Skupaj	2772	40	Skupaj	1090	32
II.	Prebitek I. tečaja	1682	08	a) stanovanje	156	40
	a) darila	49	—	b) časopisi in knjige	255	38
	b) doneski članov	30	60	c) opravljeni stroški	10	06
	c) razni dohodki	21	52	d) razni stroški	118	24
	Skupaj	1783	20	Skupaj	540	08
III.	Prebitek II. tečaja	1243	12	a) stanovanje	376	44
	a) darila	210	40	b) časopisi in knjige	224	26
	b) doneski članov	20	—	c) opravljeni stroški	10	92
	c) razni dohodki	79	—	d) razni stroški	54	20
	Skupaj	1552	52	Skupaj	665	28
IV.	Prebitek III. tečaja	886	70	a) stanovanje	274	—
	a) darila	111	20	b) časopisi in knjige	122	70
	b) doneski članov	8	—	c) opravljeni stroški	5	42
				d) razni stroški	2	20
	Skupaj	1005	90	Skupaj	404	32

Tečaj	Dohodki	K	v	Stroški	K	v
V.	Prebitek IV. tečaja . . .	601	58			
	a) darila	333	80	a) stanovanje	437	50
	b) doneski članov . . .	52	82	b) časopisi in knjige .	108	44
				c) opravljeni stroški .	35	04
				d) razni stroški . . .	14	28
	Skupaj	988	20	Skupaj	595	26
VI.	Prebitek V. tečaja . . .	392	94			
	a) darila	8	—	a) stanovanje	160	—
	b) doneski članov . . .	6	—	b) časopisi in knjige .	162	68
	c) razni dohodki . . .	2	24	c) opravljeni stroški .	5	06
				d) razni stroški . . .	44	20
	Skupaj	409	18	Skupaj	371	94
VII.	Prebitek VI. tečaja . . .	37	24			
	a) darila	498	—	a) stanovanje	351	16
	b) doneski članov . . .	52	18	b) časopisi in knjige .	133	26
	c) razni dohodki . . .	124	12	c) opravljeni stroški .	27	58
				d) razni stroški . . .	31	48
	Skupaj	711	54	Skupaj	543	48
VIII.	Prebitek VII. tečaja . . .	168	06			
	a) darila	77	—	a) stanovanje	286	32
	b) doneski članov . . .	45	—	b) časopisi in knjige .	21	92
	c) razni dohodki . . .	6	82	c) opravljeni stroški .	10	46
				d) razni stroški . . .	2	
	Skupaj	296	88	Skupaj	320	70
IX.				Primankljaj VIII. teč.	23	82
	a) darila	788	54	a) stanovanje	322	14
	b) doneski članov . . .	54	70	b) časopisi in knjige .	168	04
	c) razni dohodki . . .	4	20	c) opravljeni stroški .	32	08
				d) razni stroški . . .	121	80
	Skupaj	847	44	Skupaj	667	88

Tečaj	Dohodki	K	v	Stroški	K	v
X.	Prebitek IX. tečaja .	179	56			
	a) darila	104	—	a) stanovanje	261	78
	b) doneski članov .	81	60	b) časopisi in knjige	18	30
	c) razni dohodki .	1	20	c) opravljeni stroški .	15	98
				d) razni stroški . .	93	50
	Skupaj .	366	36	Skupaj .	389	56
XI.				Primankljaj X. tečaja	23	20
	a) darila	437	—	a) stanovanje	419	88
	b) doneski članov .	49	—	b) časopisi in knjige	151	36
	c) razni dohodki .	80	—	c) opravljeni stroški .	17	19
				d) razni stroški . .	36	50
	Skupaj .	566	—	Skupaj .	648	13
XII.				Primankljaj XI. tečaja	82	13
	a) darila	441	—	a) stanovanje	161	54
	b) doneski članov .	54	—	b) časopisi in knjige	35	72
				c) opravljeni stroški .	36	36
				d) razni stroški . .	33	80
	Skupaj .	495	—	Skupaj .	349	55
XIII.	Prebitek XII. tečaja .	145	45			
	a) darila	635	80	a) stanovanje	570	73
	b) doneski članov .	113	02	b) časopisi in knjige	162	03
	c) razni dohodki .	140	—	c) opravljeni stroški .	46	25
				d) razni stroški . .	130	74
	Skupaj .	1034	27	Skupaj .	909	75
XIV.	Prebitek XIII. tečaja .	124	52			
	a) darila	301	—	a) stanovanje	306	96
	b) doneski članov .	113	—	b) časopisi in knjige	49	82
	c) razni dohodki .	42	24	c) opravljeni stroški .	12	72
				d) razni stroški . .	91	76
	Skupaj .	580	76	Skupaj .	461	26

Tečaj	Dohodki	K	v	Stroški	K	v
XV.	Prebitek XIV. tečaja .	119	50			
	a) darila	718	—	a) stanovanje	410	60
	b) doneski članov .	148	—	b) časopisi in knjige	169	40
				c) opravljeni stroški .	60	34
				d) razni stroški . .	14	76
	Skupaj .	985	50	Skupaj .	655	10
XVI.	Prebitek XV. tečaja .	330	40			
	a) darila	130	—	a) stanovanje	278	54
	b) doneski članov .	85	—	b) časopisi in knjige	65	10
	c) razni dohodki .	39	66	c) opravljeni stroški .	48	92
				d) razni stroški . .	102	75
	Skupaj .	585	06	Skupaj .	495	31
XVII.	Prebitek XVI. tečaja .	89	75			
	a) darila	727	50	a) stanovanje	481	72
	b) doneski članov .	184	—	b) časopisi in knjige	99	59
	c) razni dohodki .	13	24	c) opravljeni stroški .	29	57
				d) razni stroški . .	301	96
	Skupaj .	1014	49	Skupaj .	912	84
XVIII.	Prebitek XVII. tečaja	101	65			
	a) darila	395	—	a) stanovanje	181	06
	b) doneski članov .	115	50	b) časopisi in knjige	64	69
	c) razni dohodki .	84	82	c) opravljeni stroški .	54	53
				d) razni stroški . .	87	03
	Skupaj .	736	97	Skupaj .	387	31
XIX.	Prebitek XVIII. tečaja	349	66			
	a) darila	534	—	a) stanovanje	398	26
	b) doneski članov .	193	75	b) časopisi in knjige	163	70
	c) razni dohodki .	44	22	c) opravljeni stroški .	51	52
				d) razni stroški . .	198	28
	Skupaj .	1121	63	Skupaj .	811	76

Tečaj	Dohodki	K v		Stroški	K v	
		K	v		K	v
XX	Prebitek XIX. tečaja .	309	87			
	a) darila	230	51	a) stanovanje	164	74
	b) doneski članov .	82	09	b) časopisi in knjige .	75	76
	c) razni dohodki .	50	78	c) opravljeni stroški .	56	19
				d) razni stroški . .	118	76
	Skupaj .	673	25	Skupaj .	415	45
	Ostane v blag. 1. jul. 1904	257	80			

OPOMBE:

Pod rubriko darila spadajo doneski ustanovnikov, podpornikov in sploh vseh prijateljev društva.

Doneski članov so doneski rednih članov in iz društva izišlih starejšin za udnino, čitalničinino, trak in znak.

Razni dohodki so prebitek „Zore“ v prvih tečajih, vžigalice, razglednice, pri-spevki br. dr. „Hrvatske“ za stanovanje in časopise in obresti glavnice tekom prvih tečajev.

Stroški: Pod rubriko stanovanje spadajo stanarina, pohištvo, postrežba sna-ženje društvenih prostorov, razsvetljava in kurjava.

Pod rubriko časopisi in knjige je razumeti stroške za časopise in znanstvene liste, knjige in njih vezavo, dalje stroške na pošti za donasjanje časopisov, novoletna darila pismoonošem, raznašalcem časopisov in druga mala darila.

Opravljeni stroški: Stroški pri društveni ustanovitvi, stroški za znamke, za pisma in druge pošiljatve na vseučilišču, pismoonošam za nakaznice, dopisne knjige, brzojavi, tiskovine.

Razni stroški: Stroški za društvene trakove in znake, diplome, zastopanje društva, počitniške sestanke, razglednice, vžigalice, pesmarice in njih vezavo, vsako-letno sv. mašo in poštnino knjig družbe sv. Mohorja.

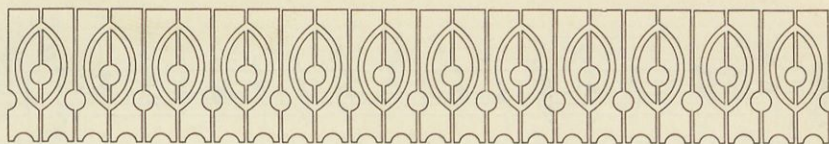
☞☞ Naša pesem. ☞☞

Moški zbor s samospevom.

Zložil

P. H. Sattner.

Ljubljana, 12. majnika 1904.

Risoluto.

Mi gremo na dan! Mi gremo na plan! Na dan, na dan, na

plan! iz nočnih te-min, do jasnih vi - šin, do ja-snih vi-šin. Mla-

dost nam kipi, sr - ce nam ža-ri, bo-dočnost svetla bli - šči se z neba. Na-

dolce.

prej! Naprej na solnčni dan! Dani-ce je svit nad na-mi raz-
na dan!

lit in Za - ri - je trak raz - ga - nja nam mrak, raz - ga - nja nam mrak.

Andantino.

Sempre piano. *mf* Kot si - len o - broč o -
Po - le - te du - ha, u - tri - pe sr - ca si - len o -

kle - pa zla noč, noč ža - lo - stnih zmot, ne - ve - re za - blod, kdo
broč o - kle - pa zla noč, ža - lo - stnih zmot, ne - ve - re za -

stal bi v te - mi, kdo to - nil v me - gli, kdo to - nil v me - gli. V tej
blod, stal bi v te - mi, kdo to - nil v me - gli? kdo v megli?

te - mi za - blod luč pra - vo po - vsod pri - ži - ga - mo mi in

V te - mi za - blod, luč po - vsod pri - ži - ga - mo

con molto espress. e rit. a tempo.

dvi - ga - mo mi, da gre - mo sa - mi po pra - vi ste - zi, in

mi, dvi - ga - mo mi sa - mi, po pra - vi ste - zi in

Allegro molto.

pra - vo gre pot slo - ven - ski naš rod, slo - ven - ski naš rod.

pra - vo gre pot slo - ven - ski naš rod, slo - ven - ski naš rod. Na -

prej! naprej, na - prej, na dan! Na - prej! na - prej na soln - čni dan! Da -

ni - ce je svit nad na - mi raz - lit in Za - ri - je

trak raz - ga - nja nam mrak, če boj bo sr - dit, bo

ve - ra naš škit. Pra - vi - ce o - klep naš bran bo prelep, naš kras bo in spas re -

vrag z mečem zadet bo bo - žjih be - sed,
sni - ce nam pas vrage z me - čem za -
vrag z mečem bo bo - žjih besed,

Risolut.
det bo bo - žjih be - sed. *f* Mi gremo na dan! mi gremo na plan! na

dan, na dan, na plan! ko-ga nas bo strah z o-rožjem v rokah, z o-rožjem v ro-

kah? Nav-dušen gre v boj mladenški naš roj po zma-go resnic in

ljudskih pravic. Naprej! Naprej na solnčni dan! Dani-ce je svit nad
na dan!

na-mi raz-lit in Za-ri-je trak raz-ganja nam mrak, Da-ni-ce in

Za-ri-je trak! na-prej, na dan, na soln-čni, ja-sni dan!

KAZALO.

I. DEL:

	Stran
Idealnost in slovensko dijaštvo (<i>dr. Josip Srebrnič</i>) .	5
O nalogah slovenskega katoliškega dijaštva (<i>dr. Janez Ev. Krek</i>)	29
Iz življenja šibkih (<i>Ivo Pregelj</i>)	37
Po desetih letih (<i>Vincencij Marinko</i>)	43
Izza rojstnih dni „Danice“. Spomini. (<i>dr. Viljem Schweitzer</i>)	51

II. DEL:

Zgodovina „Danice“ do letnega tečaja 1905. (<i>Karel Capuder</i>)	57
Statistični pregled članov „Danice“	127
Pregled dohodkov in stroškov prvih 20 tečajev .	135
Priloga: Naša pesem. Uglasbil <i>P. Hugolin Sattner</i>	143

KAZALO

EDICIJA

Prvi izdavanje: 1900. godine
Drugo izdavanje: 1905. godine
Treće izdavanje: 1910. godine
Četvrto izdavanje: 1915. godine
Peti izdavanje: 1920. godine
Šesti izdavanje: 1925. godine
Sedmi izdavanje: 1930. godine
Osmi izdavanje: 1935. godine
Deveti izdavanje: 1940. godine
Deseti izdavanje: 1945. godine

OPIS

Opis knjige: Ova knjica sadrži
opis svih knjiga izdanih
od 1900. do 1945. godine.
Knjige su raspoređene po
tematima i godinama izdavanja.

1900
1905
1910
1915
1920
1925
1930
1935
1940
1945